

SOSIAALITYÖSSÄ VIIHTYJÄT

Työssä viihtyminen sosiaalityöntekijöiden valokuvaamana

Satu Mäki-Fossi
Pro gradu-tutkielma
Sosiaalityö
Jyväskylän yliopisto
Kokkolan yliopistokeskus
Chydenius
Syksy 2014

TIIVISTELMÄ

SOSIAALITYÖSSÄ VIIHTYJÄT

Työssä viihtyminen sosiaalityöntekijöiden valokuvaamana

Satu Mäki-Fossi

Sosiaalityö

Pro gradu-tutkielma, 123 sivua, liitteitä 1 sivu

Jyväskylän yliopisto / Kokkolan yliopistokeskus Chydenius

Ohjaaja: YTM Anne Saarela, YTT Aila-Leena Matthies

Syksy 2014

Tutkimus on aineistolähtöinen, valokuvaa hyödyntävä tutkimus, jonka tehtävä on tarkastella niitä tekijöitä, jotka saavat sosiaalityöntekijän viihtymään työssään eri sosiaalityön sektoreilla. Aineiston ja uupumisajattelua kyseenalaistavan ajatusmallin kautta on tarkoitus rikastuttaa aikaisempaa sosiaalityöntekijöiden työssä viihtymiseen liittyvää tutkimustietoa ja kohdistaa sosiaalityöhön voimavaralähtöisempää näkökulmaa tähän astisen uupumustutkimuksen sijasta. Aikaisemmat tutkimukset ovat osoittaneet, että sosiaalityössä voi viihtyä ja olla motivoitunut työn ajoittaisesti haastavaksi koetusta luonteesta huolimatta (esim. Forsman 2010; Matela 2009). Kansainvälisesti valokuvaa on hyödynnetty yhteiskuntatieteellisissä tutkimuksissa kiitettävästi, ja uutta näkökulmaa nostava tutkimusmenetelmä näyttää löytäneen paikkansa myös suomalaisten yhteiskuntatieteilijöiden keskuudesta (esim. Eräsaari 1995; Kannasoja 2013; Koskela 2014; Rajanti 1999).

Sosiaalityöntekijöitä pyydettiin lähettämään lyhyen selitetekstin kera valokuvia siitä, mikä heitä auttaa viihtymään sosiaalityössä. Aineistopyyntöä levitettiin alan lehdissä ja sosiaalisessa mediassa sekä keskeisten julkisten työnantajien kautta. Valokuvista ja niiden mukana lähetetyistä seliteteksteistä koostunut 57 valokuvan aineisto käsiteltiin sisällönanalyysin avulla hyödyntäen mediatutkimusta ja aikaisempia valokuvatutkimuksia käsitellyttä kirjallisuutta (esim. Seppänen 2005; Rose 2007; Tinkler 2013). Tutkimukseen osallistui 22 sosiaalityöntekijää. Sosiaalityöntekijät kuvasivat paljon ympäristöä, kuten työhuoneitaan. Myös työkavereihin ja asiakkaisiin liittyvät kuvat olivat aineistossa suosittuja.

Tutkimustuloksena esitän, että sosiaalityöntekijän työssä viihtymistä edistävät sosiaalisen tuen kokemus, viihtyisä ja toimiva työympäristö, tauot, sekä työ itsessään. Valokuvatutkimuksen tulokset suhteutuivat hyvin aikaisempiin tutkimustuloksiin tuottaen myös uudenlaista näkökulmaa. Esimerkiksi estetiikan merkitys työssä viihtymiselle nousi yhdeksi merkittäväksi osatekijäksi tuoden työhyvinvointikeskusteluun visuaalisen ulottuvuuden. Aineiston perusteella sosiaalityöntekijöiden ylikuormittuneisuutta oli havaittavissa, mutta vastapainoksi sosiaalityöntekijöiden omistautuminen asiakkaille ja sosiaalityölle nousi myös vahvasti esiin. Valokuvan kyky tuottaa kepeää ja silti painokasta tietoa tuli tutkimuksen myötä myös toteen näytetyksi.

Avainsanat: sosiaalityöntekijät, työhyvinvointi, työviihtyvyys, valokuvatutkimus

SISÄLLYS

1. TUTKIMUKSEN LÄHTÖKOHDAT	5
1.1. Johdanto.....	5
1.2. Tutkimustehtävä, -kysymykset ja tutkijan rooli	9
1.3. Tutkimuksen metodologiset valinnat ja aineiston rajaus.....	11
2. SOSIAALITYÖNTEKIJÖIDEN TYÖSSÄ VIIHTYMINEN -HUOLIPUHETTA VAI HOHDOKKUUTTA?.....	14
2.1. Mitä on työssä viihtyminen ja miten sitä voidaan edistää?	14
2.2. Pitäisikö sosiaalityöntekijöiden jaksamisesta olla huolissaan vai ei?	18
2.3. Sosiaalityöntekijöiden työssä viihtymistä tarkastelleiden tutkimusten tuloksia	22
2.4. Sosiaalityön esiinmarssi ja alan houkuttelevuus	29
3. TUTKIMUSAINEISTONA VALOKUVA.....	31
3.1. Suomalaisia yhteiskuntatieteellisiä valokuvaa hyödyntäneitä tutkimuksia.....	31
3.2. Perusteluita valokuvan käytölle tutkimusmetodina.....	34
3.3. Valokuvan tutkimuksellisen hyödyntämisen huomiot	38
4. TUTKIMUKSEN TOTEUTUS.....	45
4.1. Sosiaalityöntekijä - lähetä minulle valokuva.....	45
4.2. Tutkimuksen eettiset ulottuvuudet	46
4.3. Valokuvatutkimuksen luotettavuudesta ja eettisyydestä	48
4.3.1. Onko valokuva totta?.....	48
4.3.2. Valokuvan vastaanminen tutkimuskysymykseen.....	50
4.3.3. Tutkijan oma tulkinta ja sen taustalla vaikuttavat kokemukset ja arvot.....	51
4.3.4. Aineiston riittävyys	53
5. SOSIAALITYÖSSÄ VIIHTYMINEN KAMERAN LINSSIN LÄPI KATSOTTUNA	54
5.1. Aineistoon johdatusta	54
5.2. Valokuvien tulkinta ja sisällön analyysi.....	56
5.2.1. Työyhteisö	59

5.2.2. Asiakkaat ja asiakkailta saatu palaute	63
5.2.3. Tila ja työvälineistö	68
5.2.4. Somisteet ja viihtyisä työympäristö.....	74
5.2.5. Työn luonne.....	78
5.2.6. Tauot ja taukotila	82
5.2.7. Oma perhe ja lemmikit	85
5.2.8. Muita yksittäisiä teemoja ja huomioita aineistossa	87
6. YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET	90
6.1. Mikä saa sosiaalityöntekijän viihtymään?.....	90
6.2. Tutkimustulosten suhteutuminen aikaisempiin tuloksiin	94
6.3. Valokuvan anti tässä tutkimuksessa	97
6.4. Miten työssä viihtymiseen voi myötävaikuttaa?	98
6.3.1. Enemmän kahvihuonehöpöttelyä - tyytyväisempiä asiakkaita.....	99
6.3.2. Millainen työhuone, sellainen palvelukokemus?	101
7. YLEISTÄ POHDINTAA JA JATKOTUTKIMUSAIHEET	102
KIRJALLISUUS	105
LIITTEET	124

1. TUTKIMUKSEN LÄHTÖKOHDAT

1.1. Johdanto

Onnellinen on se ihminen,
joka osaa nauttia pienistä asioista,
arkipäiväisistä tapahtumista
auringonpaisteesta, linnuista langoilla,
aamiaisesta, päivällisestä, lounaasta,
aamun lehdestä postilaatikossa,
vastaantulevasta ystävystä -
Niin monet tavoittelevat elämän nautintoja
menemällä niiden ohitse.

Tommy Tabermann

Tutkimuksen tarkoitus on tutkia tekijöitä, jotka edesauttavat sosiaalityöntekijän työssä viihtymistä. Koska sosiaalityön kieltämättä rankkoja työoloja ja uupumista on tutkittu laajasti, minua henkilökohtaisesti alkoi kiinnostaa, miksi kuitenkin tätä työtä halutaan tehdä. Tämän vuoksi halusin lähteä tutkimaan sosiaalityötä päinvastaisesta näkökulmasta, radikaalisti toisenlaisin teoreettisin oletuksin ja tutkimuksellisin välinein. Tutkijana olen kiinnostunut niistä työssä viihtymistä edistävästä asioista, esineistä ja ilmiöistä, joiden vuoksi sosiaalityöntekijä haluaa työpäivästä toiseen palata työpaikalleen. Näitä merkityksiä lähdän tutkimuksessani tavoittelemaan valokuvan ja sanan liittoa hyödyntäen.

Tutkimuksen taustalla on osittain muista tutkimuksista (esim. Ellet, Ellis, Westbrook & Dews 2007; Forsman 2010; Matela 2009) johdettu ajatus siitä, että sosiaalityöntekijä voi viihtyä ja olla motivoitunut työssään työn haastavuudesta huolimatta. Tutkimus kokoaa omia henkilökohtaisia mielenkiinnonkohteitani - valokuvaa ja voimavarakeskeisesti sosiaalityötä lähestyvää ajattelutapaa - sujuvasti yhteen. Tutkimuksen positiivisesta katsontakannasta huolimatta tutkimuksen tarkoitus ei ole kiillottaa sosiaalityön työarkea tai vähentää työn haastavuutta.

Sosiaalityöntekijöiden työssä viihtymistä edistäviä asioita on tutkittu varsin vähän työn imun näkökulmasta (Ellet ym. 2007, 275; Forsman 2010, 14–15; Matela 2009, 14) kun taas sosiaalityöntekijöiden työssä jaksamattomuuteen liittyvä tutkimuskenttä loistaa aktiivisuudellaan (mm. Andersson 2000; Blomberg ym. 2012; Coffey 2004; Dickinson & Perry 2002; Ellett 2000; Jayaratne & Chess 1984; Mor Barak ym. 2001; Tham 2008). Suurin piikki sosiaalityöntekijöiden työpahoinvointiin liittyvissä tutkimuksissa näyttäisi olevan 2000-luvulla. Työn imu (*work engagement*) tarkoittaa asiantuntijoiden mukaan myönteistä tunne- ja motivaatiotilaa ja sitä nauttiva on työssään tarmokas, omistautunut ja uppoutunut siihen, mitä hän tekee (Schaufeli, Salanova, Gonzalez-Romá & Backer 2002, 74).

Voimavarakeskeinen keskustelu jaksamattomuuden sijaan on kuitenkin alkanut saada enemmän jalan sijaa ainakin kansainvälisissä sosiaalityöntekijöiden työssä jaksamista selvittäneissä tutkimuksissa. Suomessa toistaiseksi ainoa aihetta voimavarakeskeisesti lähestynyt tutkimus on Sinikka Forsmanin Sosiaalityöntekijän jaksaminen ja jatkaminen lastensuojelussa. Henkilökohtaisen ja muodollisen uran rajapinnoilla -nimeä kantava sosiaalityöntekijöiden työssä jatkamisen halua kartoittanut tutkimusraportti, jossa aihepiiriä lähestyttiin nimenomaan työssä pysymisen kautta (Forsman 2010). Kyseinen tutkimus osoitti muun muassa, että lastensuojelussa työskenteleviä sosiaalityöntekijöitä auttaa jaksamaan niin työstä nousevat tekijät (työn luonne, vaikuttavuus), työntekijälähtöiset tekijät (kutsutus, työtaidot) organisatoriset (resurssit, työn organisointi, esimiesten rooli, työyhteisö) kuin asiakassuhteisiin liittyvät tekijät (hyvä yhteistyö, asiakkailta saatu palaute). Kari Matela (2009) lähestyi sosiaalityöntekijöiden viihtymisteemaa kaksijakoisesti tarkastellen sekä työssä jaksamista että jaksamattomuutta yhtä aikaa.

Sosiaalityöhön liittyvän uutisoinnin perusteella herää aika ajoin väistämättä kysymys, voiko sosiaalityön hektiseksikin kuvaillussa työarjessa viihtyä ja onko sosiaalityön työarki niin negatiiviseen painottunutta kuin media ja tutkimukset nostavat ajoittain esiin? Oma muutamaan vuoteen perustuva sosiaalityön työkokemukseni tietää kertoa, että sosiaalityötä tehdään enemmän hymyssä suin kuin hampaat irvessä, joten aihetta on syytä selvittää lisää. Sinikka Forsman (2010, 23) on todennut, että sosiaalityötä on haasteellista lähestyä voimavarakeskeisesti, kun työkentällä esiintyy samaan aikaan niin paljon jaksamattomuutta ja

haluttomuutta. On myös huomattu, ettei negatiivinen orientaatio tunnetusti synnytä positiivisia asioita. Kielteisen emotionaalisuuden omaavat työntekijät havaitsivat työympäristönsään keskimääräistä enemmän stressitekijöitä, ja heillä on keskimääräistä enemmän hyvinvoinnin ongelmia. Tässäkin asiassa myönteisen emotionaalisuuden merkityksiä työhyvinvoinnille on tutkittu vähemmän kuin negatiivisen emotionaalisuuden vaikutuksia. (Feldt, Kokko & Mäkikangas 2008, 80.)

Teoksessa Toivo sosiaalisessa: toivoa luova toimintakulttuuri sosiaalityössä (Ruuskanen 2011) nostetaan esiin, miten sosiaalialan ja sosiaalityön todellisuutta tarkastellaan vain kontrollin ja ongelmien kautta. Petri Ruuskasen mukaan huolestuttavaa tällaisessa negatiivisorientoituneessa ajattelutavassa on se, miten sosiaalityön ongelmakeskeinen lähestymistapa hukkaa jotain olennaista sosiaalityön mahdollisuuksista ja vahvuuksista. Tämä näkökulma perustuu päätelmään, että ihmisen elämän olemassaolo ja halu elää pohjautuvat ensisijaisesti vahvuuksiin nojaamiseen ja toiveikkuuden varaan rakentamiseen. Kirjoittaja toteaaakin, ettei ihminen voi rakentaa elämäänsä ongelmien hahmottamisen ja niiden ratkaisemisen ympärille. (Ruuskanen 2011, 5-6.) Tämä herättää kysymyksen myös siitä, kuinka huono perusta sosiaalityölle on se, että sosiaalityöntekijöiden työhyvinvointiin kohdistuva tutkimus on keskittynyt työstä lähtemiseen. Samassa artikkelikokoelmateoksessa mainitaan, että sosiaalityön ajatuksellisena lähtökohtana voidaan pitää toivon ja luottamuksen ylläpitämistä. (Hämäläinen 2011, 70; 81.) Forsman (2010) on tutkimuksessaan siteerannut Collinsia (2008, 23) ja todennut, että tutkimus, joka keskittyy ainoastaan työssä jaksamattomuuteen, ei kohdista huomiota työssä tapahtuviin positiivisiin asioihin.

Päädyin tutkimuskentän yksipuolisuuden johdosta rohkeasti kyseenalaistamaan syvälle juurtuneita oletuksia sosiaalityön luonteesta. Valokuvamenetelmän valinnalla lähdin tietoisesti murtamaan oletuksia ja nostamaan arvokkaita, työssä jaksamista kannattelevia ajatuksia valokuvien avulla. Menetelmän uutuuden ajattelin sopivan tutkimuskysymyksiin vastaamiseen, koska tutkimukseen osallistuja saa lähestyä teemaa ilman ennakoajatuksia siitä, mitä tällainen tutkimusaineisto mahdollisesti pitää sisällään. Kyseessä on laadullinen tutkimus, jossa liikutaan sosiaalityöntekijöiden työssä jatkamis- ja viihtymisteorioiden sekä työhyvinvointipsykologian viitekehityksessä. Näin ollen tutkimuksen teoreettisen viiteke-

hyksen muodostavat työhyvinvoinnin teorit ja työelämän tutkimus nimenomaan työssä viihtymisen näkökulmasta (esim. Feldt ym. 2008; Hakanen 2009) sekä aikaisempi sosiaalityöntekijöiden työssä viihtymistä käsitellyt tutkimustieto (esim. Ellet ym. 2007; Forsman 2010; Zlotnik & DePanfilis 2008). Apua metodologisiin kysymyksiin olen hakenut media- ja valokuvatutkimuksen saralta (esim. Pink 2007; Rose 2001; Seppänen 2005; Tinkler 2013). Tutkimuksen aineistonkeruumenetelmä pohjautuvat pitkälti valokuvaelisitaatioon ja valokuvahaastatteluun, jotka ovat puhtaasti aineistonkeruumenetelmiä. Niiden pyrkimyksiä ei ole esimerkiksi voimaannuttaa osallistujaa (vrt. esim. Voimauttava valokuva - menetelmä).

Olen koonnut aineiston pyytämällä sosiaalityöntekijöitä lähettämään minulle valokuvia, joiden liitteenä toimitettiin saateteksti helpottamaan kuvallisen viestin välittymistä tutkijalle. Valokuvaa on kuvailtu toden ja valheen jännitteeksi, jota voidaan hyödyntää abstraktien tai piilossa olevien asioiden konkreettiseksi ja näkyväksi tuomisessa (Aalto, Araneva & Kohtamäki 2014, 5). Tutkimusmenetelmänä valokuvan on todettu tuovan tutkimukseen uudenlaista näkökulmaa (esim. Eräsaari 1995; Howarth 2003; Karvinen 2009; Kolb 2008; Russell & Diaz 2011), jota tässäkin tutkimuksessa on lähdetty tavoittelemaan.

Huolimatta siitä, että suomalaisten tutkijoiden keskuudessa valokuvamenetelmät ovat suorastaan alikäytettyjä, valokuvaan liittyvää tutkimusmenetelmäkirjallisuutta ja tieteellisiä artikkeleita etenkin ulkomailla on ilmestynyt 2000-luvulla merkittävä määrä (ks. esim. Banks 2001; Emmison & Smith 2000; Eräsaari 2000; Harper 2002; Rose 2001). Suomessa yhteiskuntatieteissä valokuvaa on käytetty ainakin sosiologian ja sosiaalityön tutkimuksissa jonkin verran (Autonen-Vääräniemi 2009; Eräsaari 1995; Kannasoja 2013; Koskela 2014; Rajanti 1999). Valokuvan rooli näissä tutkimuksissa on ollut usein lähinnä sivutoiminen. Onkin todettu, että valokuva tutkimusmenetelmänä on yhteiskuntatieteissä vähän käytetty - ehkä aliarvioitukin - tutkimusväline (Kannasoja 2013, 23). Perinteisempi tapa hyödyntää valokuvia on ollut lähinnä toimia tekstin kuvittajana, ei tiedon lähteenä (Ball & Smith 1992, 11).

Tutkimuksen ensimmäisessä luvussa taustoitan tutkimushankettani ja esitän aineistolle asetetut tutkimuskysymykset. Luvussa kaksi jäsenän aikaisempia sosiaalityöntekijöiden työssä viihtymiseen orientoituneita tutkimuksia ja niiden tuloksia. Kolmas luku käsittelee valokuvan ja valokuvatutkimuksen teoriaa ja aikaisempien yhteiskuntatieteen alan piiriin kuuluvien valokuvatutkimusten toteutustapoja. Samassa luvussa valotan myös tarkemmin käyttämäni tutkimusmenetelmää ja sen muita käyttömahdollisuuksia. Neljännessä luvussa avaan tutkimusprosessia. Luvussa käsitellään myös tutkimuksen luotettavuutta. Viides luku pitää sisällään mitä tutkimusta varten lähetetyt valokuvat pitivät sisällään, mitä niiden kautta haluttiin kertoa, sekä jonkin verran aineiston määrällisiä piirteitä. Tutkimuksen eettisten haasteiden reflektointi ja tutkimuksen luotettavuuden ja merkityksen pohdinta sisältyvät myös lukuun. Kuudennessa luvussa kokoan yhteen tutkimustulokset johtopäätöksineen ja vertailen nyt saatuja tutkimustuloksia aikaisempaan tutkimustietoon. Esitän myös tutkimustulosten ja aikaisempien tutkimusten pohjalta, miten työssä viihtymistä voidaan varsinkin työnantajan taholta edistää. Viimeisessä, eli seitsemännessä luvussa pohdin itse tutkimusprosessia ja tästä syntyneen uuden tutkimustiedon merkitystä sekä tuon esiin jatko-tutkimusaiheet sekä joitakin ajatuksiani valokuvan hyödyntämisestä sosiaalityössä.

1.2. Tutkimustehtävä, -kysymykset ja tutkijan rooli

Ollessani sosiaalityön opintoihin liittyvässä työharjoittelussa minulle tarjoutui mahdollisuus kysyä sosiaalityöntekijältä, mikä hänen mielestään on mukavaa hänen työssään. Henkilö vastasi hieman häkeltyneenä suorasta kysymyksestä, ettei hänen työssään ole mitään mukavaa. Vieressä istuva, tosin terveydenalan edustaja, nyökytteli yhtyen mielipiteeseen. Ajattelin tuolloin, että kuulosti sangen houkuttevalta valmistua alalle, jossa ”ei ole mitään mukavaa”. Tämä toimikoon taustoitukseksi tutkimuskysymykselleni. Tutkimukseni tarkoitus on tutkia:

- 1. Mitkä asiat edistävät sosiaalityöntekijän työssä viihtymistä?*
- 2. Minkälaista lisätietoa valokuva voi tuottaa sosiaalityöntekijöiden työssä viihtymistä edistävästä tekijöistä verrattuna aikaisempaan tutkimustietoon?*

Tarkoitukseni on saada mahdollisimman omakohtaista, jopa konkreettista, tietoa siitä, mikä saa sosiaalityöntekijän viihtymään työssään. Laadulliseen tutkimukseen voidaan päätyä esimerkiksi sen vuoksi, että halutaan tietää ihmisten toiminnasta jotain, mikä ei tilastollisia menetelmiä hyödyntämällä tutkijalle välity (Eskola & Suoranta 1998, 32). Leena Eräsaaren (2000, 137) siteeraama Clarice Stasz havaitsi valokuvia hyödyntäneellä aikakaudella, että valokuvilla uskallettiin myös näyttää niitä asioita, mitä ei ehkä uskallettu ottaa puheessa esille.

Tutkijana näen valokuvamenetelmän mahdollisuutena tuottaa uutta, erilaista tietoa. Toisaalta koen onnistuneeni myös silloin, jos voin nyt tehtävän tutkimuksen perusteella osoittaa, että valokuvatutkimuksella voidaan kiteyttää suurin piirtein saman sisältöinen tutkimustulos, kuin mitä enemmän aikaa vievä haastattelumenetelmä esimerkiksi tuottaisi. Tämä voi kannustaa tutkijoita rohkeammin ottamaan valokuvan yhdeksi tutkimusvälineeksi. Hypoteesini tutkimukselleni on, että valokuvatutkimuksessa voidaan tuottaa konkreettisempaa tietoa tutkittavasta ilmiöstä, sillä valokuvat kertovat väistämättä asioista ympärillemme, eikä aineiston keruun kautta saatu tieto täten mahdollisesti voi käsitellä kovin abstrakteja, vaikeasti kuvattavissa olevia ilmiöitä sosiaalityöntekijöiden työarjessa. Tämä on myös tietoinen tutkimuksellinen puute, sillä valokuvamenetelmä saattaa muovata tuloksia menetelmän rajauksellisen ilmaisun vuoksi.

Toive sosiaalityöntekijöiden oman äänen nostamisesta esiin juontaa siitä, että luvussa kolme laatimani tutkimuskatsauksen perusteella huomasin, että sosiaalityöntekijän työarki ja työympäristö jäävät työssä viihtymiseen keskittyneissä tutkimuksissa helposti laajempien kokonaisuuksien jalkoihin. Esimerkiksi organisaatioon liittyvät asiat näyttäytyivät tutkimuksissa vahvasti. Synnöve Karvinen-Niinikoski onkin todennut, että sosiaalityön tutkimuksellinen intressi on alkanut muuttua ulkoisen sosiaalityön luonteen kuvauksen, selittämisen ja tulkitsemisen sijaan sosiaalityön arkipäiväisten työkäytäntöjen ja työmaailman näkyväksi tekemisen suuntaan (Karvinen 2000, 16).

On syytä huomioida, ettei tässä tutkimuksessa ole tarkoitus tutkia sitä, viihtyvätkö sosiaalityöntekijät työssään, vaan sitä, minkälaiset asiat edistävät sosiaalityöntekijöiden työssä

viihtymistä. Tutkimuksen perusteella ei voida päätellä sitä, kuinka moni työntekijä alalla viihtyy. Tutkimuksessa tarkastellaan valokuvista ilmeneviä työssä viihtymistä edistäviä tekijöitä. Kuvia katselemalla voi myös nähdä palan siitä, mitä sosiaalityöntekijä on työpäivänsä aikana nähnyt kameran linssin läpi katsoessaan. Tätä tutkimusta lukevalla on täten mahdollisuus nähdä myös toinen puoli sosiaalityön arjesta median esiin tuoman julkisuuden lisäksi. Tässä tutkimuksessa olen ensisijaisesti sosiaalityön opiskelija, joka haluaa saada selville vastauksia tutkimuskysymyksiin. Taustalla vaikuttava roolini on sidottu työhöni, sillä työskentelen tutkimuksen tekemisen aikaan lastensuojelun sosiaalityöntekijänä. Tulevana sosiaalityön maisterina koen tärkeäksi ja ajankohtaiseksi pohtia sosiaalityötä voimavarakeskeisesti, sillä sosiaalityöntekijän työ on henkilökohtaisen kokemukseni mukaan palkitsevaa haastavuudestaan huolimatta.

Sosiaalityössä työskennellyt ja sosiaalityötä tutkinut Eräsaari (2000, 119) on todennut, että valokuva voi toimia tutkimuksessa etäännyttävänä tekijänä, vaikka tutkijalla olisi asiasta omakohtaista kokemusta. Yleisestihän tutkimuskentällä tiedostetaan, ettei tutkittava ilmiö saisi olla liian läheltä tutkijan omaa kokemusmaailmaa. Toisaalta esimerkiksi havainnointitutkimuksessa kentän terminologian tuntemisesta voi olla hyötyäkin. Esimerkiksi antropologisessa tutkimuskirjallisuudessa on ollut paljon keskustelua aiheen tuttuuden haittekeijöistä, vaikkakin mielipiteiden laajentumista onkin tapahtunut. (Eräsaari 2000, 119.) Oman kokemukseni perusteella voin sanoa, että valokuvien analysointia on helpottanut sosiaalityöntekijän ammattikäytäntöjen ja työympäristön tuttuus. Olen kuitenkin tiedostanut, että jotkin kuvissa näkyvät ilmiöt ja niissä mahdollisesti ilmenevät itsestänselvyydet voivat olla tulosten analysointia haittaava tekijä. Esimerkiksi toimistohuonekalujen olemassaolo voi olla tällainen liian itsestään selväksi luokiteltava asia.

1.3. Tutkimuksen metodologiset valinnat ja aineiston rajaus

Valokuva valikoitui aineistoksi aikaisemman valokuvaa hyödyntäneen tutkimuskokemukseni johdosta. Olen tutkinut aikaisemmassa opinnäytetyössäni Voimauttava valokuva -menetelmään sisältyvien elementtien soveltumista naispuolisille mielenterveyskuntoutujil-

le (ks. Väkilä 2009). Kokemukset valokuvan hyödyntämisestä olivat tuolloin hyvät ja kipi-nä pelkistetyimmän, ei-terapeuttisen aineiston saavuttamisesta jäi kytemään. Tässä tutkimuksessa pyrin tarkastelemaan valokuvaa osana aineistonkeruuta, ja haluan tietoisesti suhtautua valokuvaan ilman vuorovaikutuksellisuutta.

Tutkimuksen tietämisen tapa nojaa fenomenologis-hermeneuttiseen tutkimustraditioon. Leena Rouhiainen (2014) on kuvaillut fenomenologis-hermeneuttiselle tietämisen tavalle keskeiseksi, että kyseisellä traditiolla on pyrkimys kuvata asioita sellaisenaan kuin ne ovat ilman teorian liikaa esiin nostamista. Tutkimustraditiossa teoriosointi nähdään jopa kokemuksesta etäännyttävänä tekijänä, joten olen pyrkinyt nostamaan tutkimuksessani esiin vain ne teoriat, joita on tutkimuksen tuloksen suhteuttamisen vuoksi oleellista tietää. Tietämisen tavan keskiössä on tietoisuus, kokemus ja ihmisen ja maailman välinen suhde. (Rouhiainen 2014.) Mielestäni kyseinen tutkimustraditio istuu valokuvatutkimukseen hyvin, sillä valokuvat ovat mitä ovat, eikä kuvaajan valitsemia valokuvia voi ennalta olettaa. Kuvaajan valintoja liittyen kuvanottohetkeen ja kuvauskohteeseen on hyvin vaikea päätellä etukäteen.

Pentti Routio (2014) mukaan fenomenologinen lähestymistapa haastaa aikaisemman aiheita käsitellyn tutkimustiedon ja pyrkii nostamaan esiin entistä syvempää näkökulmaa tutkimuskohteeseen. Tutkimuskohteessa ilmenevät epäoleelliset asiat pyritään eliminoidaan reduktion avulla: tutkimuskohteen pohdiskelu, katseleminen ja poistettavien asioiden lokeroiminen ulos hetkellisesti helpottaa tutkijaa vastaamaan siihen, missä suhteessa tutkittava kohde on muihin asioihin ja sulkumerkkien sisältä löytyviin asioihin. (Routio 2014.) Kyseinen tietämisen tapa pyrkii siihen, että kaikkia kokemuksia pidetään oikeutettuina eikä tutkimukseen osallistuneiden kokemuksia kyseenalaisteta. Näen yhtymäkohtia esimerkiksi voimauttava valokuva - menetelmän kanssa, jossa lähtökohtaisesti halutaan nähdä kuvattava siten kuin hän itse haluaa tulla nähdyksi (Savolainen 2006). Tutkimuksen viitekehys ja ongelmat nousevat tutkijan elämäntilanteista, jonka vuoksi myös tutkija nivoutuu tiiviisti osaksi tutkimusta. Hermeneuttinen kehä sisältää esiymmärryksen ja uuden tiedon, joka syntyy aineiston analyysin myötä. (Rouhiainen 2014.)

Tutkimuksen teoreettisen viitekehyksen kokoaminen on ollut ajoittain haasteellista, sillä pääsisältöinä toimivat kaksi vähemmän yhteiskuntatieteellisessä kontekstissa tutkittua tai hyödynnettyä asiaa, sosiaalityöntekijöiden työssä viihtyminen ja valokuvatutkimus. Käytännössä olen koonnut tutkimukseni viitekehykseen tarvittavan materiaalin paloja sieltä täältä, ikään kuin keskustellen itseni kanssa auki sen, mitä tietoa minä tutkijana tarvitsen toteuttaakseni tämän tutkimuksen. Sähköisessä tiedonhaussa olen hyödyntänyt lähinnä Nelli-portaalia ja ulkomaisista artikkelitietokannoista olen käyttänyt EBSCOhost Academic Search Premieriä. Näiden lisäksi olen tarkastellut muiden ulkomaisten ja suomalaisten aihetta käsitelleiden tutkimusten lähdeluetteloja ja löytänyt niiden avulla soveltuvaa materiaalia tutkimukseeni.

Tutkimuksen hyvän tieteellisyyden ylläpitämiseksi olen rajannut tutkimuksen ulkopuolelle esimerkiksi sosiaalityöntekijöiden työssä viihtymistä selvittäneet Pro gradu -tutkimukset (esim. Artkoski 2008; Karppinen 2011) sekä tutkimuksen, jossa opettajat hyödynsivät valokuvaa osana reflektioimisprosessiaan (esim. Rapo 2013). Tutkimuksen kontekstia kirjoittaessani olen myös lähestynyt tutkimuksen aihepiiriin perehtyneitä henkilöitä ja pyytänyt heiltä kirjallisuusvinkkejä soveltuvaksi lähdemateriaaliksi tälle tutkimukselle.

2. SOSIAALITYÖNTEKIJÖIDEN TYÖSSÄ VIIHTYMINEN - HUOLIPUHETTA VAI HOHDOKKUUTTA?

Tässä luvussa käsittelen tutkimuksen keskeisiä teoreettisia käsitteitä ja nostan esiin huomiointiani sosiaalityöntekijöiden työssä viihtymistä kartoittaneista tutkimuksista. Alaan liittyvä huoli työntekijöiden jaksamisesta on kulkenut keskusteluissa läpi vuosien, mutta toisaalta tulokset sosiaalityöntekijöiden työssä viihtymisestä jaksavat yllättää: ala nähdään jopa houkuttelevana vaihtoehtona työllistyä, mistä kertovat esimerkiksi vuosi vuodelta kasvavat sosiaalityön opintoihin hakeneiden määrät.

2.1. Mitä on työssä viihtyminen ja miten sitä voidaan edistää?

Työssä viihtymisen on Kotilääkäri-lehden ja työeläkevakuutusyhtiö Varman tutkimuksen mukaan tutkittu vaikuttavan keskeisesti naisten kokemaan elinvoimaan: työssä viihtyminen oli fyysisen ja psyykkisen hyvinvoinnin jälkeen tärkeintä naisten kokonaisvaltaiselle hyvinvoinnille (Terveys 2009). Tutkimukset ovat osoittaneet, että kuormittavassakin työssä voi kokea tyytyväisyyttä ja työn imua (mm. Forsman 2010; Hakanen 2009; Stalker, Mandell, Frensch, Harvey & Wright 2007). Suurimman osan ihmisistä tiedetään voivan hyvin ja selviytyvän työelämässä ja muilla elämän osa-alueilla ilman mainittavia ongelmia. Tämä puoltaa sitä, ettei ihmisten hyvinvointia tai työhyvinvointia ole syytä lähestyä työssä jaksamattomuuden kautta. (Feldt, Kinnunen & Mäkikangas 2008, 56.)

Käsite työhyvinvointi pitää sisällään niin työssä jaksamisen kuin työuupumuksen. Työhyvinvointitutkimus keskittyy kuitenkin valitettavan usein työssä jaksamisen sijaan työssä jaksamattomuuteen. Muun muassa Taru Feldt ja Ulla Kinnunen (2008) ovat eri alojen työhyvinvointitutkimuksia tarkastellessaan huomanneet, että työhyvinvointia lähestytään usein kielteisistä lähtökohdista kuten stressin ja uupumuksen kautta. Aikaisemmin pelkkä

uupumusoireiden puuttuminen on tulkittu työhyvinvoinniksi, mutta viime vuosina on herätty siihen, että työhyvinvointi on paljon muutakin. (Feldt & Kinnunen 2008, 13.) Työhyvinvointitutkimus liitetään perinteisesti psykologiaan, mutta psykologiassakin työhyvinvointiin liittyvä voimavarakeskeinen ajattelutapa jää kovin ohueksi. Psykologian tieteellisistä julkaisuista yli sadan vuoden ajalta laskettu suhdeluku osoittaa sen, miten paljon tutkimus kautta aikojen on keskittynyt työssä oloa heikentäviin seikkoihin: positiivisten (esim. onni, tyytyväisyys työelämään) ja negatiivisten (esim. ahdistus, masennus, viha) käsitteitä käsittelevien tutkimusten suhde on ollut 1:14 (Myers 2000, teoksessa Hakanen 2009, 8). Jo vuonna 1954 Maslow näyttäisi olleen samoilla linjoilla:

”Psykologia-tiede on ollut paljon menestyksekkäämpi negatiivisen kuin positiivisen puolen suhteen. Se on onnistunut paljastamaan paljon ihmisen puutteista, sairauksista ja synneistä, mutta vain vähän ihmisen potentiaaleista, hänen hyveistään ja saavutettavissa olevista odotuksistaan tai hänen `psykologisesta huipustaan`. On kuin soveltava psykologia olisi vapaaehtoisesti rajoittanut itsensä vain puolikkaaseen oikeutetusta toimivallastaan, ja nimenomaan pimeämpään, alhaisempaan puoleen.” (Maslow 1954 teoksessa Hakanen 2009, 8.)

Korkeaa myönteistä vireystilaa kuvastava sana on aikaisemmin puuttunut suomalaisesta työhyvinvointisanastosta kokonaan, kunnes Jari Hakanen istutti 2000-luvun alussa suomalaisen sanavarastoon työn imu -käsitteen tutkimustensa myötä. (Hakanen 2004, 12–22; 43; Hakanen 2009, 3.) Työn imu on siis varsin uusi tulokas työhyvinvointikeskustelussa. Sen on kerrottu olevan myönteinen tunne- ja motivaatiotila, jota kokeva on työssään tarmokas, omistautunut ja uppoutunut siihen mitä hän tekee (Schaufeli, Salanova, Gonzalez-Romá & Backer 2002, 74). Kyseinen tunnetila ei tutkitusti ole mikään harvinaisuus työelämässä, sillä Hakasen tutkimusryhmän huomioiden mukaan alasta ja ammatista riippuen vähintään joka kymmenes koki työnimua päivittäin. Samaten myös vähintään kaksi kolmesta työntekijästä kokee myös tarmokkuutta, omistautumista ja uppoutumista vähintään kerran viikossa alasta riippumatta. Hakanen kuitenkin painottaa, että ollakseen työn imussa, on edellä mainittuja tunnetiloja koettava useammin kuin kerran viikossa. (Hakanen 2011, 38–39.)

Työn imua ja työuupumusta tutkineet tutkimukset jakautuvat kahteen eri oppikuntaan riippuen siitä, miten he näkevät työn imun suhteessa työuupumukseen. Wilmar Schaufelin tut-

kimusryhmä (Schaufeli ym. 2002) on todennut, että työn imu ja työuupumus ovat toisistaan erillisiä ja vastakkaisia käsitteitä. Hakasen (2004) mukaan vähäinen positiivisen tutkimusotteen sisältävä näkökulma selittyisi sillä, että kielteisen ja myönteisen välistä suhdetta mittaisi tutkimuksissa usein sama muuttaja. Työn imua on myös määritelty työuupumuksen vastakohdaksi, johon liittyvät työntekijän energisyyden, sitoutuneisuuden ja pysyvyyden kokemukset (Maslach & Leiter 1997). Yleinen käsitys kuitenkin näyttäisi olevan, että työn imussa oleva voi olla samaan aikaan uupunut ja toisinpäin (Forsman 2010, 22). Tämä tarkoittaa tässä tutkimuksessa sitä, että kuvia lähettäneet sosiaalityöntekijät voivat kokea olevansa väsyneitä työssä viihtymistä edesauttavien tekijöiden olemassaolosta huolimatta.

Vähäisestä voimavarakeskeisen tutkimusotteen puuttumisesta huolimatta aiheeseen nimenomaan positiivisessa mielessä liittyvä tutkimustarve on kuitenkin tosiasia. Sen koetaan antavan toiveikkaampaa tietoa tutkittavasta ilmiöstä ja ympäristöstä. Collinsia (2008 teoksessa Forsman 2010, 22) siteeraten: ”*kun tutkitaan työhyvinvoinnin positiivista puolta, se johtaa uudenlaisiin näkökulmiin ja tuottaa erilaista tietoa kuin tutkimus, joka fokusoituu työpaikan ongelmiin, jolloin työn ja työpaikan hyvät asiat eivät saa riittävästä huomiota*”. Tässä tutkimuksessa käytän sosiaalityöntekijöiden kokemasta työhyvinvoinnista sanaa työssä viihtyminen, koska koen kyseisen käsitteen istuvan tähän tutkimukseen sen arkipäiväisen, positiivisen katsontakannan vuoksi hyvin. Työssä viihtyminen rajaa automaattisesti tutkimuksen ulkopuolelle työssä jaksamattomuutta aiheuttavat tekijät, mitä työhyvinvointi ei tee.

Hyvän työhyvinvoinnin on lueteltu parantavan työmotivaatiota, työssä viihtymistä, työssä jaksamista ja työtehoa. Sen tiedetään myös parantavan yrityksen tuottavuutta, vähentävän terveysriskejä, työtapaturmia, ammattitauteja, työstä poissaoloja, ennenaikaisia eläköitymiä, ennenaikaisia kuolemia, inhimillisiä kärsimyksiä ja taloudellisia menetyksiä. Työhyvinvointi parantaa työyhteisön selviytymistä niin konfliktitilanteissa kuin muutostilanteissa. Se vaatii sekä työnantajalta että työntekijöiltä vastuullista suhtautumista työhyvinvoinnin kehittämiseen. (Työpaikan työhyvinvointi 2014.) Tutkimusten kautta tiedetään myös, että työn imussa oleva työntekijä on valmis ponnistelemaan ja antamaan täyden työpanok-

sensa työhön, jota hän tekee. Ponnisteluiden myötä työntekijälle syntyy kokemus, että hänen työnsä on merkityksellistä ja työympäristö mielekäs (Hakanen 2011, 22).

Hakanen (2011, 3) on nimennyt aikaisempien työn imua tutkineiden tutkimustensa perusteella 25 työn ja työyhteisön voimavaratekijää, jotka edistävät työntekijän työn imun kokemusta. Näitä ovat:

Taulukko 1. Työn imua edesauttavat voimavarat (Hakanen 2011)

Tehtäviä koskevat voimavarat	Työn järjestelyä koskevat voimavarat	Työn sosiaaliset voimavarat	Organisatoriset tekijät
<ul style="list-style-type: none"> - työn monipuolisuus - kehittymismahdollisuudet - välitön palaute tehdystä työstä - tehtävien merkityksellisyys - asiakastyön palkitsevuus <p>(Hakanen 2011, 51–54).</p>	<ul style="list-style-type: none"> - työroolien - ja tavoitteiden selkeys - osallistuminen työtä koskevaan päätöksentekoon - joustavuus työajoissa <p>(Hakanen 2011, 55–60)</p>	<ul style="list-style-type: none"> - työyhteisön ja esimiehen tuki - oikeudenmukaisuus - luottamus - palaute ja arvostus - arkinen huomaavaisuus ja ystävällisyys - työn imun tarttuvuuden edesauttaminen - tiimin yhteisölliset voimavarat <p>(Hakanen 2011, 55–60)</p>	<ul style="list-style-type: none"> - havaittu organisaation tuki (HOT) - työnantajan ja työntekijän välinen psykologinen sopimus - työpaikan myönteinen ilmapiiri - työpaikan rekrytointi- ja perehdyttämiskäytännöt - kehityskeskustelut - palkka, palkitseminen ja uranäkymät - perhemyönteinen työkuultuuri - työn varmuus ja psykologinen turvallisuus - teknologia - yhteistyö organisaation eri toimijoiden välillä <p>(Hakanen 2011, 61–70)</p>

Hakasen (2011) laatiman taulukon (taulukko 1) sisältö koostuu eri alojen työntekijöihin kohdistuneista työhyvinvointitutkimuksista. Taulukon sisältö on hyvin samanlaista, kuin mitä sosiaalityöntekijöihin kohdistunut työhyvinvointitutkimus on tuottanut muutamia työlle ominaisia piirteitä lukuun ottamatta, joista lisää seuraavissa luvuissa. Hakasen (2011, 61–61) mukaan työntekijä joka tietää, että häntä arvostetaan organisaation suunnalta ja, että hänen työpanoksensa on tärkeä, ei voi olla kokematta työn imua eikä todennäköisesti voi myöskään uupua.

2.2. Pitäisikö sosiaalityöntekijöiden jaksamisesta olla huolissaan vai ei?

Sosiaalialaan kohdistuva huolipuhe näyttää liikkuvan pitkälti resurssi- ja rekrytointiongelmien sekä työssä jaksamattomuuden alueilla. Sosiaalialaa kerrotaan vaivaavan krooninen työntekijäpula, eikä päteviä sosiaalityöntekijöitä saada houkuteltua avoimiin virkoihin riittävästi (esim. Karvinen-Niirikoski, Rantalaiho & Salonen 2007, 12; Länsi- ja Sisä-Suomen aluehallintovirasto 2012; Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto 2014). Sosiaalityöntekijöiden rekrytointiongelmasta on puhuttu jo 1990-luvulta lähtien, eikä ongelma suinkaan esiinny vain Suomessa, vaan koskettaa sosiaalityön organisaatioita maailmanlaajuisesti. Tämä näkyy esimerkiksi ulkomaisista sosiaalityöntekijöiden rekrytointiin ja työn houkuttelevuuden parantamiseen laadituista raporteista ja suosituksista (esim. Whiting 2012; Holmes, Miscambell & Robin 2013).

Päteviä sosiaalityöntekijöitä etenkin lastensuojeluun on ollut haasteellista saada ja tämän osoittaa esimerkiksi sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontaviraston selvitys, jonka mukaan joka kolmas sosiaalityöntekijän vakanssi on täytetty epäpätevällä työntekijällä (Valtakunnallinen lastensuojelun henkilöstöselvitys 2014, 23). Erään selvityksen mukaan vuonna 2013 11 % sosiaalityöntekijän toimista oli täyttämättä, sillä päteviä hakijoita ei ollut kyselyyn osallistuneissa kunnissa (Kananaja 2013, 6). Sosiaalityö tunnetaan myös jännitteisimpänä auttamisammattina, sillä jännitteiden syntymiseen vaikuttavat sosiaalityölle tyypillisten organisaation ja asiakkaan välisten odotusten ja toiveiden ristiriidat. Sosiaalityöntekijöiden työhyvinvoinnin tilaa on kuvattu useissa tutkimuksissa (mm. Blomberg, Kroll & Saarinen 2010; Mänttari-van der Kuip 2014; Tham 2008) huonoksi, mutta yllättävää on, että on löydettävissä tutkimuksia, jotka osoittavat sosiaalityöntekijän viihtyvän työssään hyvin (mm. Forsman 2010; Heikkinen 2008; Matela 2009).

Iso-Britanniassa tehdyssä tutkimuksessa sosiaalityö listattiin työtyytyväisyydeltään kahdenkymmenen parhaan ammatin joukkoon jättäen taakseen satoja muita ammatteja (Rose 2003, 515–516). Jarmo Heikkisen väitöstutkimuksessa (2008) sosiaalitoimistossa työskentelevät sosiaalityöntekijät viihtyivät työssään hyvin (77,8 %). Hänen tutkimuksessaan on mielenkiintoisia huomioita esimerkiksi siitä, että sosiaalityöntekijät, joilla on matala pe-

ruskoulutus (kansa- tai keskikoulu) ovat työhönsä tyytyväisempiä kuin ne työntekijät, joilla on esimerkiksi lukiopohja. Ei-vakinaisessa virkasuhteessa työskentelevät sosiaalityöntekijät eivät viihtyneet työssään niin hyvin kuin vakituisen työn omaavat sosiaalityöntekijät. (Heikkinen 2008, 72–73.)

Kari Matelan (2009) tutkimukseen osallistuneista sosiaalityöntekijöistä 80 % koki työnsä merkitykselliseksi ja koki olevansa oikealla alalla. Hänen tutkimuksessaan kaksi kolmesta valitsisi saman alan uudelleen, vaikka kaksi kolmesta osoitti kiinnostustaan siirtyä sosiaalityön kentän sisällä toisiin tehtäviin. Näistä seikoista huolimatta Matelan tutkimukseen osallistuneista sosiaalityöntekijöistä työpaikan vaihtamista harkitsi vain harva, vaikkakin työpaikan vaihto oli ollut lähes puolella mielessä viimeisen vuoden aikana. Tutkimuksen yksi tulos oli se, että sosiaalityöntekijät olivat tyytymättömiä palkkukseen ja eniten tyytyväisiä lähijohtamisen toimivuuteen. (Matela 2009, 3-4.) Forsmanin (2010, 76) tutkimuksessa useimmat sosiaalityöntekijät antoivat työhyvinvoinnilleen arvosanan kahdeksan tai yhdeksän, keskiarvon ollessa 7,2.

Forman (ym. 2004 teoksessa Blomberg ym. 2012, 403) mukaan yleisesti ottaen sosiaalialalla koetaan keskimääräisesti muita ammattikuntia vähemmän työssä jaksamista, mutta kun tarkastellaan samassa ryhmässä ainoastaan sosiaalityöntekijöiden työssä jaksamista, luvut kääntyvät päinvastaiseksi ja jaksamattomuutta on enemmän verrattuna muihin sosiaalialan työntekijöihin. Ruotsalaisen Pia Thamin (2007) tutkimuksen tulokset mukailivat enemmän Helena Blombergin, Christian Krollin ja Arttu Saarisen (2010) ja Maija Mänttärin (2013 ja 2014) tutkimustuloksia ollen ristiriidassa Matelan (2010) ja Forsmanin (2010) näkemysten kanssa, sillä siitä huolimatta, että kyselyyn vastanneista sosiaalityöntekijöistä 48 % oli ollut työssään alle kaksi vuotta, 54 % vastanneista oli ilmoittanut halukkuudestaan vaihtaa työpaikkaa. Tutkimuksessa suoritettu regressioanalyysi osoitti, että suurin syy haluun vaihtaa työtä oli organisaation puutteellinen tapa osoittaa työntekijälle arvostusta ja välittämistä. Tutkimus osoitti, että sosiaalityöntekijän työssä jatkamiseen vaikuttavat eniten työntekijän kokemus siitä, että organisaatio arvostaa työntekijäänsä ja välittää tämän terveydestä ja hyvinvoinnista. Näiden lisäksi työntekijän kokemus työstä positiivisesti haastavana saa työntekijän jatkamaan työssään. (Tham 2007, 1225.)

Suomessa positiivisia kuvia sosiaalityöntekijöiden työssä viihtymisestä maallaneet tutkimukset ovat ristiriidassa Blombergin ym. (2012) näkemyksen kanssa, sillä heidän työoloihin keskittyneestä tutkimuksesta todettiin, että suomalaiset sosiaalityöntekijät ovat muihin Pohjoismaihin verrattuna erittäin kuormittuneita ja kokevat paljon ristiriitoja työssään. Muihin Pohjoismaihin verrattuna Suomessa on myös eniten asiakkaita sosiaalityöntekijää kohden. (Blomberg ym.2012, 413.) Toisessa selvityksessä 40 % sosiaalityöntekijöistä koki, että heidän mahdollisuutensa tehdä ammattieettisesti kestävä sosiaalityötä oli heikentynyt viimeisen kolmen vuoden aikana. Vain yksi kymmenestä koki mahdollisuuden parantuneen. (Mänttari-van der Kuip 2013, 10.)

Sosiaalityön välillä toivottomaltakin tuntuvasti työtaakasta Mänttari-van der Kuipin tutkimuksen mukaan kertoo se, että vajaa kolmannes sosiaalityöntekijöistä koki mahdollisuutensa vaikuttaa myönteisesti asiakkaan elämäntilanteeseen heikentyneen. Organisatorisen tilivelvollisuuden tiedetään vaikuttavan negatiivisesti sosiaalityöntekijöiden työn tekemiseen ja työssä jaksamiseen. Puutteet sosiaalityössä vaikuttavat välittömästi asiakkaaseenkin, sillä riittävien ja asianmukaisten palveluiden tarjoaminen riittävän varhain kangerteli. (Mänttari-van der Kuip 2013, 11; 16.) Pitkittäistutkimuksia sosiaalityöntekijöiden työssä viihtymisen tilasta ei juurikaan ole, mutta taloudellisen tilanteen näkisin automaattisesti vaikuttavan sosiaalityöntekijöiden työhön kuormittavasti, joten Mänttari-van der Kuipin (2013) johtama ajatus pitää todennäköisesti paikkansa myös käytännössä.

Alan kuormittavuustekijät eivät vaikuta muuttuneen vuodesta 1993. Tuolloin Timo Siner von (1993, 20) laatimassa Stakesin raportissa Sinervo kokosi sosiaalityöntekijöiden työstä kuormittavia tekijöitä, joita olivat muun muassa monimutkainen päätöksenteko, eettiset ongelmat, kiire, tehokkuusvaatimukset, pakkotahtisuus, turhautuminen, riittämätön aika perehtyä asiakkaan ongelmiin, tunteiden hallinta ja tunne siitä, että työntekijällä on paljon vastuuta, mutta vähän valtaa. Tyypillisimmiksi stressioireiksi hän mainitsi naisilla psykisten ja psykosomaattisten oireiden, kuten jännittyneisyyden, hermostuneisuuden ja masentuneisuuden. Miehet kärsivät stressioireista vähemmän, vaikka heilläkin ilmeni lähinnä psykosomaattisia oireita, kuten vatsakipua. (Sinervo 1993, 20.)

Sosiaalityöntekijöiden Innomarkkinoilla Terveiden ja hyvinvoinninlaitoksen tutkimuspäällikkö Minna Kivipelto (2013, 2) taustoitti esitystään selvittämällä sosiaalityön tämän hetkiset kuulumiset. Mitä tiedämme sosiaalityöstä - otsikon alla oli kuvattu sosiaaliturvan kustannusten nousu, jonka mukaan asiakaskunta on kasvanut, mutta maltillisesti, kun taas kustannukset ovat kasvaneet reippaammin johtuen ihmisten ongelmien syvenemisestä. Asiakasmäärien kasvun ja kustannusten nousun lisäksi määräaikojen noudattaminen on sosiaalityölle suuri haaste, mikä näkyy selkeästi myös Sinervon (1993, 20) laatimassa työn kuormittavien tekijöiden listauksessa. Kivipellon mukaan etuuskäsittelijöiden määrää on lisätty lähes kaikissa kunnissa, mutta sosiaalityöntekijöiden määrän lisääminen on jäänyt huomiotta. Sosiaaliset ongelmat näyttävät 2013-vuoden Suomessa vahvasti, lisäksi työn vaativuus on kasvanut ja karkottaa helposti työntekijöitä muihin tehtäviin. Työvoimapula on Kivipellon mukaan todella haastava tekijä, esimerkkinä Kivipelto mainitsee kunnan, jossa sosiaalityöntekijä oli vaihtunut toistakymmentä kertaa vuoden aikana. (Kivipelto 2013, 2.)

Haasteellisen sosiaalityössä näyttäytyvien positiivisten asioiden esiin nostamisesta tekee se tosiasia, että työ itsessään on vaativaa asiantuntijatyötä ja kätkee sisälleen usein surullisia ihmiskohtaloita. Myös asiakkaiden valvutuneisuus omien oikeuksiensa suhteen on lisääntynyt, mikä on yleisesti ottaen vain hyvä asia. Kuitenkin mahdolliset aiheettomat kantelut vievät paljon työaikaa. Vuonna 2013 tehtiin sosiaali- ja terveysalan viranomaisista ja poliisista ennätysmäärä kanteluita eduskunnan oikeusasiamiehelle (Airaksinen 2013). 2000-luvun ensimmäisen kymmenyksen jälkeen sosiaalityö ja siihen liittyvät jännitteet ovat olleet aikaisempaa enemmän esillä julkisessa keskustelussa. Sosiaalityöntekijät sekä sosiaalityön asiakkaat ovat aktivoituneet oman asiansa esiin tuomisessa, ja suurimpana kanavana tälle keskustelulle on toiminut internet ja siihen liittyvät erilaiset foorumit ja sosiaalinen media.

Sosiaalityö on joutunut suurennuslasin alle myös kasvaneiden perhesurmatilastojen ja mediassakin laajasti käsiteltyjen raakojen lapsiin kohdistuneiden kaltoinkohteluiden vuoksi. 2000-luvulla yleistyneet perhesurmatilastot selittävät osin sitä, miksi lastensuojelun on il-

moitettu tarvitsevan pelastusohjelman (Talentia 2012). Edellä mainittujen seikkojen vuoksi Aulikki Kananojan johtama työryhmä laati vuoden 2013 aikana selvitystyöryhmän loppuraportin, jossa käytiin läpi sosiaalityössä näyttäytyviä ongelmakohtia. Selvityksessä oli runsaasti asioita, joihin työryhmä toivoi lastensuojelussa toimivien sosiaalityöntekijöiden kiinnittävän erityisesti huomioita. (Kananoja 2013.) Myös mielenterveysongelmat haastavat sosiaalityötä entistä enemmän. Vuoden 2013 eläketurvakeskuksen ja Kelan antamien tilastotietojen mukaan joka päivä seitsemän alle kolmekymmentävuotiasta jää eläkkeelle. 80 %:lla heistä on mielenterveysongelma syynä aikaiseen eläkkeelle jäämiseen. Vuonna 2011 määrä oli viisi nuorta päivässä, mikä jo silloin tuntui kestämättömän suurelta. (Vikström 2013.)

Osa tutkimuksista osoittaa, että sosiaalityöntekijät ovat kovin motivoituneita työhönsä, kun taas toiset selvitykset kertovat sosiaalityöntekijöiden haluavan vaihtaa työpaikkaa ja olevan uupuneita. Näyttää siltä, että me sekä työntekijä- että yhteiskunnan tasolla tunnumme tietävän paljon sosiaalityöhön liittyvistä haastavuustekijöistä, mutta meillä on todella vähän olemassa tutkimustietoa siitä, mikä sosiaalityössä vetää puoleensa. Tutkimustulosten ristiriitaisuus voi osittain selittyä tutkijoiden joko negatiivis- tai positiivispainotteisista orientaatioista. Tutkittavien henkilöiden kokemuksiin voivat vaikuttaa myös helposti ajan henki ja julkinen keskustelu sosiaalityöstä. Sosiaalityöhön liittyvät ongelmatilanteita voidaan pitää mediaseksikkäinä, joten se myös osaltaan selittää negatiivispainotteisen tiedon laajuutta. En olisi niinkään huolissani sosiaalityöntekijöiden työssä jaksamisesta, vaikka jaksamattomuutta alalla kuin alalla varmasti esiintyy. Henkilökohtaisesti olen huolissani enemmän siitä, miksei työn viihtyvyyttä edistäviin puoliin kiinnitetä enempää huomiota etenkin käytännön tasolla, ei ainoastaan oppaissa tai suosituksissa.

2.3. Sosiaalityöntekijöiden työssä viihtymistä tarkastelleiden tutkimusten tuloksia

Sosiaalityön työssä jaksamisen tutkimuksen painopiste on ollut työstä lähtemisessä, jonka syitä ja selityksiä on haettu työntekijöiden henkilökohtaisista ominaisuuksista, työn sisällöstä ja luonteesta ja työ- ja toimintaympäristöstä (Zlotnik ym. 2005, 1; 4-5). Sosiaalityön-

tekijöiden työssä jatkamista on tutkittu varsin vähän työn imun näkökulmasta (esim. Matela 2009, 14; Forsman 2010, 14–15; Ellet, Ellis, Westbrook & Dews 2007, 275). Sosiaalityöntekijöiden työssä jaksamiseen työuupumuksen näkökulmasta on paneuduttu kiitettävästi (esim. Blom, Morén & Perlinski 2009, Helfgott 1991, Jayaratne & Chess 1986, Lewandowsky 2003, Mor Barak, Levin & Nissly 2001, Samantrai 1992), eikä negatiiviseen painottunut tutkimusote koske ainoastaan sosiaalityöntekijöiden kokemaa työhyvinvointitutkimusta, vaan muitakin ammattialoja (esim. Feldt & Kinnunen 2008, 13).

Suomessa sosiaalityöntekijöiden työssä jatkamisen halua ovat tutkineet Kari Matela (2009) ja Sinikka Forsman (2010). Hekin ovat todenneet suomalaisen tutkimustiedon aiheen tiimoilta hyvin vähäiseksi (Matela 2009, 14; Forsman 2010, 12). Sinikka Forsman (2010) keskittyi tutkimuksessaan pelkästään sosiaalityöntekijöiden työssä jatkamista edistäviin tekijöihin, ei lisäksi työssä jaksamattomuuteen, kuten Matela (2009) teki. Parhailtaan Forsman jatkaa aihetta väitöstutkimuksessaan. Omaa tutkimuskysymystä taustoittaakseni olen laatinut tutkimuskatsauksen, jotta aikaisempi tutkimustieto sosiaalityöntekijöiden työssä viihtymisestä tulisi esiin. Sosiaalityöntekijöiden työssä jaksamista työn imun näkökulmista tarkastelleeseen tutkimuskatsaukseen sisältyy Forsmanin (2010) ja Matelan (2009) tutkimusten lisäksi ruotsalainen (Tham 2007), kanadalainen (Anderson & Gobeil 2003) ja yksi Georgian osavaltiossa suoritettu tutkimus (Ellet, Ellis, Westbrook & Dews 2007). Lisäksi tutkimuskatsauksessa on mukana yksi kirjallisuuskatsaus (Zlotnik, Daining, DePanfilis & McDermott 2005).

Sinikka Forsman (2010) tutki Työsuojelurahaston rahoittamassa tutkimushankkeessa Porin ja Tampereen lastensuojelussa työskentelevien sosiaalityöntekijöiden ja sosiaaliohjaajien sisäistä uraa ja työssä jaksamista ja jatkamista edesauttavia tekijöitä talvella 2008–2009. Tutkimuksessa käytettiin sekä kyselylomaketta että ryhmähaastatteluita. Forsman toteutti ryhmähaastattelut jakamalla haastateltavat noviiseihin, kokeneisiin, konkareihin ja esimiehiin. Ryhmähaastattelut analysoitiin teema-analyysin periaatteiden mukaisesti. Vastaajia oli kaiken kaikkiaan 56, joista 33 toimi sosiaalityöntekijänä tai esimiesasemassa ja 21 vastaajaa ohjaustehtävissä esimerkiksi sosiaaliohjaaja-nimikkeellä. (Forsman 2010, 50–52; 63.) Sosiaalityöntekijöiden työssä viihtymistä ja vaihtumista tutkinut Kari Matela (2009, 50) on

jaotellut tutkimuksessaan työhön sitoutumiseen vaikuttavat tekijät olosuhde- ja motivaatiotekijöihin. Jaottelussa hän on mukailnut sekä Herzbergin (1959) klassista jaottelua, että muiden työn imua tutkineiden henkilöiden päätelmiä (Antila 2006, Mitchell ym. 2001, 1118–1119; 30–31; Forma 2004, 211).

Kattavin otoskoko tutkimuskatsaukseen sisällyneistä tutkimuksista oli Elletin, Ellisin, Westbrookin ja Dewsin (2007) laadullisessa tutkimuksessa, jossa haastateltiin 369 sosiaalityöntekijää. Tutkimuksessa sosiaalityöntekijöiden vastaukset jaoteltiin organisaatioon ja persoonallisuuden piirteisiin liittyviin työssä jatkamista edesauttaviin tekijöihin. (Ellet ym. 2007, 274–275.) Madeleine Andersonin ja Shalan Gobeilin (2003) tutkimus poikkesi muista nyt esitellyistä tutkimuksista siten, että heidän kyselytutkimuksensa lähetettiin täytettäväksi organisaatioiden edustajille eikä sosiaalityöntekijöille. Tutkimuksella haluttiin saada tietoon organisaatioiden näkemyksiä siitä, mikä sosiaalityöntekijöitä saa lähtemään tai jäämään työhönsä. (Anderson & Gobeil 2003, 2-4; 7.) Joan Levy Zlotnikin, Clara Dainingin, Diane DePanfilisin sekä Melissa Lanen (2005) systemaattisen kirjallisuuskatsauksen koostanut tutkimusryhmä etsi aikaisemmista sosiaalityöntekijöiden työssä jatkamista ja työstä lähtemisen syitä tutkineista tutkimuksista näihin edellä mainittuihin asioihin johtavia muuttujia. Kirjallisuuskatsauksen aineisto koostui vuosien 1975–2004 välillä julkaistuista 25 tutkimuksesta. (Zlotnik ym. 2005, 3-4; 5-6.)

Yleisesti ottaen suurin osa sosiaalityöntekijöiden työssä viihtymistä käsitelleistä tutkimuksista perustuu kvantitatiiviseen aineistoon, mutta joukossa on myös laadullisia tutkimusperinteitä hyödyntäneitä tutkimuksia. Sosiaalityöntekijöiden työssä viihtymistä on sekä kansainvälisesti että Suomessa tutkittu perinteisesti lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden näkökulmasta sivuuttaen muut sosiaalityön toimintasektorit. Herää kysymys, että nähdäänkö sosiaalityö ylipäättänsä muuna kuin lastensuojelun sosiaalityönä, sillä se näyttää vallanneen niin uutisotsikot kuin tutkimuskentän jättäen varjoonsa monta sosiaalityön sektoria. Sosiaalityön kenttä kattaa esimerkiksi päihde-, vammais-, aikuis-, vanhus- ja mielenterveysongelmaisten kanssa tehtävän sosiaalityön sekä perheneuvolan ja terveydenhuollon sosiaalityön.

Olen tehnyt tätä tutkimusta varten tutkimuskatsauksen ja koonnut niistä yhteenvedon (taulukko 2). Esimerkiksi organisatoriset tekijät -otsikon alla on listattuna tuloksia, jotka ovat mielestäni kuuluneet kyseiseen ryhmän. Mikäli sama asia on mainittu useassa eri tutkimuksessa, ei tästä ole erillistä mainintaa. Osan tuloksista olen suomentanut yhtenäisen yleisilmeen vuoksi. Eniten sosiaalityöntekijöiden työssä viihtymistä edistävästä tekijöistä mainintoja on kerännyt organisaation liittyvät tekijät. Tästä voidaan päätellä, että organisaation antama tuki on yksi merkittävimmistä työntekijän työssä pysymistä edistävästä tekijöistä sosiaalityössä jatkamista edistävänä tekijänä. Vahvoina työssä jatkamista edistävinä tekijöinä näyttäytyvät myös motivaatiotekijät, johdon tuki, palkkaus ja henkilökohtaiset ominaisuudet. Työn luonteeseen liittyvät tekijät, koulutus- ja kehittämismahdollisuudet ja työyhteisö olivat kirjallisuuskatsauksen sisältämissä tutkimuksissa jonkin verran esillä työssä jatkamista edistävien tekijöiden tuloksissa. Vähiten tutkimukset nostivat esiin asiakasyhteistyön merkitystä. Ainoastaan Forsmanin laatima kirjallisuuskatsaus sekä hänen sosiaalityöntekijöiden työssä jaksamista ja jatkamista tutkinut tutkimuksensa (2010) kuitenkin toivat toimivan asiakasyhteistyön yhtenä työn voimavarana esiin.

Taulukko 2. työssä viihtymistä edistävät tekijät tekemäni tutkimuskatsauksen perusteella.

<p style="text-align: center;">Organisatoriset tekijät</p> <ul style="list-style-type: none"> - sopiva asiakasmäärä - sopiva työn määrä - resurssit ja työn organisointi - henkilöstöpolitiikka - toimiston arvot, joiden luomisessa työntekijät olleet mukana <ul style="list-style-type: none"> - toimiston strategiat, joiden tarkoituksena parantaa työntekijöille annettavaa tukea ja lisätä työntekijöiden moraalia ja tehokkuutta - seurataan hallinnollisiin tehtäviin käytettyä aikaa - lisätään tietoisuutta henkilökohtaisista ja systeemin rajoitteista - laadun valvonta - konsultoinnin ja mentoroinnin mahdollisuus - säännölliset työtyytyväisyysmittaukset - työturvallisuus huomioitu - vuosittaiset henkilöstön vaihtuvuusmittaukset ja työssä pysymistä edistävien tutkimustulosten tuloksia <p>(Anderson & Gobeil 2003; Forsman 2010; Matela 2009; Ellet ym. 2007; Zlotnik ym. 2005)</p>	<p style="text-align: center;">Työn luonteeseen liittyvät tekijät</p> <ul style="list-style-type: none"> - työn luonne ja vaikuttavuus - jännittävä, haastava ja ennalta arvaamaton työskentely-ympäristö - työn intellektuaaliset haasteet - ylenemismahdollisuudet ja mahdollisuus vaihtaa toimijaroolia - työsuhteen pituus - kannustavat, joustavat työolosuhteet (lomat, töiden jakaminen tarvittaessa) - työn kautta saavutettava asema - työn organisointi - työn suunnittelu ja työnjako <p>(Ellet vm. 2007; Matela 2009; Forsman 2010)</p>
<p style="text-align: center;">Henkilökohtaiset ominaisuudet</p> <ul style="list-style-type: none"> - tehokkaat ajanhallinta- ja organisointikyvyt - avoin, ei tuomitseva asenne - hyvä itseluottamus, henkilökohtainen sitoutuminen asiakkaisiin ja ammattiin, myötätunto yhdistettynä jämäkkyyteen - intuitio - itseen kohdistuvat vahvat pystyvyysodotukset - hyvät tiimipelatajaidot ja silti kyky työskennellä itsenäisesti - kyky tuoda omat tarpeensa esiin ja ongelmanratkaisusta nauttiminen - kyky pitää asiat oikeissa mittasuhteissa - tasapaino työn vaatavuustason ja henkilökohtaisen elämän välillä - ammatillinen sitoutuminen - aiempi työkokemus - koulutus - työtyytyväisyys - ikä - kaksikielisyys ja työtaidot <p>(Forsman 2010; Ellet ym. 2007; Zlotnik ym. 2005)</p>	<p style="text-align: center;">Motivaatiotekijät</p> <ul style="list-style-type: none"> - tärkeä ja merkityksellinen, positiivisesti haastava työ - kutsumus ammattiin - työstä saatava tyydytys ja tunnustus, pätemisen ja etenemisen mahdollisuus - mielenkiinto itse työhön - vastuullisuus - halu auttaa toisia - työntekijän vahva sitoutuminen lasten elämän parantamista koskevaan missioon - halu palvella ja usko siihen, että sosiaalityöllä voi muuttaa ihmisen elämää parempaan suuntaan <p>(Ellet ym. 2007; Forsman 2010; Matela 2009; Tham 2007)</p>
<p style="text-align: center;">Johdon tuki</p> <ul style="list-style-type: none"> - esimiesten rooli ja toiminta - lähiesimiestyön laatu - työntekijän kokemus, että johto on kiinnostunut hänestä - työntekijän arvostus - esimiehen sitoutuminen organisaatioon <p>(Forsman 2010; Tham 2007; Zlotnik ym. 2005)</p>	<p style="text-align: center;">Palkkaus</p> <ul style="list-style-type: none"> - palkka, työsuhte-edut, eläketurvajärjestelmään pääseminen - palkkauksen parantamisen tunnistaminen ja tunnustaminen toimistoissa, joissa palkkaus ei ole vaaditulla tasolla - palkkauksessa otettava huomioon työmäärä, työvuodet <p>(Matela 2009; Ellet ym. 2007; Zlotnik ym. 2005; Anderson & Gobeil 2003)</p>
<p style="text-align: center;">Työyhteisö</p> <ul style="list-style-type: none"> - työparin tuki - työyhteisön sosiaalinen tuki - omistautunut työskentelytiimi <p>(Forsman 2010; Anderson & Gobeil 2003)</p>	<p style="text-align: center;">Koulutus- ja kehittämismahdollisuudet</p> <ul style="list-style-type: none"> - mahdollisuus kehittämiseen - vahvat erikoistumisohjelmat - mahdollisuus koulutuksiin <p>(Zlotnik ym. 2005; Anderson & Gobeil 2003; Ellet ym. 2007)</p> <p style="text-align: center;">Asiakasyhteistyö</p> <ul style="list-style-type: none"> - hyvä asiakasyhteistyö - asiakkailta saatu palaute - positiiviset asiakaskokemukset <p>(Forsman 2010; Zlotnik ym. 2005)</p>

Tutkimuskatsaus osoittaa, että sosiaalityöntekijä jatkaa todennäköisimmin työskentelyä organisaatiossa, joka on toimiva ja arvostaa työntekijäänsä ja jonka esimiestyö on tukea antavaa. Sosiaalityöntekijälle on listattu tiettyjä henkilökohtaisia ominaisuuksia, jotka edesauttavat työssä pysymistä. Näitä ovat esimerkiksi tehokkuus, jämäkkyys ja hyvät ajanhallinta- ja organisointitaidot. Lisäksi motivaatio itse työhön koettiin edesauttavan työntekijän kokemaa työn imua. Motivaatiotekijöinä listattiin muun muassa työntekijän henkilökohtainen halu auttaa muita ja usko siihen, että sosiaalityöllä voidaan parantaa ihmisten elämää. Työn vaativuuteen suhteutettu palkkaus koettiin myös yhdeksi tärkeäksi työssä jatkamista edistävänä tekijänä. Palkkauksen merkityksen esiin nouseminen tutkimuksissa ei ole yllätys, sillä se on varmasti alalla kuin alalla merkittävä tekijä mitä tulee työssä jatkamiseen. Työn luonteeseen liittyvät tekijät, joilla on yhteys sosiaalityöntekijöiden työssä jatkamiseen, ovat usein työn arjessa näyttäytyviä asioita, kuten esimerkiksi työn vaikuttavuus ja haasteellisuus. Tutkimuskatsauksessa nousi esiin myös koulutusmahdollisuuksien merkitys sosiaalityöntekijän työssä viihtymiselle.

Verrattaessa tutkimuskatsauksen tuloksia Hakasen (2011, taulukko 1 sivulla 18) koostamiin työn voimavaratekijöihin käy ilmi, että hyvin usein sosiaalityöntekijää auttaa jatkamaan työssään muillekin ammattialoille tavanomaiset asiat, joskin painotuksessa on jonkin verran vaihtelua. Sosiaalityöntekijöiden kertomista työssä viihtymistä edistävästä tekijöistä näyttää nousevan muita ammattialoja enemmän esiin kutsumus ammattiin mukaan lukien mielenkiinto itse työhön sekä asiakkailta saadun palautteen merkitys, joskin asiakkaiden merkitys ei nouse katsauksessa kovin voimakkaasti esiin. Taulukosta nousi yllättävän vähän esiin myös työyhteisöön liittyviä odotuksia tai ajatuksia. Tämä jäi ihmetyttämään, sillä sosiaalityö on luonteeltaan ihmisläheinen ammatti. Työyhteisön merkitystä nostettiin esiin vain kahdessa tutkimuskatsauksen tutkimuksessa. Asiakastyön ja työyhteisön vähäiset painotukset voivat kuitenkin selittyä esimerkiksi organisaatiopainotteisella tutkimusorientaatiolla.

Vaikka tutkimuskatsaukseen sisältyneiden tutkimusten tuloksista on johdettavissa melko vaivattomasti tuloksia kuvailevia yläluokkia, sosiaalityöntekijöiden työssä jatkamisen tutkimuskenttä näyttää sirpaleisena ja hankalasti vertailtavana. Tämä johtuu siitä, että eri

tutkimukset painottavat erilaisia asioita (esim. Zlotnik & DePanfilis 2008). Esimerkiksi Zlotnikin ja DePanfilisin (2008) sosiaalityöntekijöiden työssä jatkamiseen keskittyneessä kirjallisuuskatsauksessa kävi ilmi, etteivät yhdeksän vertailussa olleen tutkimuksen tulokset korreloineet kovin vahvasti keskenään. Iän merkitys työssä jaksamiselle nousi esiin vain yhdessä tutkimuksessa yhdeksästä ja etninen tausta nousi esiin vain yhdessä tutkimuksessa. Koulutustaso vaikutti työssä jaksamiseen kolmessa tutkimuksessa yhdeksästä, mutta tulosten välillä oli ristiriitoja. Yhden tutkimuksen mukaan koulutustason ja työssä pysymisen välillä oli tunnistettavissa yhteys, vaikka tulokset olivatkin osin ristiriitaisia: koulutustaso ja työstä lähteminen ovat yhteydessä toisiinsa, kun taas toinen tutkimus väitti koulutustason ennustavan työhön jäämistä. (Zlotnik & DePanfilis 2008.)

Tutkimusten välistä vertailua hankaloittaa myös se, että sosiaalityötä tehdään eri koulutus- pohjilla eri maissa. Kun länsimaissa vaaditaan korkeakoulututkinto, osa muualla työskentelevistä sosiaalityöntekijöistä on jopa vailla koulutusta (Zlotnik ym. 2005, 5). Laajassa 369 sosiaalityöntekijän haastattelututkimuksessa sosiaalityöntekijöinä toimi muun muassa teologiaa, kriminaalioikeutta ja psykologiaa opiskelleita, insinöörejä, musiikin alalta tutkinnon omaavia, liikuntalääketieteen edustaja sekä liiketaloudesta loppututkinnon suorittaneita (Ellet ym. 2007, 272). Myös tutkimustavat vaihtelevat tutkimuksittain. Sosiaalityöntekijöiden työssä jatkamista edesauttavien tekijöiden kartoittamista varten ei ole olemassa selkeää tutkimustraditiota, joten yhteneväiset mittarit puuttuvat (Zlotnik & DePanfilis 2008). Jo pelkästään yhtenäisten analyysimenetelmien puuttuminen tekee tutkimustulosten vertailusta haastavaa (Zlotnik ym. 2005, 5). Myös kulttuurisilla eroavaisuuksilla on omat merkityksensä tutkimuksia vertailtaessa. Forsman (2010, 161) toi tutkimuksensa johtopäätöksissä esiin sen, että sosiaalityön toimintaympäristö on Suomessa omanlaisensa, joten kansainvälisten tulosten hyödyntäminen suomalaisessa sosiaalityössä vaatii soveltamista.

Tutkijan oma tutkimuksellinen orientaatio on myös tutkimukseen pitkälti vaikuttava tekijä, sillä esimerkiksi tutkijan kiinnostuneisuus sosiaalityöntekijöiden työviihtyvyyden edistämisestä organisatorisella tasolla tuottaa yhden näkökulman, joskin yksipuolisen kuvan työssä pysymistä edistävästä tekijöistä. Tämä tarkoittaa sitä, että kaiken kattavan ja tyhjentävän kuvan muodostamista sosiaalityön työssä jatkamisen kentältä on haastavaa kerätä.

Kaikesta huolimatta sosiaalityöntekijöiden työssä jatkamiseen keskittyneessä tutkimuksessa näyttävät toistuvan muutamit työssä jatkamista edesauttavat tekijät tutkimuksesta toiseen. Nämä useissa tutkimuksissa esillä olevat työssä pysymistä edistävät tekijät ovat ainakin organisaation ja johdon antama tuki sekä palkkaus.

2.4. Sosiaalityön esiinmarssi ja alan houkuttelevuus

Jo 1990-luvun lamasta alkaneesta sosiaalityöntekijöihin kohdistuneesta huolipuheesta huolimatta sosiaalityö ammattina näyttää houkuttelevan vuosi vuodelta yhä enemmän. Helsingin valtiotieteellisessä tiedekunnassa sosiaalityö keräsi vuonna 2013 toiseksi eniten hakijoita ja kasvatti odotetusti hakijamäärää edellisvuoteen verrattuna 15 %:lla (Helsingin yliopisto 2013). Jyväskylän yliopistossa sosiaalityötä opiskelemaan hakeneiden määrä kasvoi 17 %:lla (Jyväskylän yliopisto 2013). Sosiaalityön suuren kiinnostuksen vuoksi esimerkiksi Kokkolan yliopistokeskus Chydenius on lisännyt kertaluontoisesti viidellä opiskelijalla sisäänottomäärää sosiaalityön maisteriopintoihin, sillä heidän opinahjoonsa pyrki opiskelijoita lähes kolmasosa enemmän kuin aikaisempina vuosina (Kokkolan yliopistokeskus Chydenius 2013). Sosiaalityöntekijöiden aloituspaikkojen lisäämisellä pyritään vastaamaan kuntien sosiaalityöntekijävajeeseen. Hyvä työllistyminen voi olla yksi syy sosiaalityötä opiskelemaan hakeutumiselle, sillä automaatio ei tule tulevaisuudessakaan korvaamaan ihmistyötä. Mutta tilastojen valossa on myös kysyttävä: onko sosiaalityöntekijä luultua houkuttelevampi ammatti, vaikka julkisessa keskustelussa sosiaalityötä ammattina saateen jopa aliarvioida?

Sosiaalityön yksi tehtävä on vaikuttaa yhteiskunnalliseen keskusteluun koskien huono-osaisia, ja tässä sosiaalityö näyttääkin kunnostautuneen parin vuoden aikana mukavasti. Sosiaalityöntekijöiden osallistuminen yhteiskunnallisiin keskusteluihin on näkynyt positii-visesti myös blogikirjoitusten tulvana - kiitos esimerkiksi sosiaalityön tutkimuksen päivillä palkitun Sosiaalinen tekijä -blogin kirjoittajayhteisön. Sosiaalityön tutkimuksen seura pal-kitsi Sosiaalinen tekijä -blogin kirjoittaja Laura Tiitisen Kuopiossa 13.2.2014 sosiaalialan työntekijöiden kannustamisesta ja valtaistamisesta julkisuudessa toimimiseen (Tiitinen

2014). Myös sosiaalityötä opettavat yliopistot ovat nostaneet sosiaalityön ääntä esiin, esimerkiksi mainittakoon yliopistokeskus Chydeniuksen sosiaalityön yksikön ylläpitämä Sosiaalitarkkailija-blogi. Suunta on oikea, sillä myös Talentian julkaisemassa sosiaalityön ammattilaisille suunnatussa eettisessä ohjeistuksessa kannustetaan sosiaalialan ammattilaisia osallistumaan julkiseen keskusteluun mahdollisimman avoimesti salassapitovelvoitteita ja yksityisyydensuojaa kunnioittaen (Arki, arvot, elämä, etiikka 2012, 26).

Flash mobit ovat saavuttaneet sosiaalityön. Wikipedian mukaan ”Flash mob on tapahtuma, jossa joukko ihmisiä kerääntyy julkiselle paikalle ja tekee ennalta sovittuna ajankohtana jotain odottamatonta” (Wikipedia 2014). Sosiaalityön opiskelijat järjestivät kyseisen tempauksen marraskuussa 2012 samaan aikaan useilla eri paikkakunnilla. Tempauksessa valkoiset ilmapallot kuvasivat positiivisia asioita, joista sosiaalityössä halutaan pitää kiinni, ja punaiset taas kertoivat negatiivisiksi koetuista asioista, joista haluttiin päästä eroon. Tempauksen lopussa punaiset pallot päästettiin taivaan tuuliin sen merkiksi, että sosiaalityön arjessa tehdään hyvää työtä, vaikka media nostaakin esiin yleensä negatiiviset asiat. (Ylönen 2012.)

Sosiaalityöntekijöihin kohdistuvasta ja heistä lähtöisin olevasta huolipuheesta huolimatta koen, että tutkimusaiheeni on erittäin perusteltu ja ajankohtainen. Sosiaalityö ansaitsee tulla nähdyksi myös positiivisessa valossa, sillä kokemukseni mukaan voimavarakeskeinen ajattelumalli kantaa pidemmälle. Sosiaalityöntekijät jäävät hyvin usein julkisessa keskustelussa näkymättömäksi - joko omasta halustaan tai organisaation estämänä (ks. Tiitinen & Kauppi 2014). Valokuvien kautta haluan ehkä jopa kyseenalaistaa tätä näkymättömyyden kulttuuria, joka valitettavasti jostain syystä tuntuu olevan ominaista sosiaalialan edustajille. Sosiaalityöstä kertominen ei kuulu vaitiolovelvollisuuden piiriin.

3. TUTKIMUSAINEISTONA VALOKUVA

Tässä luvussa syvennyn valokuvaan ja siihen liittyvään tutkimuskenttään. Valokuvatutkimus ei suinkaan ole uusi keksintö, sillä tutkijat ovat käyttäneet valokuvia tiedon keräämiseen tutkimuksissa yli 50 vuoden ajan (Kolb 2008, 3) ja esimerkiksi etnografisessa tutkimuksessa ne ovat luonnollinen osa aineistonkeruuprosessia (Karvinen 2012). Yhteiskunnallisessa tutkimuksessa valokuvan hyödyntämiseen on herätty 2000 luvulla etenkin ulkomailla, mutta Suomessa menetelmän uudenlaista näkökulmaa tuottava ominaisuus näyttää viime aikoina alkaneen kiinnostaa tutkijoita ja alan opiskelijoita enenevässä määrin.

3.1 Suomalaisia yhteiskuntatieteellisiä valokuvaa hyödyntäneitä tutkimuksia

Suomessa 2000-luvun ensimmäisen kymmenyksen jälkeen valokuvan käyttö sosiaalialalla on lisääntynyt merkittävästi. Tutkimuksissa valokuvaa ovat hyödyntäneet lähinnä ammatikorkeakouluopiskelijat toimintatutkimuksen kautta, mutta myös yliopistot ja yliopistojen tutkijat ovat kiinnostuneet valokuvan hyödyntämisestä aineiston monipuolistamiseksi. Yhteiskuntatieteissä tällä hetkellä tiedossani olevan kattavimman valokuva-aineiston on koonnut Helky Häkli (ent. Koskela), joka on tutkinut hoivakodin hyväksi havaittuja käytäntöjä valokuvan, videokuvan, haastattelujen ja havaintojen avulla. Hän tekee parhaillaan aineiston pohjalta sosiaalityön alaan kuuluvaa väitöskirjatutkimusta. Hänen tutkimuksensa on myös ajallisesti kattava, sillä Häkli teki kenttähavainnointia vuosien 2007–2013 välillä. Pisimmillään hän kirjoittaa oleskelleensa yksittäisessä vanhustenkodissa viikon ajan aina muutaman tunnin kerrallaan, eri vuorokaudenaikoina.

Yhtä poikkeusta lukuun ottamatta vanhustenkotien havainnointia toteutettiin Häklin (Koskela 2014) tutkimuksessa useamman käynnin aikana. Lyhimmillään Koskelan havainnointikäynti kohteessa oli kertaluontoinen ja kesti kohteessa vain yhden illan. Yksiköissä vierailamisen tarkoituksen oli tehdä havainnointeja ja muistiinpanoja. Muistiinpanojen kirjoit-

tamisen ja sanelun lisäksi hän keräsi aineistoa keskustelemalla paikalla olleiden asukkaiden kanssa. Lisäksi aineistoa syntyi vieraiden ja henkilökunnan kanssa käytyjen keskustelujen pohjalta. (Koskela 2014, 213–215.)

Vierailut hän kuvasi videokameralla tai tavallisella kameralla myöhempää tarkastelua varten ja aineistotutkimusta varten kertyi 250 digitaalista valokuvaa, 90 eripituista liikkuvan kuvan tallennetta sekä 50 ääninauhaa. Häkli kuitenkin huomauttaa, ettei kuvatun materiaalin määrä anna käsitystä kertyneestä materiaalista, sillä yksi virtuaalisessa työhuoneessa toteutettu videotallenne saattaa sisältää kahden tunnin intensiivisen valokuvarefleksion informantin kanssa, kun taas toisesta lyhyestä tapahtumasta on saatettu ottaa riittävän teknisen tarkkuuden saamiseksi useita lähes täsmälleen saman sisältöisiä tavallisia digitaalisia still-valokuvia. Vaikka Häklin toteuttamassa tutkimuksessa on etnografisia piirteitä, tavanomaiseen etnografiseen tutkimusperinteeseen poikkeuksen tekee vanhustenkodeissa toteutettujen vierailujen suhteellisen lyhyt kesto verrattuna vuosia kestäviin havainnointitutkimuksiin. (Koskela 2014, 216–217.)

Leena Eräsaaren sosiaalityön tieteen alaan kuuluva etnografinen ja kuvaileva, interaktiivista kirjoittamistapaa hyödyntänyt väitöstutkimus *Kohtaamisia byrokratian näyttämöllä* (1995) puhutti aikanaan varmasti paljon paikallisia virkamiehiä. Tutkimuksen aineisto koostui haastatteluista, videoista ja valokuvista. Tutkimuksessa Eräsaari yritti lähestyä kuvaamiaan katutason byrokratioita ikään kuin olisi asiakas, joka on löytänyt tiensä oikean viraston ulko-ovelle lähtien siitä oletuksesta, että erilaiset byrokraatit ovat verrattavissa näytelmään, kuten muutkin ihmisten väliset toiminnot. Tutkimuksen viitoittajana toimi George Simmelin etäisyyden sukupuoliproblematiikka, jonka yhtenä lähtökohtana on, että naisten on miehiä vaikeampi pitää välimatkaa apua tarvitseviin lähimmäisiinsä. Tutkimuksessaan Eräsaarella oli palkattuna ammattivalokuvaaja, joka kierteli julkisia virastoja ja otti valokuvia Eräsaaren tekemän listan mukaan: poliisiasema, sosiaalitoimi, työvoimatoimisto, terveyskeskus, kaupungintalo, mielenterveystoimisto, ulko-ovi, sisääntulo, ulko-oven jälkeen, vastaanotto, ja niin edelleen. (Eräsaari 1995, 33; 101; 123; 127–128; 183.)

Tutkimuksen tulosten tiedostaminen on sosiaalityöntekijälle herättelevä kokemus, joten suosittelen alan työntekijöitä tutustumaan Eräsaaren taidokkaaseen tutkimukseen paremmin. Tutkimuksessa valokuvaaminen aiheutti erilaisia reaktioita itse tutkimuskohteessa, ja osoitti myös taidokkaasti sen, miten työntekijät säätelevät tilaansa asiakastapaamisissa esimerkiksi papereiden kautta. Tutkimuksessa ilmenneitä huomioita olivat muun muassa se, että työhuoneiden koko ja niissä esiintyvä esineistö oli usein statuksen symboli; johtajilla on usein iso huone, jossa on kukkia ja ikoneja ja tauluja seinillä. Henkilökunnan erilliset wc-tilat, joilla pyritään pitämään virkamiehistö ja asiakaskunta erillään, on mielenkiintoinen ja ehkä niin arkipäiväinen erotteleva symboli, ettei sitä kyetä enää edes kyseenalaistamaan. (Eräsaari 1995, 127; 178.)

Taina Rajantin Kaupunki on ihmisen koti (1999) - nimeä kantava sosiologian väitöstutkimuksen aineisto koostuu kuvista ja tarinoista, joskin visuaalinen anti itse painetussa teoksessa on esillä suppeasti. Rajanti itse kuvaa tutkimustaan kaupunkitutkimukseksi, jossa kaupunkia lähestytään teoreettisesti ja käytännöllisesti kaupunkiantropologian viitekehyksestä. Kaupunki on hänen mukaansa sekä tutkimuksen lähtökohta, sen kohde, että sen lopputulos ja johtopäätös. Tutkimuksessa tila ja sen tarkasteleminen suhteessa yhteisöön nousi keskiöön ja kaupunki nähdään yhteisön metaforana, joka paljastaa peruselementtejä kaupungin nykyisestä ilmenemismuodosta. Hän aloitti kaupunkien valokuvaamisen vuonna 1993 Helsingistä kuvaten ulkomaita myöten. Kuvilla hän halusi ilmentää käytäntöjä ja niiden osuutta yhteisön muodostumiseen. Rajantin ottamat valokuvat eri maiden kaupunkien keskuksista toimivat tutkimuksessa havainnoinnin tukena, joskin tutkimuksen kuvituksessa niitä on käytetty varsin maltillisesti. Tutkimus pohjautuu klassiseen filosofiaan saaden vaikutteita muun muassa Platonin Valtio- ja Aristoteleen Poliitiikka- teoksista. Rajanti tarkastelee antiikin kaupunki Polista nykyisen elämänmuodon ymmärtämiseksi. (Rajanti 1999, 9-13; 16.)

Leena Autonen-Vaaraniemi (2009) tutki sosiaalityön alaan kuuluvassa väitöstutkimuksessaan eronneiden miesten kotikäytäntöjä ja heidän kodille antamiensa merkitysten moninaisuutta ja erilaisuutta sukupuolen kautta tarkasteltuna. Hänen tutkimuksessaan valokuvien rooli oli aineiston täydentäjä ja pääpaino oli miesten haastatteluissa. Tutkimusta voidaan

kuvailla myös havainnointitutkimukseksi, sillä hän suoritti haastattelut tutkimukseen osallistuneiden kodeissa. Aineistonkeruu tapahtui vuosina 2003–2005 ja tutkimukseen osallistuneet miehet olivat iältään 28–74 vuotta, joskin suurin osa oli keski-ikäisiä. Haastattelujen, havainnoinnin ja miesten ottamien valokuvien (160 kpl) lisäksi miehet piirsivät kotihistoriaviivansa osaksi aineistoa. Miesten ottamat kuvat Autonen-Vaaraniemen (2009) tutkimuksessa käsittelivät useimmiten kodin tilaa ja esineistöä. Tutkija oli ohjeistanut miehet valokuvaamaan kodistaan heille merkityksellisiä ja tärkeitä asioita. Miehet olivat tarttuneet valokuvaamiseen innokkaasti, ja vain yksi mies kieltäytyi valokuvaamasta tunnistamisen pelossa. (Autonen-Vaaraniemi 2009, 7; 54; 5860–5861.)

Sirpa Kannasoja (2013) taas tutki sosiaalialan väitöstutkimusta tehdessään nuorten sosiaalista toimintakykyä ja sen määrittymistä heidän kokemanaan. Tutkimukseen osallistui 359 yläkouluiäikäistä nuorta ja siihen sisältyi sekä poikittais- että pitkittäistutkimuksen piirteitä. Aineiston keruuseen kuului, että osallistujat täyttivät kyselylomakkeen, osallistuivat haastatteluihin ja valokuvaprojektiin. Valokuva valikoitui tutkimukseen sen osallistavan ominaisuutensa vuoksi. Valokuvaprojektissa nuorille ei tarkoituksessa avattu sitä, mitä tarkoittaa sosiaalinen toimintakyky, vaan tutkija halusi nuorten ottavan kuvia siltä pohjalta, miten he määrittelevät sosiaalisen toimintakyvyn käsitteen. Valokuvia tuotettiin oppilaiden toimesta äidinkielen ja kuvaamataidon opettajien johdolla yhteensä 132 valokuvaa. (Kannasoja 2013, 21; 25; 84–85.)

3.2. Perusteluita valokuvan käytölle tutkimusmetodina

Valokuvatutkimusta toteutetaan moninaisista syistä, jotka liittyvät usein jollain tapaa siihen, että perinteinen tutkimustraditio koetaan riittämättömäksi tutkittavien ilmiöiden esiin nostajiksi. Taiteilijat kaipasivat valokuvaamisen kautta menetelmää luonnonmukaisen kuvaamiseen, todellisuuden tutkimiseen ja luonnosten tekoon. Heidän motiivinsa valokuvan hyödyntämiselle olivat todellisuuden saavuttaminen, sillä se oli kaiken taiteen mitta ja päämäärä. Uuden apuneuvon, eli kameran, myötä tämä haave toteutui. (Saraste 1996, 12.)

Valokuvan käyttöä on perusteltu myös sillä, että aivopuoliskomme, joka käsittelee kuvia ja visuaalista informaatiota, on evoluutionaarisesti vanhempi kuin aivopuolisko, joka tulkitsee kirjoitettua kieltä. Kuvan havainnointi olisi näistä lähtökohdista käsin ihmisille luonnollisempi tarkastelukohde. (Harper 2002, 13.)

Valokuvan avulla sosiaalityön tutkimuksessa voidaan lisätä osallistujien voimaantumiskokemusta ja vahvistaa visuaalista viestiä tutkittavasta ilmiöstä näyttöön perustuvassa sosiaalityön tutkimuksessa erityisen hyvin (Singhal ym. 2007, 449). Carlyne Ali-Khan ja Christina Siry (2014, 12) ovat tutkimuksessaan todenneet, että valokuvan käyttö voi lisätä menetelmien moninaisuutta opetuksessa ja työssä. Myös Niblet Blair ja Gerald Walton (2013) päätyivät valokuvatutkimukseen samoista syistä: he kokivat, että luova ja visuaalinen tutkimus tarjoaa uniikkeja mahdollisuuksia tutkia sosiologisia kysymyksiä. Tutkimuksensa johtopäätöksessä he toteavat, että heidän valokuvaa hyödyntänyt tutkimuksensa toi uutta tietoa kiusaamiseen liittyvään käyttäytymis- ja kehitystieteelliseen selitystapaan. (Blair & Walton 2013, 659) Valokuva voi valikoitua tutkimusmenetelmäksi myös silloin, kun halutaan tietoa arkipäiväisistä kokemuksista tai siitä, miten henkilö kuvittaa kokemiaan tunteita (esim. Brunsdén, Hill & Pickin 2011).

Rosaleen Croghan, Christine Griffin, Janine Hunter ja Ann Phoenix (2008, 345) huomasiivat, että heidän teini-ikäiset tutkimukseen osallistujat mieluummin näyttivät (show) kuin kertoivat (tell) identiteetistään asioita, jotka olisivat muuten saattaneet jäädä tutkimuksessa pimentoon. Aiheita, jotka istuivat huonosti hallitsevien murrosikäisten aiheiden piiriin. Nämä olivat esimerkiksi uskontoon tai monimutkaisia rotuun ja kulttuuriin liittyviä kysymyksiä. (Croghan ym. 2008, 345.) Valokuvauksen pioneeri Robert Ziller käytti Brett Rorerin (1985) kanssa toteuttamassa tutkimuksessa valokuvaa luonnollisena jatkeena itseilmaisulle. He myös huomasivat ujutta tutkineen valokuvatutkimuksen myötä, että ensimmäisen vuoden yliopisto-opiskelijat, jotka olivat ujoja, sisällyttivät paljon vähemmän ihmisiä ottamiinsa valokuviin kuin ei-ujot opiskelijatoverit. Valokuvahaastattelun avulla voidaan saada syvempää tietoa tutkittavasta ilmiöstä kuin mitä tavallisen tutkimushaastattelun avulla on mahdollista saavuttaa. Sen avulla voidaan myös tasapainottaa tutkijan ja tutkittavan

välisiä valtasuhteita. Valokuvaa hyödyntävissä tutkimuksissa uudet näkökulmat tulevat näkyväksi. (Kolb 2008, 4).

Joskus valokuvan valintaan tutkimusmenetelmäksi voi vaikuttaa silkka sattuma tai huomio siitä, että valokuvalla on mahdollisuus saada ihmisiä vapautumaan (esim. Koskela 2014, 217). Tutkijat ovat huomanneet, että sen lisäksi, että valokuva voi toimia haastattelussa jäänmurtajana, se myös voi myös pidentää haastattelun kestoa ja tuottaa parempia vastauksia (esim. Collier & Collier 1986). Toisaalta haastattelussa käytetyt valokuvat voivat ajaa haastateltavan puhumaan aiheen vierestä (Davies & Mason 2010). Tutkimukseensa kuulunut sisällönanalyysia tehdessään Kannasoja (2013) taas huomasi, että valokuvat liikkuvat enemmän yleisellä, sosiaalisella tasolla verrattuna tutkimukseen liittyneeseen litteroituun aineistoon, joka tuotti yksilöllisempää tietoa tutkittavien mielipiteistä (Kannasoja 2013, 88–89). Eräsaari (2000, 119–120) teki tutkimuksensa aikana ja sen jälkeen useita huomioita valokuvan käytöstä tutkimuksessa. Hän piti hyvän asiana sitä, että tutkija voi aina palata valokuviiin, samoin kuin kirjoitettuun kyselylomakkeeseen. Valokuvat myös toimivat objektiivisuuden äärimmäisenä muotona, mitä pidetään yleisesti ottaen hyvänä asiana tutkimusmaailmassa. Eräsaaren mukaan traditionaalisesti tutkija ottaa etäisyyttä tutkimuskentästä ajattelemalla, pohtimalla ja lukemalla, mutta tallennettu materiaali voi toimia myös etäännytyksen edesauttajana. (Eräsaari 2000, 119–120.)

Autonen-Vääräniemi (2009) teki eronneisiin miehiin kohdistuneessa tutkimuksessaan havainnon, että usein miehet kaivoivat valokuvan esiin siinä vaiheessa, kun sanat eivät enää riittäneet. Taide- ja sosiaalikasvattaja, sittemmin voimauttava valokuva -menetelmän kehittänyt Miina Savolainen lähti toteuttamaan valokuvaprojektiaan huomattuaan, etteivät sanat tavoittaneet lastenkotilasten maailmaa, sillä he olivat usein joutuneet pettymään sanoihin (Savolainen 2008). Hänen kehittämässä terapiasuuntautuneessa, ei silti terapiaksi luettavassa voimauttavassa valokuvassa valokuva voi olla vaihtoehtoinen tapa kommunikoida puheen rinnalla. Menetelmässä tärkeintä on kuvaajan katsomisen tapa, ja valokuvat ovat välineitä vuorovaikutussuhteiden parantamiseen. Kuvat voivat toimia apuna hajanaisten, tunnepitoisten ja abstraktien asioiden selkeyttämisessä, voimavarojen vahvistamisessa, se-

kä oman minän tai yhteisön toiminnan reflektoinnissa ja kehittämisessä. (Savolainen 2008, 196; Savolainen 2009, 211–212).

Valokuvatutkimukset ovat usein keskittyneet nuoriin tutkittaviin, sillä näiden toteutusten on todettu toimivan hyvin (esim. Ali-Khan & Siry 2013; Downing 2006; Gabhainn & Sixsmith 2006). Jopa pienten lasten tiedetään olevan rohkaistuna kykeneväisiä ilmaisemaan elämää visuaalisesti (Edward & Lightfoot 2001, 12). Suomessa valokuvaa lasten kanssa on hyödynnetty pääosin ammattikorkeakouluopiskelijoiden toimesta, esimerkkinä photovoicea hyödyntänyt päiväkotitutkimus, jossa hoitolapset saivat kuvata mieleisiään paikkoja päiväkodista (Mäkinen & Järvinen 2010). Anu-Riina Svenlin tekee parhaillaan Jyväskylän yliopistolle väitöskirjaa, jonka osa aineistosta koostuu tukiperheessä vierailevien lasten ottamista valokuvista. Valokuvatutkimuksessa valokuvalla nähdään mahdollisuus muodostaa silta psykologisten ja fysiologisten tekijöiden välille. Se sallii visuaalisen ja verbaalisen kerronnan yhdistämisen, ja sillä on myös mahdollisuus tuottaa ennalta arvaamatonta tutkimustulosta. Haastatteluissa valokuvat pidentävät niiden kestoja. (Hurworth 2003.) Valokuvan avulla voidaan myös pyrkiä purkamaan olemassa olevia valtasuhteita, sillä voimauttavassa valokuvassahan valtasuhteiden purkaminen tapahtuu valokuvaajan ja valokuvattavan roolien muutoksella, jolloin päätäntävalta kuvaustilanteesta siirretään kuvattavalle. (Savolainen 2009, 211–212.)

Valokuvatutkimuksen toteuttaminen ei aina suju ongelmitta tai synnytä positiivisia mielleyhtymiä. Kannasojan (2013) tutkimuksessa 11 % valokuvia hyödyntäneeseen projektiin osallistuneista nuorista koki, että valokuvamenetelmä aiheutti mieliharmia. Tutkimuksessa ei määritelty tarkemmin, millaisesta mieliharmista oli kyse. Mieliharmin kokeminen korreloi tutkimuksessa laiminlyövän vanhemmuuden, lapsen käytöshäiriöiden, ulkonäköongelmien ja masennuksen kanssa. (Kannasoja 2013, 195–196.) Eräsaaren taas tuli käydä tiukkojakin neuvotteluita sosiaalityöntekijöiden kanssa saadakseen heidät vakuuttumaan tutkimukseen osallistumisen vaarattomuudesta. Hän myös harkitsi tutkimuksen keskeyttämistä sosiaalityöntekijöiden negatiivisen suhtautumisen vuoksi. (Eräsaari 1995, 37; 40.)

Eräsaaren tutkimuksessa sosiaalityöntekijät kammoksuvat videoitavana olemista, jonka vuoksi sosiaalityöntekijät totutettiin videokameraan opiskelijoiden toteuttamalla videohaastattelulla (Eräsaari 1995, 34). Taina Rajanti koki välillä kaupunkien keskustan valokuvaamisen jonkin verran arveluttavaksi kulkiessaan ulkomailla valokuvaamassa kaupungeja, sillä kamera leimasi hänet turistiksi muun muassa kerjäläisten, vislaavien nuorukaisten ja taskuvarkaiden silmissä (Rajanti 1999, 18). Toisaalta Eräsaaren tutkimuksessa asiakkaiden liiallinen halu tulla kuvatuksi melkein aiheutti tutkimukselle hallaa: tutkija joutui rajamaan yli-innokkaita haastateltavia. Eräsaaren tarkoitus oli keskittyä itse tilaan asiakkaiden kanssa käytyjen keskusteluiden sijaan. Samaisessa tutkimuksessa asiakkaat suhtautuivat kuvattavana olemiseen positiivisemmin kuin työntekijät. (Eräsaari 2000, 132; 40–41).

Henkilökohtainen perusteluni valokuvatutkimuksen toteuttamiselle on itselleni uudenlaisen tutkimusmenetelmän kokeilemisen lisäksi se, että haluan nähdä, minkälaista tietoa valokuvatutkimus tuottaa ja miten se suhteutuu aikaisempiin aihetta tutkineisiin tutkimuksiin. Tässä tutkimuksessa pääpaino on valokuvalla ja siihen liittyvällä selittävällä kuvatekstillä, ja sen vuoksi onkin mielenkiintoista nähdä, voidaanko tämän tyyppisellä aineistolla toteuttaa yhteiskuntatieteissä vakavasti otettavaa tutkimusta - tutkimusta, jossa puheen tai kirjoitetun kielen sijaan annetaan tila valokuvalle. Kiinnostavaa on myös se, kuinka moni henkilö tällaiseen tutkimukseen haluaa osallistua ja lähettää valokuvansa.

3.3. Valokuvan tutkimuksellisen hyödyntämisen huomiot

Valokuvan tutkimuksellisen hyödyntämisen vähäisyys ihmetyttää tutkimuskentällä, sillä sosiaalinen elämä kuitenkin visuaalisten tapahtumien läpi (mm. Rose 2007; Ali-Khan & Siry 2014.) Eräsaarikin (2000, 118) on todennut, miten kaukaisia asioita valokuvaamisen käytännöt ovat tutkijoille, vaikka havaintoja ja haastatteluita on tehty omiin silmiin ja korviin luottaen kautta aikojen. Taina Erävaaran (2009, 192) mukaan kaksi viimeistä vuosikymmentä ovat sekä valokuvataiteen nousukautta että valokuvateorian, valokuvien tutkimuksen ja valokuvien saralla vilkasta aikaa. Thomson (2008) on kuitenkin todennut, että sosiaalitieteet ovat tehneet ällistyttävän visuaalisen nousun. Valokuvan tutkimuksellinen

arvo on noussut sitä mukaan, mitä monipuolisemmin ja syvemmin tutkijat pyrkivät ymmärtämään sen viestiä. Tutkimus kun on pitkälti kysymysten esittämistä, ja valokuva on siinä hyödyllinen. Valokuvien tutkimuksellinen potentiaali on usein aliarvostettua, samoin kuin valokuvien tulkintaan liittyvät taidot. (Tinkler 2013, 14.) Aikaisemmin valokuvatutkimuksen tiedetään olleen melko rajoittunutta ja vähäistä (Prosser 1998).

Erilaisia tapoja hyödyntää valokuvaa sosiaali- ja terveysalalla syntyy sen mukaan, kun työntekijät hankkivat lisäkoulutusta valokuvamenetelmistä. Tällä hetkellä paljon pinnalla Suomessa olleen voimauttavan valokuvan lisäksi valokuvaa hyödynnetään esimerkiksi psykoterapiassa terapiatyöskentelyn tukena. Valokuvan hyödyntämisestä sosiaalialan työssä oppaan kirjoittaneet Anu Aalto, Marjaana Araneva ja Tiina Kohtamäki (2014, 3) ovat todenneet, että valokuvaa voidaan hyödyntää monipuolisesti sosiaalialan työssä ja lisäksi valokuvaus sopii kaiken ikäisille. Terapiatyöskentelyn lisäksi valokuvan hyödyntämiseen liittyviä sovellutuksia ovat esimerkiksi osallistava taide sekä valokuvamuistelu (Aalto ym. 2014, 5).

Valokuvat pitävät paljon sisällään, niiden avulla voi herättää erilaisia tunteita, harjoitella sanallista tai sanatonta viestintää, opetella roolityöskentelyä, vuorovaikutusta ja itsetunteista (Aalto ym. 2014, 5). Kuviin liittyvä symboliikka voi olla tiedostettua tai tiedostamatonta, mutta joka tapauksessa ne edustavat kuvanottohetkellä ilmenneitä merkityksellisiä asioita, uskomuksia ja suhdetta maailmaan. (Halkola ym. 2009, 177). Edellä mainitut seikat saivat minun päättämään valokuvan käyttöön tutkimuksessa. Henkilökohtaisesti minua kiehtoo myös valokuvan arvokkuus ja ikuisuus arkielämässä. 1800-luvun loppupuolella ikuisuuden tavoittelu meni niin pitkälle, että jopa kuolleita lapsia tuotiin kuvaamoille ikuis-tettavaksi, jotta lapsesta jäisi muisto perheelle. Tuohon aikaan elävän lapsen muotokuva oli tärkeä vanhemmille. Valitettavan usein vanhemmat olivat aikeissaan myöhässä, ja kuvaan jouduttiin sommittelemassa kuollut lapsi. (Hirn 1972 teoksessa Hallström 2009, 57–58). Kuvat kertovat jotain, mitä kuvissa näkyy, mutta ulkopuolellekin jätetty tieto on merkityksellistä. Esimerkiksi sukujuhlissa joku tietty ihminen voi jäädä kuvien ulkopuolelle kokonaan. Myös raskaan elämänvaiheen aikana ihmiset saattavat helposti olla ottamatta valokuvia muistoksi tiedostamattaankin. (Savolainen 2009, 213–214.)

Kuvan asema tutkimuksessa voi vaihdella aineiston pääroolista aineiston täydentäjäksi kuvituksena toimimisen välillä. Tässä tutkimuksessa valokuvan asema on suuri, sillä se toimii aineiston pohjana. Kuvien yhteyteen liitetyt tekstit toimivat valokuvan sanoman tukena, joten kirjoitetun kielen rooli tässä tutkimuksessa on täydentävä - joskin erittäin tärkeä. Sirpa Kannasojan väitöstutkimuksessa valokuvamenetelmä oli eräänlainen lohdutuspalkinto niille opiskelijoille, jotka eivät saaneet vanhemmiltaan lupaa osallistua muun tutkimuksen tekoon (Kannasoja 2013, 195). Autonen-Vaaranieniemi (2009) taas puolestaan käytti valokuvia aineiston täydentäjänä. Savolaisen tutkimuksessa valokuvat toimivat keskustelun pohjana ja voimaantumisen edesauttajana (Savolainen 2009).

Visuaalisessa tutkimuksessa tutkittava aineisto voi olla valokuvien lisäksi esimerkiksi piirustuksia, karttoja, kaavioita, mainoksia ja opasteita. Huolimatta siitä, miten monenlaisesta erilaisesta aineistosta visuaaliseen keskittynyt tutkimus voidaan toteuttaa, meillä ei ole yhtä ainoaa teoreettisesti hyväksyttyä tapaa tehdä itse tutkimusta. Jopa siitä, ovatko valokuvat itsessään laadullista aineistoa vai määrälliseen tutkimukseen liittyvää, ollaan eri mieltä. (Emmison & Smith 2001, 1.) Tutkimuksen valokuva-aineisto voi koostua valmiista, jo olemassa olevista valokuvista (esim. Collier & Collier 1986; Seppänen & Väliaverronen 2000), tai kokonaan tutkimusta varten tuotetuista. Valmiita valokuvia voi löytää arkistoista, museoista ja lehdistä (Karvinen 2012). Toinen tapa kerätä aineistoa on täysin uuden materiaalin tuottaminen tutkimusta varten. Tämä voidaan toteuttaa kahdella eri tapaa: tutkijan itse tuottamat valokuvat (Clark-Ibáñez 2007; Eräsaari 1995) tai tutkittavien tuottamat valokuvat (esim. Autonen-Vääräniemi 2009; Gabhainn & Sixsmith 2006).

Ulkopuolisen kuvaajan apu tutkimuksessa voi vapauttaa tutkijan keskittymään puhtaasti itse havainnointiin tai haastateltavan tarinaan. Joissakin menetelmissä valokuvaajan tuttuus nähdään taas ensiarvoisen tärkeäksi (vrt. voimauttava valokuva - menetelmä). Mikäli valokuvaan keskittyvässä tutkimuksessa päädytään käyttämään ulkopuolista valokuvaajaa, on kuitenkin erityisen tärkeää, että kuvaajalla on tiedossa tutkimuksen päätavoite. Valokuvaamisessa valokuvaajan rooli korostuu, sillä kuvaaja valitsee ne asiat, jotka hän kokee merkitykselliseksi tutkimuksen aineiston kannalta. Ammatillisvalokuvaajan näkemys

merkityksellisestä tiedosta voi kuitenkin poiketa paljonkin tutkijan omasta näkemyksestä. (Koskela 2014, 15–17.)

Kansainvälisiä valokuvatutkimuksia on olemassa suuri joukko ja yleisimmin käytetyt tutkimusmenetelmät näyttävät olevan valokuvahaastattelu tai valokuvaelisitaatio, joihin palaan tarkemmin seuraavassa luvussa. Valokuvaelisitaatiota hyödyntäneitä tutkimuksia on toteutettu ulkomailla paljon. Kiusaaminen ja siihen johtavia tekijöitä tunnistamaan pyrkiessä tutkimuksessa (Blair & Walton 2013) selvitettiin, tunnistavatko oppilaat itse erilaisuuden yhtenä kiusaamiseen johtavana tekijänä. Erilaisuudesta kieliviä asioita havainnointiin opiskelijoiden poimivien valokuvien avulla. Tutkimukseen osallistuneet 37 oppilasta olivat iältään 13–18-vuotta. Oppilaat saivat katsoa haastattelijan kanssa googlesta ladattuja valokuvia. Haastattelu videoitiin. Valokuvia ryhmiteltiin ja lapset poimivat niitä kuvia, joita todennäköisesti saatettaisiin kiusata syystä taikka toisesta. Tutkijat pyysivät ajattelemaan ääneen, eli kertomaan mielipiteensä kiusaamiseen altistavista tekijöistä, vaikka se olisi ollut epätyypillistä käytöstä lausua ääneen. (Blair & Walton 2013, 646, 650.)

Norwolkissa Englannissa yksin eläviä miehiä ja heidän sosiaalista maailmaa tutkineessa tutkimuksessa (Sorensen 2012) osallistujia pyydettiin ottamaan valokuvia niistä asioista, jotka tuottavat heille mielihyvää tai josta he pitävät. Tutkimukseen osallistui 16 miestä iältään 75–97 ja yleisesti ottaen tutkimukseen osallistuneet kokivat valokuvatutkimuksen myönteisenä kokemuksena. (Sorensen 2012, 122–123.) Saoirse Nic Gabbainnin ja Jane Sixsmithin (2006) tutkimuksessa 8-12-vuotiaita lapsia pyydettiin valokuvien kautta ilmentämään hyvinvointia. Tutkimukseen osallistui lopulta 43 lapsen joukko ja 723 kuvan aineisto analysoitiin antamalla toisen lapsiryhmän keskustella valokuvista ja pohtia, mihin kuviin he pystyvät samaistumaan ja mitä kuvia aineistosta ehkä puuttuu. Näin saatiin kattava kuva lasten hyvinvointia edistävästä tekijöistä. Lapsille annettiin kertakäyttökamerat ja ne palautettiin joidenkin päivien kuluttua tutkijalle kehitettäväksi. Kuvien kehittämisen jälkeen lapset saivat vielä kirjoittaa kehitetyn kuvan taakse, mitä valokuva heidän mielestään esittää. kuvat jaettiin 50 kappaleen sarjoihin sattumanvaraisesti ja lapset jakoivat kuvat eri luokkiin. (Gabbainn & Sixsmith 2006, 250–255.)

Vivienne Brunsten, Rowena Hill ja Lauren Pickin (2011) tutkivat photovoicen avulla sijaisvanhempina toimivien vanhempien tunnekokemuksia sijaisvanhempana toimimisesta. He pyysivät viittä sijaisvanhempaa ottamaan valokuvia kertakäyttökameraan arkipäivän tilanteissa siitä, miten he haluavat valokuvien avulla visualisoida kokemiaan tunteita. Haastatteluta ja valokuvat analysoitiin yhdessä, ja olivat toisiaan täydentäviä elementtejä tutkimuksessa. (Brunsten ym. 2011, 62–63.) Lesbojen kulttuurisia kokemuksia tutkineessa tutkimuksessa (Diaz & Russell 2012) valokuvat toimivat tiedon syventäjänä. Tutkimuksessa valokuvat otettiin vasta sen jälkeen, kun haastatteluiden analysoinnin kautta oli pystytty muodostamaan tutkimuksen pääteemoja. Osallistujilta kartoitettiin, ketkä halusivat tulla kuvatuksi, ja heidän kanssaan sovittiin kuvauspäivä yleensä heidän kotiinsa. Tutkija ja osallistuja päättivät yhdessä kuvattavat asiat. Kuvia otettiin 4-24 osallistujaa kohden. (Diaz & Russell 2012, 437–438.)

3.4. Valokuvaelisisitaatio ja valokuvahaastattelu

Valokuvaelisisitaatio voidaan suomenkielessä kääntää valokuvan avulla tapahtuvan tiedon kalastelemiseksi. Sitä voidaan myös näkemykseni mukaan pitää yläkäsitteenä erilaisille valokuvaa hyödyntäville tutkimustraditioille. Valokuvatutkimuksista on luokiteltavissa erilaisia tapoja hyödyntää valokuvaa tutkimuksessa, jotka jaan tässä tutkimuksessa karkeasti valokuvahaastatteluun ja valokuvaelisisitaatioon. Valokuva-elisisitaatio sisältää kolme erilaista tapaa hyödyntää valokuvaa tutkimuksessa: autodiving-menetelmä, refleктоiva valokuvaaminen sekä photovoice. Valokuvaelisisitaatioissa valokuvat toimivat kirjoitetun kielen sijasta ja esimerkiksi haastattelutilanteissa tiedon tuottamisen apuna. Metodini nimesi antropologi ja valokuvaaja John Collier 1950-luvulla tutkiessaan mielenterveysongelmaisten kokemuksia asumisesta muuttuvissa yhteisöissä Kanadassa. Collierin tutkimusmenetelmä kohdistui valokuvaan käytännön syistä: he huomasivat, että he tarvitsevat valokuvan tutkimuksen rinnalle, sillä perinteiset menetelmät eivät edistäneet tutkimusryhmän tutkimuksen etenemistä ja olivat täten riittämättömät. (Collier 1957; Harper 1998, 35; Harper 2002, 13–14.)

Valokuvaelisaatiota toteutetaan yleensä valokuvan avulla, mutta ei ole mitään esteitä hyödyntää kyseistä menetelmää esimerkiksi piirustusten, graffitien, sarjakuvien ja mainostaulujen avulla (Harper 2002, 13). Tässä tutkimuksessa hyödynnetystä valokuvahaastattelusta (photo interview method) on olemassa melko hyvin tietoa sekä sen käytöstä että kyseisellä menetelmällä tuotetuista tutkimustuloksista. Bettina Kolbin (2008, 3) mukaan valokuvahaastattelu kutsuu osallistujia vastaamaan tutkimuskysymykseen ottamalla valokuvia ja selittämällä valokuvia tutkijalle. Kyseinen haastattelumenetelmä sisältää avausvaiheen (the opening phase), kuvausvaiheen (active photo shooting phase), koodausvaiheen (decoding phase) ja lopuksi analyttisen tieteellisen tulkinnan (analytical scientific interpretation).

Valokuvatutkimukseen osallistujat pohtivat avausvaiheessa, mitä sellaista he kuvaisivat, joka vastaisi tutkimuksen tutkimuskysymykseen heidän näkökulman esiin tuoden. Vaihe laittaa osallistujan pohtimaan ja refleктоimaan tutkimuskysymystä suhteessa omaan elämään. Aktiivisessa kuvausvaiheessa osallistujat kuvaavat reflektionensa tuotoksia, joita voivat olla esimerkiksi ympärillä olevat paikat, rakennukset, ihmiset, sosiaaliset suhteet, tai paikalliset aktiviteetit. Kolmannessa vaiheessa osallistujat muuttavat reflektionensa sanalliseen muotoon ja kertovat haastattelijalle, mitä heidän ottamansa kuvat esittävät. Mikäli mahdollista, tämä käydään läpi yhteistyössä muiden tutkimukseen osallistuneiden kanssa. Viimeisessä vaiheessa olemassa olevat kuvat ja muu materiaali, kuten havainnot ja haastattelutekstit, analysoidaan. (Kolb 2008, 3; 4.)

Autodriving-menetelmä syntyi kaupallisten tutkimusten myötä. Heisley ja Levy (1991) hyödynsivät valokuvaa saadakseen tietoa ihmisten ostoskäyttäytymisestä. Tässä menetelmässä tutkimukseen osallistujat ottavat itse valokuvat. Termi ”autodriving” tulee siitä, että tutkija ikään kuin ajetaan läpi tutkittavien omasta käytöksestä ja ympäröivästä arjesta kumpuavista asioista valokuvien avulla. (Heisley & Levy 1991 teoksessa Hurworth 2003.) Refleктоivaa valokuvaamisen muotoa hyödyntäneessä tutkimuksessa (Harrington & Lindy 1998) oppilaille annettiin kertakäyttökamera ja tehtävänantona oli ottaa valokuvia heille syntyvistä mielle yhtymistä yliopistoa kohtaan. Toisessa refleктоivaa valokuvaamista sovel-

taneessa tutkimuksessa (Ziller 1990) oppilaita pyydettiin kuvien kautta refleктоimaan sitä, mitä Amerikan yhdysvallat merkitsee heille.

Photovoice on menetelmä, jossa valokuvien avulla rohkaistaan erilaisia ihmisryhmiä puhumaan arkipäiväisistä asioistaan. Menetelmän avulla annetaan esimerkiksi heikossa asemassa olevalle valta ja mahdollisuus parantaa omaa tilannettaan tuomalla niin hyviä kuin huonojakin asioita esimerkiksi päättäjien tietoisuuteen. Menetelmässä muutostyö nähdään prosessina, joka käynnistyy ryhmään kuuluvien tartuttua kameraan ja alettua kuvaamaan ympäröivää maailmaa siten, kuin he sen näkevät. Kamera annetaan lapsille tai vanhuksille tai muille marginaalissa eläville ja heikko-osaisille, joilla on vähän rahaa, valtaa tai voimaa. (Wang & Burris 1997, 369–385.)

4. TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

4.1. Sosiaalityöntekijä - lähetä minulle valokuva

Tutkimuksen aineistonkeruu pohjautui avoimeen tutkimuskutsuun, jossa pyysin sosiaalityöntekijöitä lähettämään valokuvan siitä, mikä heidän työssä viihtymistään edistää sosiaalityössä (liite 1). Valokuvien lisäksi pyysin lähettäjästä ilmoittamaan ikänsä, ammattinimikkeen, paikkakuntansa sekä kirjoittamaan saatteeksi valokuvaa selittävän lyhyen tekstin. Valitsin tekstin kuvan rinnalle helpottaakseni kuvien tulkitsemista. Esimerkiksi Eräsaaren tutkimuksessa ankkuroidut kuvat (kuva, jossa on teksti) olivat apukeino hahmottaa kuvissa tapahtuvaa, sillä hän huomasi näyttäessään kollegoilleen valokuvia, etteivät yhteiskuntatieteilijät ole tottuneet kuvine lukemiseen eivätkä käyttöön (Eräsaari 1995, 71). Aineistonkeruu toteutettiin 24.2. – 9.4.2014 välisenä aikana ja valokuvia saapui yhteensä 67 kappaletta. Alkuperäisestä suunnitelmasta poiketen jatkoin aineistonkeruun päättymispäivää kahdella viikolla valokuvien vähäisen määrän vuoksi.

Aineiston saaminen voi olla kiven takana, varsinkin jos aineistoa halutaan tutkimuspyynnön kautta, eikä siten, että tutkija menee esimerkiksi haastattelemaan paikan päälle. Pyrin levittämään tutkimuskutsua laajalti ympäri Suomea, sillä osasin varautua tutkimusmetodin vierauteen ja sitä kautta tutkimukseen osallistujien haasteelliseen tavoitettavuuteen. Pyysin Aluehallintoviraston työntekijöitä välittämään tutkimuskutsua kuntien johtaville sosiaalityöntekijöille ja kirjaamoihin ympäri maata. Työvoimatoimistoista valitsin viisi piiriä, joiden johtajia pyysin välittämään kutsun alaisilleen. Kohderyhmän ollessa koko maan kattava, otin myös yhteyttä ammattijärjestö Talentiaan. Talentia julkaisi 7.3.2014 ilmestyneessä lehdessä tutkimuskutsuna toimineen tekstin.

Aineistonkeruuta edesauttaakseni perustin lisäksi Facebookiin tutkimukselle Sosiaalityössä viihtyjät -sivuston, sillä halusin mennä sinne, missä potentiaaliset tutkimukseen osallistujat

ovat. 16.5.2014 mennessä sivusto keräsi tykkääjiä 86 ja esimerkiksi ensimmäinen Sosiaalityössä viihtyjät -sivuston tilapäivitys tutkimuskutsusta ja tutkimukseen osallistumisesta tavoitti 547 sivulla kävijää. Sivustoa hyödyntämällä olen myös voinut informoida tutkimukseen liittyvistä muutoksista (esimerkiksi tarkennus tekijänoikeuksista) ja ilmoittaa tutkimuksen valmistumisajankohdan, sillä usea henkilö otti minuun yhteyttä aineistonkeruuvaiheessa ja toivoi saavansa tutustua valmiiseen tutkimukseen. Liitin tutkimuskutsun nähtäville myös Sosiaalityön arjessa tehdään hyvää työtä ja Sosiaalityö-flasmob -facebook-sivustoille.

4.2. Tutkimuksen eettiset ulottuvuudet

Fenomenologis-hermeneuttisessa tutkimuksessa tutkijan eettisyys tutkittavia ilmiöitä kohtaan korostuu, koska kyseisessä tutkimustraditiossa tulkinnallisuus on avainasemassa (Rouhiainen 2014). Sosiaalityöntekijöiden työssä viihtyminen on eettisesti perusteltu tutkimusaihe, koska tutkimuksen tausta-ajatuksena on tuoda näkyväksi sosiaalityössä ilmenevää hyvää. Aikaisemmissa luvuissa todettu fakta aikaisempien aihetta käsitelleiden tutkimusten vähäisyydestä puhuu myös aiheen esille ottamisen puolesta.

Tutkimuksen eettisyys lähtee tutkijan tutkimuksellisten lupauksen lunastamisesta. Mikäli tietoja hankittaessa on luvattu suojata tietojen luovuttajien henkilöllisyys, julkaistaessa tuloksia on pidettävä huolta, että näin myös tapahtuu (Eskola & Suoranta 1998, 57). Valokuvatutkimukseen yhdistetään helposti kohonnut tunnistamisen riski. Matthes David ja Carole Sutton (2011, 1987) ovat todenneet yleisesti uskottavan, että visuaalisista tallenteista on suurempi mahdollisuus tulla tunnistetuksi kuin esimerkiksi litteroidun haastattelun perusteella. Näin heidän mukaansa onkin, mikäli tutkimukseen kuvataan tutkittavien kasvoja tai esimerkiksi koteja. Litteroidussa aineistossakin tunnistamisen riski kirjoitetun tekstin perusteella on kuitenkin myös olemassa. Valokuvia hyödyntävissä tutkimuksissa tutkijan vastuulle jää viime kädessä huolehtia, ettei tutkimukseen osallistuneiden yksityisyys kärsi. (David & Sutton 2011, 187–188).

Edellä mainittujen seikkojen vuoksi liitin julkaisemieni kuvien vain selittävän tekstin enkä lähettäjän titteliä, ikää tai paikkakuntaa. Ainoastaan yhden kuvan kohdalla kuvan lähettäjä ilmoitti, ettei kyseistä valokuvaa saa julkaista tutkimuksessa. Erään toisen kuvan lähettäjä toivoi paikkakuntansa muutosta, jotta työntekijän tunnistamisen riski pienenesi. Näitä toiveita olen luonnollisesti kunnioittanut. Kuvien tunnistamattomuutta lisää myös se, että aineistoon kuuluvista valokuvista on vaikea päätellä niiden maantieteellistä sijaintia eikä niissä näy henkilöiden kasvoja paria poikkeusta lukuun ottamatta. Tutkimuskutsussani ohjasin kuvanottajaa tietoisesti välttämään kasvokuvia, ettei tulisi tilanteita, joissa tutkimuksessa omalla kuvallaan esiintynyttä henkilöä harmittaisi aikaisempi valinta kasvojen rajaamattomuudesta kuvan ulkopuolelle. Eräsaaren (1995, 37) tutkimuksessa työpaikkoja valokuvatessa linjattiin, että kuvienottopaikan tunnistettavuus oli sivuseikka, koska kyseessä olivat julkiset rakennukset. Tutkimuksessani olen lähtenyt siitä oletuksesta, että työntekijät ovat saaneet valokuvata työpaikallaan.

Tutkimukseen osallistuminen on ollut vapaaehtoista ja osallistujille on annettu tutkimuskutsussa informaatiota tutkimuksen tavoitteesta ja luonteesta. Näin myös Eskola ja Suoranta (1998, 56) toivovat tutkimuksissa meneteltävän. Jo olemassa olevan valokuvatutkimuksen vähäisyys voi johtaa siihen, ettei tutkimukseen osallistuva tai sitä pohtiva tarkalleen tiedä, mihin tai miten valokuvia on tarkoitus tutkimuksen edetessä tai sen jälkeen käyttää. Olen pyytänyt kuvassa esiintyviltä kirjallisen suostumuksen käyttää valokuvaa tutkimuksessa. Vaikka olen tutkimuskutsussa (liite 1) pyrkinyt kertomaan missä muissa kuin tutkimuksen visualisoinnissa ja aineiston analyysissä valokuvia on tarkoitus käyttää (esim. alan seminaari), jää osallistumista harkitsevalle turhan paljon avoimia kysymyksiä kuvien säilytyksestä ja esiintyvyydestä. Näitä asioita olisi ollut syytä avata vielä tarkemmin tutkimuskutsun yhteydessä, sillä tiedon puute on helposti voinut johtaa siihen, että sosiaalityöntekijä on päättänyt olla osallistumatta tutkimukseen.

Valokuvan ottaja omistaa oikeudet valokuvaan, ellei toisin sovita (tekijänoikeuslaki 1§). Tutkimuskutsussa ilmoitin aluksi virheellisesti, että tutkimukseen osallistumalla kuvan ottaja luopuu tekijänoikeuksistaan lähettämäänsä valokuvaan. Lause oli huonosti muotoiltu ja siitä sai vaikutelman, että tutkimukseen osallistuja ei voisi käyttää lähettämäänsä kuvaa

enää ollenkaan. Tätä en kuitenkaan tarkoittanut, joten muotoilin lauseen myöhemmin uudelleen. Tällä kertaa muotoilin, että tutkimukseen osallistumalla kuvan lähettäjä antaa suostumuksensa siihen, että tutkija voi käyttää kuvaa tutkimuksessa ja siihen liittyvissä yhteyksissä. Alkuperäinen muotoilu herätti ihmetystä Sosiaalityö-flasmob -sivustolla. Pelkään väärän informoinnin vaikuttaneen osallistujien määrään vähentävästi, koska tutkimuskutsut olivat jo lähteneet eteenpäin tämän huomatessani. Tästä syystä tekijänoikeuksiin liittyvän kohdan pystyin oikaisemaan ainoastaan tutkimuksen facebook-sivuilla.

4.3. Valokuvatutkimuksen luotettavuudesta ja eettisyydestä

"Kiista valokuvan kuvallisuuden ja objektiivisuuden välillä on jatkunut eri muodoissa niin kauan, kun valokuva on tunnettu" (Luukkonen 2009, 133)

Valokuvan luotettavuutta ja eettisyyttä tarkastellaan kirjallisuudessa useista eri näkökulmista. Tiivistetysti valokuvan luotettavuutta voidaan tarkastella neljän eri teeman kautta: 1) onko valokuva totta? 2) valokuvan vastaaminen tutkimuskysymykseen 3) tutkijan oma tulkinta ja sen taustalla vaikuttavat kokemukset ja arvot 4) aineiston riittävyys. Eettisessä pohdinnassa korostuu erityisesti tutkimukseen osallistuneiden tunnistetietojen häivyttäminen tai ainakin niistä tietoiseksi tekeminen.

4.3.1. Onko valokuva totta?

Valokuvan todellisuuteen liittyy paljon skeptisyyttä, sillä usein valokuvan ajatellaan olevan vain yksi konstruktionistinen ilmentymä tietystä hetkestä. Valokuvan totuusarvon puolesta puhuu kuitenkin se, että sitä on käytetty ja käytetään luotettavuutta lisäävänä tekijänä esimerkiksi poliisien ja arkeologien keskuudessa (Ball 2005, 16–17). Vielä 1900-luvun alkupuoliskolla valokuvan ei edes uskottu kykenevän valehtelemaan (Hine 1984 teoksessa Lintunen 1984). Valokuvan suhde todellisuuteen nähdään tänäkin päivänä kiinteänä, sillä muut visuaalisen kuvaamisen muodot eivät yllä yhtä korkeatasoiseen jäljittelyyn, kuin mi-

hin valokuva kykenee. Valokuvaa on verrattu peiliin tai esimerkiksi ikkunaan aina valokuvan varhaishistoriasta saakka. (Luukkonen 2009, 131.)

1960-luvulla valokuvaan liittyvässä teoreettisessa keskustelussa valokuvan kausaalinen, suora todellisuudensuhde kyseenalaistettiin ja problematisoitiin. Tällöin esimerkiksi ihmisen muotokuva koettiin ihmistä rajoittaviksi, sillä valokuvaaja käytti paljon valtaa kuvaa ottaessaan. (Ljäs 2009, 94). Luukkosen (2009, 131) mukaan valokuvan pitäminen täysin totena on ansa, johon helposti lankeamme. Oikeasti valokuva pystyy parhaimmillaan jäljittelemään vain visuaalista todellisuutta, sillä se ei palvele tulkitsijaa näköaistin lisäksi millään muulla tavoin: valokuva ei tuoksu eikä siitä kuulu ääniä. Hän muistuttaakin, että "todellisuutta voi tarkastella monista eri näkökulmista, se ei ole sidottu yhteen tai kahteen tarkastelupisteeseen. Valokuvan mahdollisuudet ovat rajalliset, se pystyy esittämään todellisuuteen vain yhden näkökulman, joka sekin on tekijänsä valitsema". (Luukkonen 2009, 131.) Rajanti (1999, 17) on kiteyttänyt huomionsa valokuvan rajallisuudesta näin: "kaupunkilainen voi kyllä "nähdä" 35mm:n objektiivilla, mutta tosiasiaassa hän "havaitsee 360 astetta" viitaten tällä kuvan rajoittuneisuuteen.

Leena Saraste (1996, 169) on todennut, että valokuvat ovat konstruktioita, sillä valokuva muodostuu valinnoista, joita kuvaaja on kuvanottohetkellä, sitä ennen ja sen jälkeenkin esimerkiksi valokuvia käsitellessä tehnyt. Hänen mukaansa valokuvaaja rakentaa kuvaansa viestin ja katsoja puolestaan ottaa sen vastaan oman kokemuksensa kautta. Lisäksi Saraste (1996, 172) on todennut valokuvan olevan näiden kuvaajan valintamahdollisuuksien myötä vain ehdotus katsojalle ja tarjoavan mahdollisuuksia täyteläiseen tulkintaan, elämykseen, mutta vaativan samalla työtä. Terence Wrightin (1999, 38) mukaan valokuvia luettaessa on kyettävä katsomaan valokuvan läpi, sitä kohden ja sen taakse. Valokuvan totuudellisuudesta hyvänä esimerkkinä Voimauttavassa valokuvassa yksittäistä valokuvaa pidetään kuvaajansa rakentamana ja rajaamana, osittain sattumanvaraisena näkymänä, eikä siis objektiivisesti totena. Siitä huolimatta valokuva voi olla subjektiivisesti totta, mikäli kuvaaja tai kuvattavana oleva kokee tärkeäksi antaa valokuvalle sellaisen painoarvon. (Savolainen 2009, 212).

Käytetyn aineiston luotettavuuden puolesta puhuu se, että tutkija voi palata valokuviiin uudelleen ja uudelleen (Eräsaari 2000; Koskela 2014). Raportoinnissa olen pyrkinyt avoimuuteen ja aukottomuuteen. Tutkijana koen tärkeäksi osoittaa sen, miten olen johtanut päätelmäni ja mihin ne nojaavat, jottei lukijalle välittyisi kuva, että johtopäätösten alkuperä jää leijumaan ikään kuin ilmaan. Tutkimuksen toteutuksen raportoinnilla olen pyrkinyt esittämään pääpiirteissään tutkimuksen kulun, jotta lukija kykenisi myös arvioimaan itse, onko tutkimus hänen mielestään luotettava vai ei. Myös tutkimuksen eettisyyden arviointi on ulkopuoliselle tutkimusprosessin avaamisen jälkeen mahdollista.

4.3.2. Valokuvan vastaaminen tutkimuskysymykseen

Valokuvatutkimuksen luotettavuutta tarkastellessa nousee esiin aineiston vastaaminen itse tutkimuskysymykseen. Tutkimuksen valokuvista on johdettavissa sosiaalityöntekijöiden työssä viihtymistä edistäviä asioita melko helposti, mutta jotkin valokuvat eivät avaudu ilman selittävää ankkuritekstiä katsojalle. Joidenkin valokuvien ankkuriteksti jää lukijalle avoimeksi, mutta kuva täydentää tekstin. Väärintulkinnan riski on siis olemassa, mutta se on kuvan yhteyteen liitetyn ankkuritekstin vuoksi pienempi. Tutkimuksen luotettavuutta tarkastellessa on syytä pohtia myös tutkimusprosessin eri osa-alueita toteutuksineen. Oikeus osallistua tutkimukseen oli rajattu koskemaan vain sosiaalityöntekijöitä. Tutkijana ei kuitenkaan voi mitenkään saada täyttä varmuutta kuvan lähettäjän työskentelystä sosiaalityöntekijän tehtävissä, sillä tieto tittelistä perustuu täysin kuvan lähettäjän antamiin tietoihin.

Kuten muutkin tutkimusmenetelmät, myös valokuvatutkimus sisältää omat heikkoutensa mitä tulee tutkimuksen luotettavuuteen. Kaiken tarpeellisen tutkittavan ilmiön keräävää tutkimusmenetelmää ei kuitenkaan edes ole. Esimerkiksi ruotsalainen Pia Tham (2007) totesi tutkimusraportissaan, ettei kvantitatiivinen menetelmä valmiine kysymyksineen välttämättä kerro koko kuvaa. Valmiit kysymyksen asetellut kvantitatiivista tutkimusmenetelmää noudattavassa kyselylomakkeessa eivät mahdollista tarkentavien kysymysten esittä-

mistä, joka voisi syventää tietoa ja ymmärrystä tutkittavasta aiheesta. Tham nosti esimerkiksi tilanteen, jossa sosiaalityöntekijä vastasi tulevansa palkitukseksi hyvästä työstä. Palkitseminen voi tarkoittaa esimerkiksi palkkausta, verbaalista huomiointia, matkaa tai osallistumista johonkin kulttuuritapahtumaan, tai se voi olla aineellista tai ei-aineellista. Tutkija ei kuitenkaan saa välttämättä selville kyselylomakkeen kautta, mitä vastaaja palkitukseksi kokemisellaan tarkoittaa, ellei vastaus löydy annetuista vaihtoehdoista. (Tham 2007, 1240–1241.)

4.3.3. Tutkijan oma tulkinta ja sen taustalla vaikuttavat kokemukset ja arvot

Valokuvatutkimuksessa luotettavuutta tarkastellessa nousee tarkasteltavaksi myös se, onko tutkija kyennyt tulkitsemaan valokuvia oikein. Valokuva-aineistolle on tyypillistä, että tutkijan on käytettävä aineiston analysoinnissa paljon tulkintaa. Rouhelainen (2014) on todennut, että fenomenologis-hermeneuttiseen tutkimusperinteeseen kuuluu, että tutkimuksen luotettavuus nojaa pitkälti tutkijan ja tutkittavien kokemuksellisen dialogin laatuun (Rouhelainen 2014). Kun tulkitaan valokuvia, tulkitsijan on kyettävä tiedostamaan ne asiat, mitkä tutkija tuo omasta ajasta, paikasta ja näkökulmistaan tarkastellessaan valokuvaa. Esimerkiksi historiallisia valokuvia tulkitessa tutkijan on orientoituttava siihen historialliseen ajankohtaan, milloin valokuva on otettu. (Tinkler 2013, 20; 27.)

Hirsjärvi ym. (2004, 214) tuovat esiin myös moninkertaista tulkintaa, sillä heidän mukaansa tutkimuksessa ylipäättänsä vaikuttavat niin tutkittavan, tutkijan, kuin lukijoidenkin tekemät tulkinnot. Timo Laine (2001, 32–35) muistuttaa, miten tärkeää tutkijan on käyttää itsekritiikkiä tuloksia tarkastellessa. Hänen mukaansa ainoastaan kriittisen asenteen ja reflektiivisyyden avulla tutkija voi nostaa ymmärryksensä tutkimukselliselle tasolle. Samalla tutkija voi paremmin tarkkailla aikaisemman tietonsa vaikutusta tulkintoihinsa. Tuloksia tarkastellessa on oleellista pohtia, miten tutkija kykenee ymmärtämään toisen ihmisen ilmaisujen omalaatuisuutta, kun samaan aikaan tutkijan oma ymmärrys pyrkii tulkitsemaan

tulosta omien lähtökohtiensa mukaisesti. Tutkijan on kyettävä asettamaan tulkintansa koe-
tukselle päämääränään löytää todennäköisin tulkinta asiasta. (Laine 2001, 32–35.)

Saraste (1996, 170) on todennut, että ihminen näkee kuten osaa. Uusien ja tuntemattomien asioiden havaitseminen valokuvasta voi olla katsojalle vaikeaa, vaikkakin valokuva auttaa tässä rajaamalla näkymää. Valokuvaa tulkitessa aikaisemmasta aiheeseen liittyvästä kokemuksesta voi olla tutkimusaineistoa koskevassa analyysissä täten myös hyötyä. Saman on todennut esimerkiksi John Berger. Hän huomasi aikoinaan, historiallisten valokuvien tulkittamisen voivan olla hankalaa, sillä meillä on harvoin tietoa ja kokemusta valokuvissa tapahtuneista asioista. Koska historiallisissa valokuvissa ei ole tekstiä, toimii valokuva ai-noastaan vihjeenä isommasta viitekehystä, jonka alle valokuva ja sen merkitys sijoittuu. Tällaisissa valokuvissa yhteyden tietoon sanotaan olevan katkennut, sillä valokuva ei kykene säilyttämään merkitystä itsessään. (Berger 1978 teoksessa Hällström 2009, 36–37). Tutkimuksen aineistoon kuuluvista valokuvista on helppo löytää kulttuurinen sidos, joka on tiiviisti rakentunut toimistotyötä tekevän sosiaalityöntekijän arjen ympärille. Vastaavanlaista työtä tehnyt voi ehkä ymmärtää, miten paljon työtä helpottaa toimivat puhelimet tai miten suuri asia sosiaalityössä ylipäätään on asiakkaan antama kiitos.

Fenomenologista tutkimusotetta on kritisoitu subjektiivisuutensa vuoksi varsin epäluotettavaksi. On esitetty, että rinnakkaisaineisto, joka olisi tuotettu empiirisin menetelmin, voisi parantaa tämän tyyppisen tutkimuksen luotettavuutta. Myös yleistettävyydessä on sanottu olevan fenomenologiseen tutkimustraditioon nojautuvassa tarkastelutavassa parantamisen varaa, sillä tutkittavien kokemuksista johdettavista päätelmistä ei välttämättä synny ollenkaan yleispätevää kuvaa tutkitusta aiheesta. (Routio 2014.) Tutkimuksen hermeneuttis-fenomenologisesta viitekehystä johtuen valokuvien tulkintaan ja tutkimuksen luotettavuuteen vaikuttaa myös hyvin paljon tutkijan oma työ- ja elämäkokemus sekä -arvot. Muutaman vuoden sosiaalityön kokemuksella huomaan mieleenpainuvimmiksi kuviksi itselleni jääneen asiakkaisiin liittyvät kuvat. Työyhteisöön liittyvien valokuvien kohdalla huomaan toteavani itsekseni, että näinhän se on - työkaverit ovat erittäin tärkeä osa omaa työpäivääni. Kuvien sanomaan on täten helppo samaistua, eikä suuria yllätyksiä aineiston

sisällön suhteen ole tutkimuksen aikana noussut esiin. Tutkimuksen voimavarakeskeinen ajattelumalli ohjaa minua tutkijana etsimään valokuvista positiivisia asioita.

4.3.4. Aineiston riittävyys

Luotettavuuskeskustelussa tarkasteluun nousee myös aineiston riittävyys, joskin laadullisessa tutkimuksessa laatu korvaa määrän. Nyt toteutetussa tutkimuksessa on haasteellista arvioida osin vähäisestä samanlaisesta tutkimusotteesta ja -tiedosta johtuen. Tutkimuskirjallisuudessa puhutaan käsitteestä saturaatio, joka tarkoittaa tutkimusaineiston kyllästymistä, eli sitä, että aineisto alkaa toistaa samoja asioita eikä tuota enää uutta tietoa. Tämän määritelmän mukaan tutkimuksen aineistoa voidaan pitää täten riittävänä, joskin suppeana. Esimerkiksi työhuoneeseen liittyviä valokuvia, joissa haluttiin viestiä työn tekemiselle välttämättömiä perustarvikkeita, työergonomiaa ja järjestystä, saapui yhteensä 16, joten tämän kokoisessa aineistossa (n=57) edellä mainittujen asioiden merkitystä voidaan pitää kiistattomasti tärkeänä.

Seppänen (2005, 148) on ottanut kantaa aineiston riittävyyteen valokuvatutkimuksissa esimerkillään, jossa oli tarkoitus tutkia joka päivä ilmestyvän lehden kansikuvia. Kysymykseen milloin aineisto on riittävä, ei ole hänen mukaansa yksiselitteistä vastausta, mutta kansikuvia tarkastellessa vuoden lehdet olisivat optimaalinen aineisto kuvien analysointia ja vertailemista varten. Vuosi sen vuoksi, että tutkijan on otettava huomioon lehden kansien kausivaihtelut vuoden aikojen mukaan. Mikäli aineistoa haluttaisiin supistaa, tutkija voisi valita esimerkiksi joka toisen päivän lehden mukaan aineistoon. (Seppänen 2005, 148.)

5. SOSIAALITYÖSSÄ VIIHTYMINEN KAMERAN LINSSIN LÄPI KATSOTTUNA

5.1. Aineistoon johdatusta

Tutkimukseen saapui yhteensä 67 valokuvaa. Kuvia lähetettiin tasapuolisesti sekä kuvaviestillä että sähköpostitse. Aineistosta karsiutui pois yhteensä kymmenen valokuvaa, koska ne eivät täyttäneet tehtävänantoa. Yksittäisiä kuvien lähettäjiä tutkimuksessa oli 22, joista suurin osa tuli terveydenhuollon sosiaalityöntekijöiltä. Toiseksi suurin kuvien lähettäjätaho olivat sosiaalitoimistoissa työskentelevät sosiaalityöntekijät.

Taulukko 3. Tutkimukseen osallistuneiden työnimikkeet.

Terveydenhuollon sosiaalityöntekijä	
keskussairaala	8
poliklinikka	1
mielenterveyskeskus	1
Sosiaalitoimisto	
sosiaalityöntekijä	3
lastensuojelun sosiaalityöntekijä	3
perhehoidon sosiaalityöntekijä	1
Koulukuraattori	4
Perheneuvolan sosiaalityöntekijä	1
yhteensä	22

Taulukossa 3 on esitetty sosiaalityöntekijöiden jakaantuminen määrällisesti työpaikkojen mukaan. Innokkaimmin tutkimukseen osallistuivat terveydenhuollossa työskentelevät sosiaalityöntekijät. Taulukosta ei ole tarkoitus tehdä sen kummempia johtopäätöksiä, sillä aineiston kokoon saaminen oli lopulta sattumanvaraista - jossakin työpaikassa innostuttiin osallistumaan tutkimukseen, jossakin taas ei. Eri sektoreilla työskentelevien sosiaalityöntekijöiden työssä viihtymistä edistävien tekijöiden välillä ei ollut nähtävissä tutkimuksen perusteella mitään erityisesti esiin nousevaa tekijää, vaan työntekijöiden lähettämät kuvat

ja teemat jakaantuivat tasaisesti. Osallistujat ovat 26 – 63 vuotiaita jakautuen tasaisesti eri ikävuosikymmenille. Kuvia lähetettiin tutkimukseen seuraavilta paikkakunnilta: Laihia, Helsinki, Kokkola, Kuortane, Valkeakoski, Seinäjoki, Kuopio, Jyväskylä, Ilmajoki, Turku, Kauhajoki, Forssa, Vaasa, Seinäjoki ja Lapua. Mielenkiintoinen seikka, että tutkimuksen pohjoisin paikkakunta on Kokkola, vaikka tutkimuskutsua jaettiin Suomen pohjoisosia myöten. Tutkijan oma asuinpaikkakunta voi selittää tutkimuksen painottumisen Keski-Suomeen.

Valokuvissa työssä viihtymisen teemaa lähestyttiin usein konkreettisten tekijöiden, kuten esimerkiksi somisteiden tai työlle välttämättömien tarvikkeiden kautta. Vain muutamassa kuvassa pyrittiin symboliikan kautta viestimään tiettyjä asioita. Näyttää myös siltä, että aineiston valokuvat ovat otettu ohjeistuksen mukaisesti työpäivän aikana. Suurin osa valokuvista on otettu sosiaalityöntekijän työhuoneesta, mutta valokuvia on otettu myös palaverin alusta ja työmatkalta tien päältä. Tämä kuvastaa sosiaalityön luonnetta hyvin, sillä siihen liittyy sektorista riippuen sekä toimistolla että sen ulkopuolella tapahtuvaa työtä. Kuvien kohdistaminen oli vaihtelevaa. Osassa kuvissa oli kohdetta lähestytty hyvinkin läheltä siten, ettei kuvaa katsojalle välity välttämättä edes sitä tietoa, missä ympäristössä valokuva on otettu. Saraste (1996, 163) onkin todennut, että kuvan rajaaminen luo siteen kuvassa näkyvien asioiden välillä ja toisaalta sulkee ulkopuolelle kaiken muun. Oman työhuoneen kuvaaminen hyvinkin laajasta perspektiivistä oli yllättävää, sillä joillekin oma huone voi olla niin sensitiivinen alue, ettei sitä halua kuvata. Kuvauskulmat olivat lähes kaikissa lin-
tuperspektiivissä otettuja.

Ainoastaan muutamassa aineiston valokuvassa oli kuvattu ihmistä tai ihmisiä. Muutoin kuvat olivat kohdistettu esineisiin tai ympäristöön. Valokuvien tyypillisimmät kuvausteemat olivat työhön liittyviä asioita ja suurin osa kuvista oli otettu sisätiloista, yleensä toimistohuoneesta. Toimistot ja niiden sisustus noudattelivat varsin tyypillistä toimistosisustusta koivun tai pyökin värisine työpisteineen ja mappihyllyineen. Aineistoa analysoidessani oli mielenkiintoista huomata, miten eri tavoin samaa asiaa tarkoittavia asioita lähestyttiin ja kuvattiin valokuvien avulla. Esimerkiksi työkavereiden merkitystä nostettiin esiin kuvassa, jossa oli makkaroita paistumassa. Kuvan kautta viestittiin työkavereiden kanssa viete-

tyistä hetkistä. Toisessa kuvassa samaa teemaa lähestyttiin kukkakimpulla, joka oli hankittu työkaverin muistamiseksi hänen lähtiessään kokonaan pois organisaatiosta.

5.2. Valokuvien tulkinta ja sisällön analyysi

Valokuvien tulkintaan ei varsinaisesti ole auki kirjoitettu yhtä ainoaa analyysimenetelmää tai -mallia. Olen poiminut omalle aineistolleni hyväksi arvioimani menetelmät siitä tutkimuskirjallisuudesta, jota olen tarkastellut tutkimukseni aikana. Valokuvien laadulliseen analysointiin olen ottanut mallia lähinnä kansainvälisistä tutkimuksista muutamia poikkeuksia lukuun ottamatta (esim. Karvinen 2012; Pink 2007; Rose 2007; Seppänen 2011; Tinkler 2013).

Sinisalon (1994, 24–25) mukaan valokuvallinen viestintä kätkee sisälleen pintatason, joka muodostuu kuvassa nähtävistä asioista, syvätasoista joissa ilmenee pintatasolla nähtävien asioiden todelliset merkitykset, sekä lisäksi pintatason ja syvätason välisistä suhteista. Taidehistorian professori Bo Ossian Lindbergin (1993) mukaan kuva tiedonlähteenä sisältää kaksi eri ulottuvuutta: sisällön (innehåll) ja ulkoiston (utehåll). Hän käsittelee kuvan merkitystä kuvan muodon kautta, sillä kuvan sisältö muodostuu kuvan muodosta ja siihen muotoillusta merkityksestä. Valokuvaa tulkitessa kaikki, mitä kuvan muoto ei tee näkyväksi kuvassa, kuuluu kuvan "ulkoistoon". Käytännössä kuvan tulkintaa voi haitata se, ettei tulkitsija tunne kuvan ulkoistoa tarpeeksi hyvin. (Lindberg 1993 teoksessa Hällström 2009, 36.)

Aineistoa tuli ripotellen ja oli hyvin jännittävää seurata, minkä tyyppisistä valokuvista ja ankkuriteksteistä aineisto tulee lopulta koostumaan. Koska aineisto ja aineiston keruutapa oli yhteiskunnallisessa tutkimuksessa vähän käytetty ja aineiston saaminen edellytti myös tutkittavilta innostusta osallistua tutkimukseen avoimen tutkimuspyynnön kautta, pelkäsin aineiston jäävän niukanlaiseksi. Lopulta valokuvia tuli kuitenkin sen verran, että niiden perusteella tutkimuksen tekeminen oli mahdollista, joten olin tyytyväinen aineiston koon. Tutkimuksen yhtenä tarkoituksena oli harjoitella valokuva-aineiston hyödyntämistä

tutkimuksessa, joten koin hyväksi asiaksi mahdollisuuden keskittyä pienehköön aineistoon soveltuvan tutkimusrungon luomiseksi.

Tutkimuksessani valokuvien läpikäynti, teemoittelu ja analysointi tapahtui siten, että kävin valokuvat silmämääräisesti läpi ja tarkastelin, mitä niissä näkyy ja mistä ne ehkä kertovat. Tämän jälkeen luokittelin valokuvia, ensin väljästi, myöhemmin alaluokkiakin muodostaen. Aineiston määrällisen analyysin jälkeen siirryin analysoimaan aineistoa sisällönanalyysissä mukailleen. Sisällönanalyysin avulla pyritään muodostamaan tutkittavasta ilmiöstä tiivistetty kuvaus, joka kytkee tulokset ilmiön laajempaan kontekstiin ja aihetta koskeviin muihin tutkimustuloksiin (Tuomi & Sarajärvi 2002, 105). Veikko Pietilä (1976) ehdottaa valokuvatutkimuksessa muodostamaan muuttujia esimerkiksi kuvan aiheen mukaan. Yleisesti ottaen muuttujia voi olla mikä tahansa aineistossa määrällisesti vaihteleva suure. (Pietilä 1976 teoksessa Seppänen 2005, 152). Kun olin tehnyt analyysia tarpeeksi pitkälle, aloin myös pohtia sitä, tuottaako tutkimukseni jotenkin erilaista tietoa sosiaalityöntekijöiden työssä viihtymistä edistävästä tekijöistä verrattuna aikaisempiin tutkimuksiin? Vastaukset näihin eivät tulleet hetkessä, vaan kuten muidenkin tyyppisten aineistojen kanssa, myös tässä tutkimuksessa palasin valokuvien ääreen uudelleen ja uudelleen. Analyysin loppuvaiheilla pystyin oivaltamaan niitä asioita, mitkä jäivät valokuvan ulkopuolelle ja sitä kautta näkymättömäksi tässä tutkimuksessa.

Janne Seppäsen ja Esa Väliiverosen (2000) luonnon monimuotoisuutta eli biodiversiteettia koskevassa kuvitettuihin lehtijuttuihin keskittyneessä tutkimuksessa heillä oli käytössään 38 valokuvaa, joita he ensimmäiseksi tarkastelivat pohtien, mitä ne ylipäätänsä esittävät ja millaisia merkityksellisiä visuaalisia merkityksiä niistä löytyy? Tämän jälkeen he muodostivat muuttujat esimerkiksi kuvan aiheen (luonto, luonto ja ihminen, ihminen, muut) perusteella. Lisäksi he jäsentelivät esimerkiksi luontoon kohdistuneet valokuvat luontokuvan aiheen mukaan lajia, tuhottua lajia, koskematonta luontoa ja kulttuurimaisemaa nimittäviksi muuttujiksi. Näiden muuttujien nimeämisten ja määrällisten arvottamisten kautta tutkija pystyy nimeämään, mikä on valokuva-aineiston yleisin kuvatyyppi, mikä on valokuvien yleisin aihe ja mikä yleisimmän suosituin kuvauskohde on (Seppänen 2005, 162–165).

Laadullisesta tutkimusotteesta huolimatta olen ryhmitellyt valokuvat teemoittain kollaaseihin, jotta lukijalle syntyisi kokonaisvaltaisempi käsitys tutkimuksen johtopäätöksistä ja niihin vaikuttaneista osatekijöistä. Joitakin kuvia olen ottanut lähempään tarkasteluun. Kuviiin liitettyistä teksteistä olen jättänyt kuvan lähettäjän tittelin ja iän pois välttääkseni kuvan lähettäjän tunnistettavuutta. Aineistoa ryhmitellessäni valokuvat löysivät omiin teemoihinsa melko helposti. Joissakin kuvissa oli useampia merkityksiä, joten sama kuva saattoi esiintyä useammassakin kollaasissa. Tämän vuoksi ryhmittely toimi lähinnä suuntaa antavana ja kiteyttävänä. Kuvakollaasien luomisessa hyödynsin Picasa 3 kuvien muokkaus- ja tallentamispalvelua, sillä kyseisellä ohjelmalla luotuja kuvakollaaseja voi muuttaa vielä tallentamisen jälkeenkin.

5.2.1. Työyhteisö

Tutkimukseen osallistuneista sosiaalityöntekijöistä lähes puolet kertoivat kuviensa välityksellä, että työyhteisöllä on suuri merkitys työntekijän työssä viihtymiselle. Työyhteisöön liittyvissä kuvissa välittyy katsojalle se, että työkaverit ja työyhteisö ovat sosiaalityöntekijän työssä viihtymisen kannalta merkittävässä roolissa. Sosiaalityöntekijät muistavat työkavereitaan mitä erilaisimmin tavoin: esimerkiksi kahvipullan, kukkamuistamisen tai lahjan kautta. Toisaalta jo pelkkä yhdessäolo kahvihuoneessa näyttää kuvien perusteella riittävän, sillä tätä teemaa sosiaalityöntekijät kuvasivat myös useaan otteeseen. Kuvista välittyy välittäminen ja toisten huomioiminen. Kuvissa nostettiin pariin otteeseen esiin myös työkykyä ja työhyvinvointia edistävä toiminta.

”Kahvihetki työtoverin kanssa”

Koulupsykologityöparini hankki minulle syntymäpäivälahjaksi tämän "stressilelun" tai vastaavan, jonka antoi töissä. On todella ihanaa, kun töissä on joku toinen ammattilainen, jonka kanssa tulee noin hyvin toimeen. Meillä huumori lentää, mm. syy tämän lahjan antamiselle oli, että työkaiverini aiemmassa työpaikassa monet "erityiset" lapset olivat pitäneet siitä (vitsinä siis, että olen "erityinen").

Kuitenkin tämä lahja on tuottanut moninkertaisen ilon, koska lapset hullaantuvat siitä ja tulevat päivittäin huoneeseeni muutenkin oleilemaan. Päivittäiset kohtaamiset lasten kanssa ovat merkittävin tekijä työssä jaksamiseni kannalta."

"Kuva ei ilmennä varsinaisesti työtä, vaan pikemminkin työyhteisöä. Kuvassa on hankkimani kukka, joka työryhmämme nimissä annettiin moniammatillisesta työyhteisössä lyhyehkön aikaa työskennelleelle henkilölle hänen vaihtaessaan työpaikkaa. Kuva on otettu työhuoneesani ja siinä on pieni lintu huumorimielellä, koska kukkan saaja haaveili jossakin vaiheessa hankkivansa kanoja maalle. Ajattelen, että hyvä yhteishenki auttaa jaksamaan työssä. Siihen liittyy työkavereiden pieni muistaminen silloin, kun se on paikallaan."

"Työssä viihtyminen on hyvän työporukan ansiota. Kahvihuoneessa saa pistää pullat posteen ja parantaa maailmaa. Auttaa jaksamaan."

"Harvinaiset kukkalähetykset piristävät ja tuovat työhön voimaa ja intoa."

(Tarkistettu jälkikäteen, että kukkien lähettäjänä oli ollut työkaveri)

”On tyhypäivänä otettu 14.3.14 Turun Kupittaaan puistossa. Piti mennä sisälle punttisalille, mutta siellä täyttä ja tehtiin telineillä ulkona samat jutut ennen työyhteisön yhteistä ruokailua ravintolassa. Olimme olleet jo yhdessä keilaamassa. Näin jos tekisi useimmin työpäivän aikana läheisessä puistossa, kyllä jaksaisi!! Ei monta minuuttia kuluisi. Oli kevään ekoja aurinkopäiviä, ulkoliikunta houkutteli sisäsalia enemmän!”

Yllä oleva kuvassa on jotain herkkää ja samalla niin vahvaa: sosiaalityöntekijä tasapainottelee rautatelineen päällä kädet määrätietoisesti etualalla vakaamassa tilannetta. Aivan kuin sosiaalityöntekijä olisi tehnyt tätä aikaisemminkin. Eivätkös työntekijät sosiaalityössä toisaalta olekin jonkinlaisia tasapainottelijoita ja huolen kantajia mitä tulee esimerkiksi asiakastyöhön? Yllä oleva kuva saa pohtimaan, mitä oikeasti tapahtuisi, mikäli sosiaalityöntekijät menisivät säännöllisesti liikkumaan yhdessä työpäivän aikana? Äkkiseltään ajatus voi kuulostaa jopa lapsekkaalta, mutta henkilökohtaisesti uskoisin sen lujittavan työyhteisön me-henkeä ja työssä viihtymistä. Työyhteisön merkitys nousi laatimassani tutkimuskatsauksessa jonkin verran esiin (Anderson & Gobeil 2003; Forsman 2010), mutta ei läheskään siinä mittakaavassa, mitä työkavereiden merkitys tässä tutkimuksessa sosiaalityöntekijän työssä viihtymiselle edustaa. Työyhteisöteemaa lähestyttiin yhteensä 12 valokuvassa, kymmeneltä eri lähettäjältä.

5.2.2. Asiakkaat ja asiakkailta saatu palaute

Antamisen, saamisen ja auttamisen teemat ja niistä syntyvä ilo leijailevat kyseiseen ryhmään sisällytettyjen valokuvien ympärillä, sillä sosiaalityöntekijät kertovat kuvien ja tekstien kautta, että heitä auttaa viihtymään työssään se, että he saavat työskennellä asiakkaiden kanssa. Kiinnostus asiakkaiden kanssa tehtävään työhön on myös mahdollisesti alalle hakeutuvien yksi houkutin, joten se selittäisi myös sen, miksi sosiaalityöntekijälle suurimpia ilon aiheita näyttäisi olevan itse asiakastyö.

”Työssä auttaa jaksamaan asiakkailta tuleva suora palaute.”

Myös asiakkaat näyttävät muistavan sosiaalityöntekijää. Yksi työntekijä haluaa valokuvan kautta kertoa asiakkaalta saadusta kortista, sillä se on lämmittänyt työntekijän mieltä ja edesauttanut työssä viihtymistä. Asiakkaalta saatu muistaminen kielii myös mahdollisesti siitä, että asiakas on ollut tyytyväinen saamaansa palveluun. Sosiaalityöntekijät kertovat kuvien kautta myös siitä, miten he kokivat voimauttavaksi sosiaalityöhön sisältyvän auttamistyön. Esimerkkinä muun muassa sosiaalityöntekijän lähettämä kuva, jonka kautta työntekijä viestitti siitä, että heillä on mahdollisuus järjestää joululahjakeräys ja jakaa kertyneet lahjat vähävaraisille.

Muutamassa kuvassa asiakastyön merkitystä lähestyttiin asiakastyöskentelystä saatavan työn imun kautta. Koulukuraattori on lähestynyt lasta ja halunnut varmistaa, että lapsella on kaikki hyvin. Ankkuritekstistä myös ilmenee, että valokuvan aiheuttamille tunteille on ollut vaikea keksiä sanoja:

”en löydä sanoja tähän. tähän..tulee mieleen pelkkä sydän.:) Kysyin ”moi x! mitä sinä siinä luet?onko kaikki ok?”minun on helpompi keskittyä tässä.luen tämän kirjasarjan kolmatta osaa.”

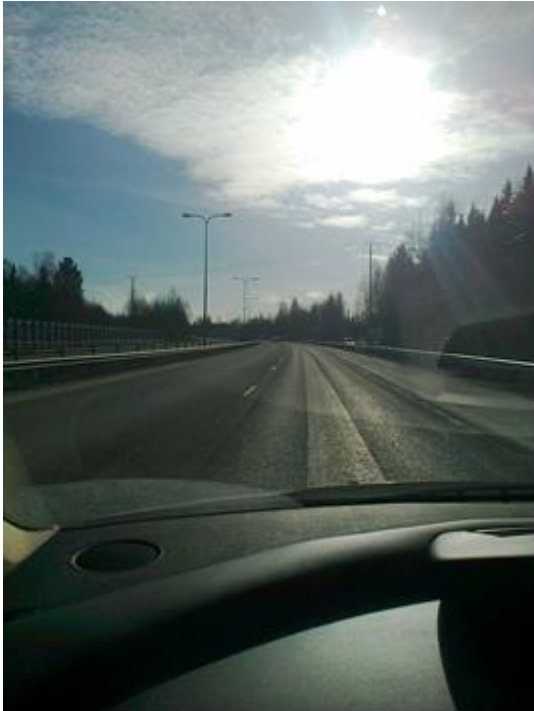
”Paras asia työssä: ihminen, asiakas, potilas”

Kuvista välittyy vilpitiön halua auttaa asiakkaita, olivat he sitten nuoria tai iäkkäitä. Kuva, jossa sosiaalityöntekijä koskettaa asiakkaan kättä, on vangitseva. Kuinka monelle työntekijälle tai asiakkaalle koskettaminen on arkipäiväistä? Jotta työntekijä ja asiakas voivat koskettaa toisiaan yhtä hellästi kuin kuvassa näkyy, heillä on oltava luottamuksellinen suhde. Eräs sosiaalityöntekijä halusi työhuoneensa sisustuksen kautta viestiä lastensuojelusta asiakkaille pehmeämpää kuvaa:

”selitys kuvalle: asiakkaat=lapset...lapsia varten olemme työtä tekemässä Haluan työhuoneeni sisustuksella viestittää lapsille ja perheille, että lastensuojelun tarkoitus on suojella lapsia, auttaa perheitä. Haluan viestittää lastensuojelun inhimillisyyttä.=)”

Kuva, jossa muistitaulun kautta oli haluttu pehmentää lastensuojeluun kohdistuvia ennakkoluuloja, oli mielenkiintoinen. Kuvasta heijastuu mielestäni konkreettisesti se, että sosiaalityöntekijät pyrkivät tekemään parhaansa työssään, vaikka resurssit ja työvälineet, mukaan lukien työhuoneet, eivät välttämättä ole aina parhaat mahdolliset. On toisaalta sääli, että yksittäinen sosiaalityöntekijä joutuu tai saa kiillottaa lastensuojelua koskevia ennakkoluuloja. Voisiko tähän työhön panostaa enemmän valtakunnankin tasolla?

”Työmatkat ja reissutyö edistävät minun työssä viihtymistä. Etenkin mukavan, tuloksellisen kotikäynnin jälkeen on ilo tehdä tätä työtä. Ihmisten kohtaaminen ylipäättänsä heidän kotonaan on antoisaa.”

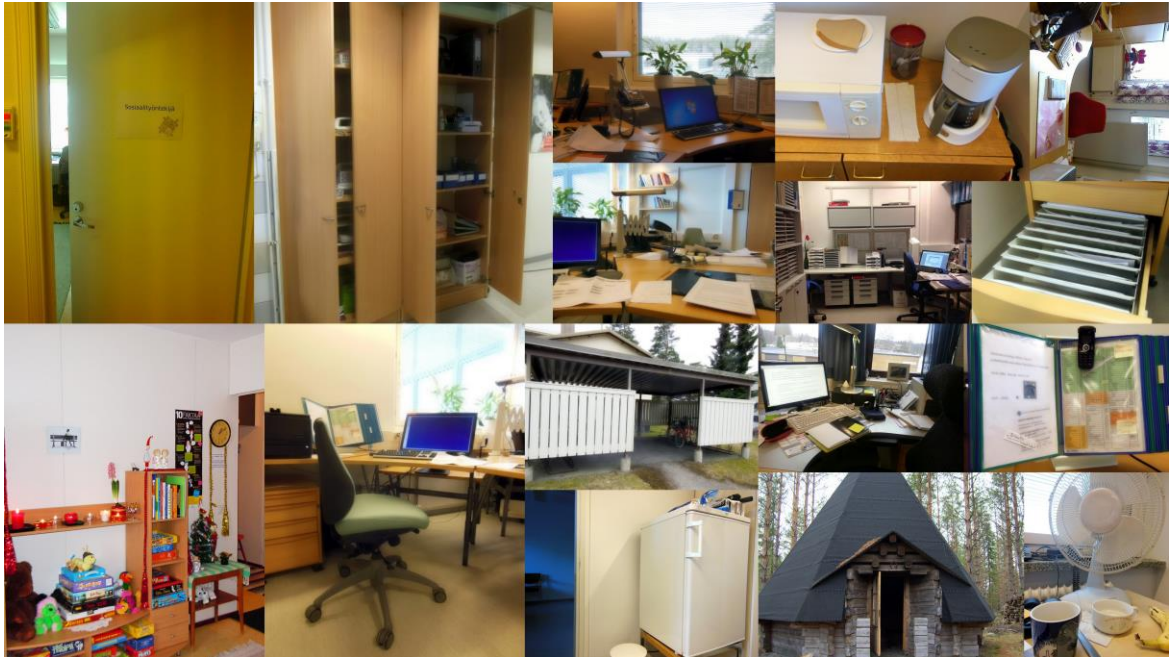
Sosiaalityöntekijä, joka oli kuvannut edessä siintävää autotietä, oli ollut tyytyväinen hyvin sujuneeseen kotikäyntiin ja siihen, että hän voi ylipäättänsä työskennellä ihmisten kanssa. Loppujen lopuksi pienetkin asiat, jotka näyttäytyvät asiakkaan ja sosiaalityöntekijän välisessä vuorovaikutuksessa, näyttävät saavan sosiaalityöntekijässä itsessään suuria tunteita aikaan. Voisin kuvitella edessä siintävän autotien, hyvän matkamusiikin ja hyvin sujuneen asiakaskohtaamisen olevan sosiaalityöntekijän työpäivään sellainen yhdistelmä, että se jos mikä saa työntekijän hyvälle mielelle. Ajatusten nollaaminen, siirtymävaihe seuraavaan tilanteeseen voi kenties saada aikaan isojakin oivalluksia. Auringon paiste näyttäisi antavan viimeisen silauksen kyseiselle automatkalle.

Asiakastyön merkityksen painottuminen tässä tutkimuksessa ei sinänsä ole yllätys, sillä sosiaalityöntekijöistä 97 % tekee asiakastyötä, joten tutkimukseen osallistuneet sosiaalityöntekijät tuntuvat tämän valossa valinneen oikean alan (Karvinen-Niinikoski ym. 2005 teoksessa Blomberg, Kroll & Saarinen 2012, 405). Kokoamassani tutkimuskatsauksessa asiakastyön merkitsevyys jäi kuitenkin yllättävän pienelle huomiolle verrattuna nyt tehtyyn tutkimukseen, sillä asiakastyö nousi esiin yhdessä tutkimuksesta (Forsman 2010) sekä yhdestä kirjallisuuskatsauksesta (Zlotnik ym. 2005). On kuitenkin huomioitava, että tutkimuskatsaukseen sisältyi myös kirjallisuuskatsaus, jonka yksi tulos oli asiakastyön merkitys. Asiakastyön vähäinen painotus tutkimuskatsaukseen sisältyneissä tutkimuksissa voi selittyä myös erityyppisesti painottuneilla tutkimuksellisilla orientaatioilla: kun tutkitaan esimerkiksi organisaatiolähtöisesti työntekijän työssä viihtymistä, asiakastyö jää väistämättä näkymättömäksi tutkimuksessa.

Vaikka tässä tutkimuksessa asiakastyö näyttäytyy positiivisessa valossa, on kuitenkin huomioitava, että asiakastyö voi sisältää työntekijää kuormittavia elementtejä. Vaikuttaa siltä, että laadulliset tutkimukset tuottavat asiakaskeskeisempää aineistoa kuin kyselylomakkeiden avulla toteutetut tutkimukset. Forsmanin (2010, 88) mixed-method -tutkimuksessa asiakkaiden puolella oleminen ja halu puolustaa asiakkaita eri yhteyksissä nähtiin sosiaalityöntekijän työssä jatkamisen kannalta tärkeänä. Hänen tutkimuksessa sosiaalityön erityisestä ihmisläheisestä ammatista kertoi esimerkiksi se, että työntekijät olivat oppineet poimimaan pienenkin kiitoksen, esimerkiksi lapsen hymyn, ja ne auttoivat haastateltavia jaksamaan eteenpäin. (Forsman 2010, 88; 157.) Asiakkaiden kanssa tehtävän työn merkityksellisyys on noussut kuitenkin esiin myös muissa kuin tässä tutkimuksessa esiin nostamissani tutkimuksissa (esim. Dickinson & Perry 2002; Mor Barak ym. 2006; Yliruka ym. 2009).

Asiakkaisiin, asiakastyöhön tai asiakkailta saatuun palautteeseen liittyviä kuvia lähetti tutkimukseen yhdeksän sosiaalityöntekijää, joka on lähes puolet tutkimukseen osallistuneiden työntekijöiden määrästä. Tähän teemaan liittyviä valokuvia saapui yhteensä kahdeksan kappaletta.

5.2.3. Tila ja työvälineistö

Sosiaalityöntekijöiden lähettämässä valokuvissa toistui usein yhteinen nimittäjä: työhuone tai työn toteuttamisen kannalta oleelliset perustarvikkeet. Työvälineistölle asetettiin tiettyjä toiveita ja funktioita: tarpeeksi tilaa, asioiden järjestyksessä pitäminen, toimivuus ja ergonomia. Työn ergonomian tärkeys sosiaalityöntekijöille näkyi paljon aineistossa, ja lähinnä se kosketti näyttöpäätetyöskentelyn kannalta oleellisia asioita. Sosiaalityöntekijät tekevät paljon istumatyötä, joten tämän merkitystä ei ole syytä väheksyä. Työergonomian merkitystä työhyvinvoinnille ei tarvinne edes selittää. Kalusteiden oikeanlainen ergonomia ja säätelymahdollisuudet vaikuttavat positiivisesti työntekijän työskentelyasentoon ja sitä kautta myös työhyvinvointiin.

Työlainsäädännössä on myös määritelty minimivaatimukset työpisteille. Viihtyvyyssäkökulma on ollut esillä viime vuosina enenevässä määrin lähinnä laitoshoidon asiakasnäkökulmaa painottaneissa tutkimuksissa (esim. Westman 2000; Kotilainen 2000). Sosiaalityöntekijöidenkin työympäristöön ainakin asiakkaan näkökulmasta on kohdistettu huomiota, sillä vuonna 2012 alkaneessa Sosiaalipalvelutoimisto Hyvän olon tila-nimisessä tutkimus- ja kehittämishankkeessa (Lovio & Muurinen 2013).

Kuvien sisällön ja määrän perusteella on syytä olettaa, että työhuone on tärkeä paikka sosiaalityöntekijälle ja edistää työntekijän työssä viihtymistä. Kuvien kautta työntekijät samaistuvat omaan työhönsä: minun työni, minun työhuoneeni. Mitä ilmeisimmin työntekijät arvostavat omaa työtään ja sille osoitettua työn tekemisen paikkaa ja he pitävät siellä käsiteltäviä asioita tärkeinä. Vaikuttaa myös siltä, että usein työntekijät kokevat työhuoneensa jopa viihtyisänä. Tilaan liittyvät valokuvat kohdistuvat usein työn toteuttamisen tarvikkeisiin; työpöytään, työtuoleihin, tuulettimeen, jopa jääkaappiin. Niinkin arkiset asiat kuin kaapistot ovat saaneet arvoisensa näkyvyyden tutkimuksen aineistossa.

Kuvien tarkempi tarkastelu osoittaa, että työhuoneissa on yleensä vain välttämätön tarvikkeisto, johon kuuluu työpöytä, työtuoli ja mappihylly. Työntekijä luo näihin puitteisiin oman näköisyyttä lähinnä muutamien koriste-esineiden, huonekasvien ja taulujen kautta. Toimivassa työhuoneessa on kaikki tarpeellinen olemassa ja käden ulottuvilla. Usea vastaaja halusi tuoda esiin, että työssä viihtymistä edistää järjestelmällinen huone, jossa on kaikki tarvittava ergonomisesti sijoiteltuna.

”--lähetän tässä sinulle kuvan työhuoneestani, koska asianmukainen ja henkilökohtainen työskentelytila sekä tarpeelliset välineet ja laitteet edistävät merkittävästi työssä viihtymistäni.”

”Tässä kuva jolla haluan osoittaa miten asiakas asioiden tultua hoidetuksi myös työpöytä osoittaa sen.”

”Tässä kuvassa on oma työni teko paikka, joka on tehty ergonomisesti juuri minulle sopivaksi siten että työfysioterapeutti on mitannut istumakorkeuden ja säätänyt työtuolin, näyttö on juuri sopiva. Työvalo on tarvittaessa erinomainen, olen saanut työhöni käyttöön ergonomisen hiiren sekä näyttöpäätelinsit omilla vahvuuksilla. Kuvassa näkyy lisäksi työturvallisuuteen liittyvänä asiana hälytyslaite jolla saadaan hälytettyä apua tarvitta-

essa. Lisäksi käytössäni on luurit jotka auttavat puhelimessa puhumistakin. Työhuone on suuri ja esteettisesti kaunis. Näkymänä rakennus mutta luontoakin. Kyllä nämä asiat mm. edistävät työssä viihtymistä.”

Mitä ilmeisimmin edellä mainitun tekstin kirjoittaja kokee, että työnantaja välittää ja arvostaa häntä, sillä hänen työssä viihtymisensä ja jaksamisensa kiinnitetty huomiota ainakin fyysiset puitteet huomioiden. Näyttöpäätelasit ja muut työmukavuutta lisäävät tekijät ovat haettavissa työterveyshuollon kautta. Kattava työergonomiaan huomion kiinnittäminen kielii siitä, että kyseisellä työpaikalla nämä asiat koetaan rutiininomaiseksi tai sitten työntekijä on itse ollut oman etunsa ajamisessa aktiivinen. Tilasta ja työn tekemisen välineisiin liittyvistä asioista mainitsivat ehdottomasti eniten terveydenhuollossa työskentelevä nelikko, jotka kertoivat työn tekemiselle olennaisista asioista muun muassa seuraavaa:

”Paperit järjestyksessä ja kunnolliset toimistokalusteet.”

”Kunnollinen pyöräkatos työpaikan pihalla”

”Hyvä langaton puhelin ja yhteystiedot helposti saatavilla”

Työntekijöiden viihtyisänä pitämät työhuoneet eivät välttämättä tavoita katsojaa. Eräsaari (1995) nimitti tutkimuksessaan viranomaisten työhuoneita selleiksi ja yhdenmukaisuus Eräsaaren 1990-luvulla toteutetun tutkimuksen työhuoneiden sisustuksessa ja nyt nähdyissä huoneissa on kiistämätön - byrokratian rattaat tuntuvat olevan hitaat myös julkisten rakennusten sisustamisessa. Useassa kuvassa todetaan, miten järjestys tuo työntekijälle viihtyvyyttä ja työssä jaksamista edistäviä tuntemuksia. Yleisesti ottaen tiedämme, että sekasortoiseksi koetussa ympäristössä on epämukavaa olla. Olen työssäoloaikani aikana huomannut, miten eri tavoin työntekijät suhtautuvat omaan työhuoneeseensa: joillekin riittää, että huoneessa on kaikki työn toteuttamisen kannalta oleellinen, kun toiset taas haluavat somistaa huonettaan esimerkiksi kynttilöillä, huonekasveilla ja seinätauluilla.

”Viihtyisä työhuone, ”oma reviiri””

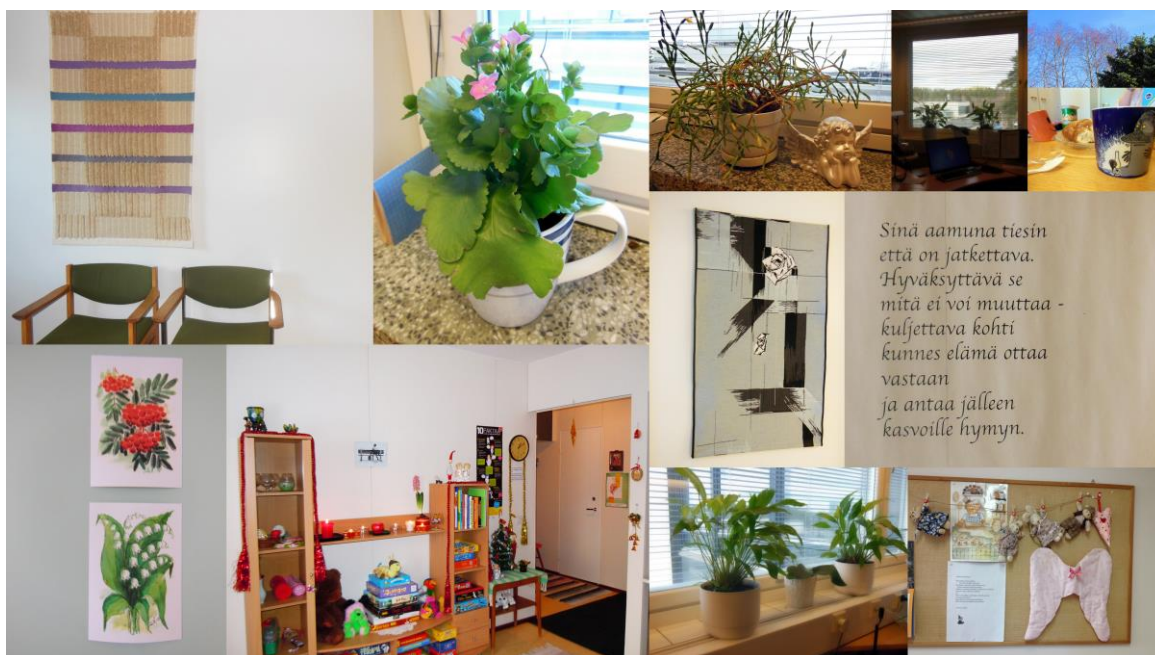
Tilaa voidaan lähestyä myös reviiriajattelun kautta. Eräässä työhuonetta esittäneessä kuvassa sosiaalityöntekijä kuvaili työhuonettaan henkilökohtaiseksi, mitä se kieltämättä on, vaikka työntekijä ei omista työhuonettaan. Yllä olevan kuvan on lähettänyt psykiatrian poliklinikalla työskentelevä sosiaalityöntekijä. Hän kokee oman työhuoneensa olevan hänen työssään viihtymistään edistävä asia. Koska kuvan ankkuritekstissä kuvan lähettäjä mainitsee sanan ´reviiri´, kuvassa raollaan olevan oven voisi tulkita ikään kuin sen merkiksi, että ”tästä alkaa minun reviirini”. Terveystieteiden ja etenkin pienissä yksiköissä sosiaalityöntekijä saattaa olla ainut oman tieteenalansa edustaja koko yksikössä. Silloin oman huoneen merkitys voi mahdollisesti korostua. Toisaalta työntekijä on saattanut jättää oven raolleen siksi, että asiakkaan tai työkaverin olisi sinne helppo tulla.

Aikaisemmissa sosiaalityöntekijöiden työssä viihtymistä tutkineissa tutkimuksissa ei ole otettu kantaa työtiloihin ja niiden merkitykseen yhtä poikkeusta lukuun ottamatta. Forsmanin (2010, 72) tutkimuksessa eniten tyytymättömyyttä aiheuttivat konkreettiset tilat ja väliaineet (38 %), mutta samassa tutkimuksessa myös tyytyväisyyttä mitatessa 46 % vastaajista

oli tyytyväisiä työtiloihin ja annettuihin työvälineisiin. Työtilojen merkitystä työhyvinvoinnin viitekehyksessä on tarkasteltu yleensä työturvallisuuden ja työergonomian kautta. Aikaisemmissa tutkimuksissa näkymätön tilojen ja viihtyisän työympäristön merkitys osoittaa mielestäni valokuvatutkimuksen kyvyn tuottaa erilaista, ympäröivää arkea osoittavaa tietoa.

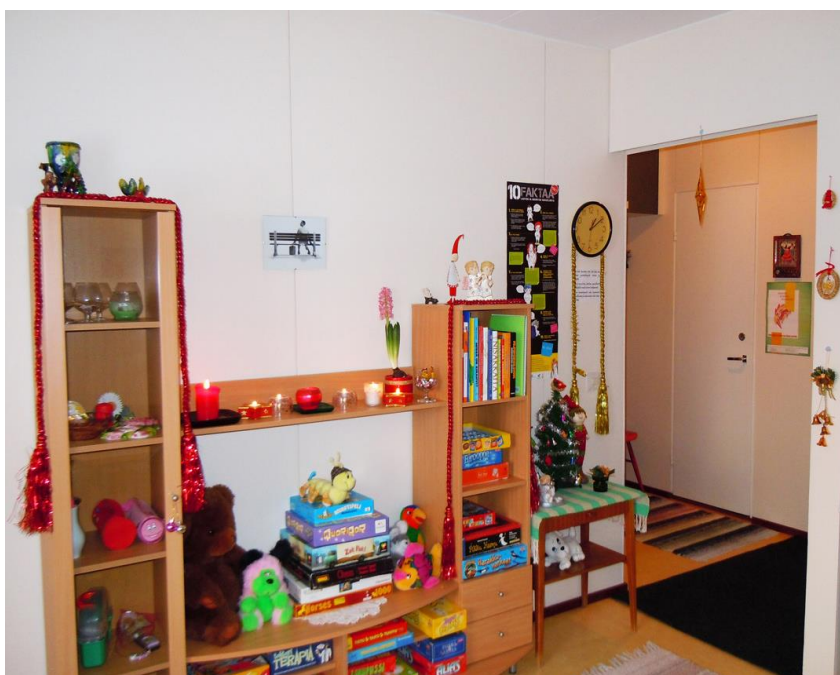
Tila ja työvälineistö olivat sosiaalityöntekijöiden suosituimmat kuvauskohteet. Näitä asioita tuotiin esiin 16 valokuvassa.

5.2.4. Somisteet ja viihtyisä työympäristö

Tutkimukseen saapuneissa valokuvissa tuotiin esiin koriste-esineiden, kasvien ja taulujen sekä työhuoneesta päin näkyvien maisemien merkitystä työssä viihtymiselle. Kollaasista puuttuu yksi valokuva, johon kuvan lähettäjä ei antanut julkaisulupaa. Somisteet ja viihtyisän työympäristön merkitys sosiaalityöntekijän työssä viihtymiselle välittyi tutkimukseen lähetetyistä valokuvista ja niiden ankkuriteksteistä. Tutkimukseen osallistuneet työn-

tekijät ovat panostaneet yllättävänkin paljon näihin asioihin. Monissa kuvissa viihtyisän työympäristön merkitystä ilmenettiin kuvilla, viherkasveilla ja esineillä. Seinällä sijaitsevat viihtyisyyttä lisäävät tekijät olivat esimerkiksi ryjy, työntekijöiden henkilökohtaiset taulut ja kuvakortit. Esineinä toimivat huonekasvit, koriste-esineet, sekä esimerkiksi silmää miellyttävä kahvikuppi.

”Itse sisustettu kodikas työtila”

Huomioni kiinnittyy väistämättä yllä olevan huoneen epätyypillisiin huonekaluvalintoihin, sillä hyllyn, pöydän, runsaan koriste-esineistön ja mattojen johdosta huone on kovin kodikkaan näköinen, ei-toimistomainen. Kuvaa katsoessa tulee väistämättä mieleen ajatus, että kyseisessä työpaikassa työntekijää kuunnellaan, koska työntekijän on annettu vapaasti sisustaa omaa työtilaansa parhaaksi katsomallaan tavalla. Tarkempi kuvan tarkastelu osoittaa, että hyllyllä on paljon erilaisia lautapelejä. Tästä voitaisiin esimerkiksi päätellä, että työntekijä ottaa vastaan nuoria asiakkaita työtilassaan. Kyseisen kuvan lähettäjät ovat myös tuoneet esiin, että työntekijöiden työssä viihtymistä on edistänyt itse työhuoneen muokkaamisessa mukana olo.

Valokuvien kautta on mahdollisuus päästä arvioimaan myös itse työstä kertovia merkkejä. Tilaa ja koriste-esineiden sijoittelua tarkastelemalla voidaan tehdä ainakin suuntaa antavia päätelmiä siitä, minkälaisissa työtehtävissä työntekijä työskentelee. On todennäköistä, ettei huoneessa, jossa on paljon irtoesineitä ja liikuteltavia tavaroita, oteta vastaan esimerkiksi aggressiivisia asiakkaita. Pehmolelut, värityskirjat- ja kynät sekä muut lapsille tarkoitetut lelut kielivät helposti siitä, että huoneessa tavataan lapsia.

”Kasvit ja henkilökohtaiset esineet”

Sinä aamuna tiesin
että on jatkettava.
Hyväksyttävä se
mitä ei voi muuttaa -
kuljettava kohti
kunnes elämä ottaa
vastaan
ja antaa jälleen
kasvoille hymyn.

”Rohkaisevat ja kauniit runot seinällä”

Moni tutkimukseen osallistunut sosiaalityöntekijä lähestyi viihtyisää työympäristöä huoneen sisältä päin. Kuva, jolle ei ole julkaisulupaa, esitti koulun pihalla leikkiviä lapsia. Kyseisen kuvan lähettänyt koulukuraattori kertoi, että hänen työssä viihtymistään edistää pihalla ollut aurinkoinen ilma ja välitunnilla leikkivät lapset. Kaiken kaikkiaan kolme työntekijää kertoi kuviensa kautta työssä viihtyvyyttä edistävän luonnon läheisyyden.

”Viihtymistä lisää työympäristö, luonto on lähellä ja siinä voi myös viivähtää mahdollisuuksien mukaan. Luonnon näkeminen talojen ja betoniharmauden sijaan lisää viihtyvyyttä.”

Sosiaalityöntekijöitä ilahdutti kovasti luonnon läheisyys ja työhuoneen ikkunasta avautuvat maisemat. Yllä olevan kuvan lähettäjä toi esiin, että luonnon läheisyys mahdollistaa pienen irtioton työpäivästä luonnon keskellä ja lisää sitä kautta työssä viihtymistä. Somisteita ja viihtyisää työympäristöä ja sen merkitystä toivat esiin yhteensä seitsemän sosiaalityöntekijää 13 valokuvan kera.

5.2.5. Työn luonne

Sosiaalityötä kuvailtiin valokuvien kautta tärkeäksi ja arvokkaaksi työksi, jossa asiakas nähdään keskiössä. Sosiaalityö on työ, jossa on mahdollisuus käyttää luovuutta. Moniammatillinen työskentelyote nähtiin myös rikkautena. Sosiaalityössä etenkin antamisen ilo oli myös yksi voimauttava tekijä. Luovuuden käyttöä sosiaalityössä alla olevan kuvan ottanut sosiaalityöntekijä halusi ilmentää taiteltujen klemmareiden kautta. Olisiko tässä ollut taustalla hieman tylsempi palaveri?

”Työssä auttaa jaksamaan luovuuden käyttö.”

”Tässä vielä yksi kuva. En tiedä sopiiko sun tutkimukseen? Työssä saa käyttää luovuutta, joka myös auttaa jaksamaan, joka asiakastapauksessa näkee valon pilkahuksia.”

”työssä viihtymistä lisää moniammatillinen keskustelu ja pohdinta. Erilaisten näkemysten kuuleminen ja yhteisen ymmärryksen löytäminen. Itse tuon moniammatilliseen keskusteluun sosiaalityön näkökulman.”

”Työ on tärkeää ja arvokasta”

Työn merkityksellisyyttä ja arvokkuutta nostanut sosiaalityöntekijä kuvasi tuntemuksiaan työpistettä osoittavan kyltin kautta. Se, että organisaatiossa ylipäättään tunnustetaan ja tunnustetaan jokin palvelumuoto ja työlle on osoitettu oma tila, on työntekijälle todennäköisesti työssä viihtymistä edistävä tekijä.

Sosiaalityö itsessään koettiin nyt nähdyn aineiston perusteella merkityksellisenä ja arvokkaana työnä. Työn monipuolinen luonne on sosiaalityöntekijöiden näkökulmasta rikkaus, ja käytännössä tätä monipuolisuutta kuvaa se, että työntekijät voivat käyttää sosiaalityötä tehdessään luovuutta: usein yhtä ainoaa oikeaa reittiä kohti päämäärää ei ole. Myös työn tuoma mahdollisuus tehdä moniammatillista yhteistyötä nähtiin rikkautena, joka edistää sosiaalityöntekijän työssä viihtymistä. Työn luonteeseen liittyviä tekijät nousivat esiin myös tutkimuskatsaukseen sisältyneissä aikaisemmissa tutkimuksissa (Ellet ym. 2007; Forsman 2010; Matela 2009). Työn luonteeseen liittyviä työssä viihtymistä edistävät asiat olivat tutkimuskatsauksessa samankaltaisia suhteessa valokuva-aineiston tuottamaan tietoon.

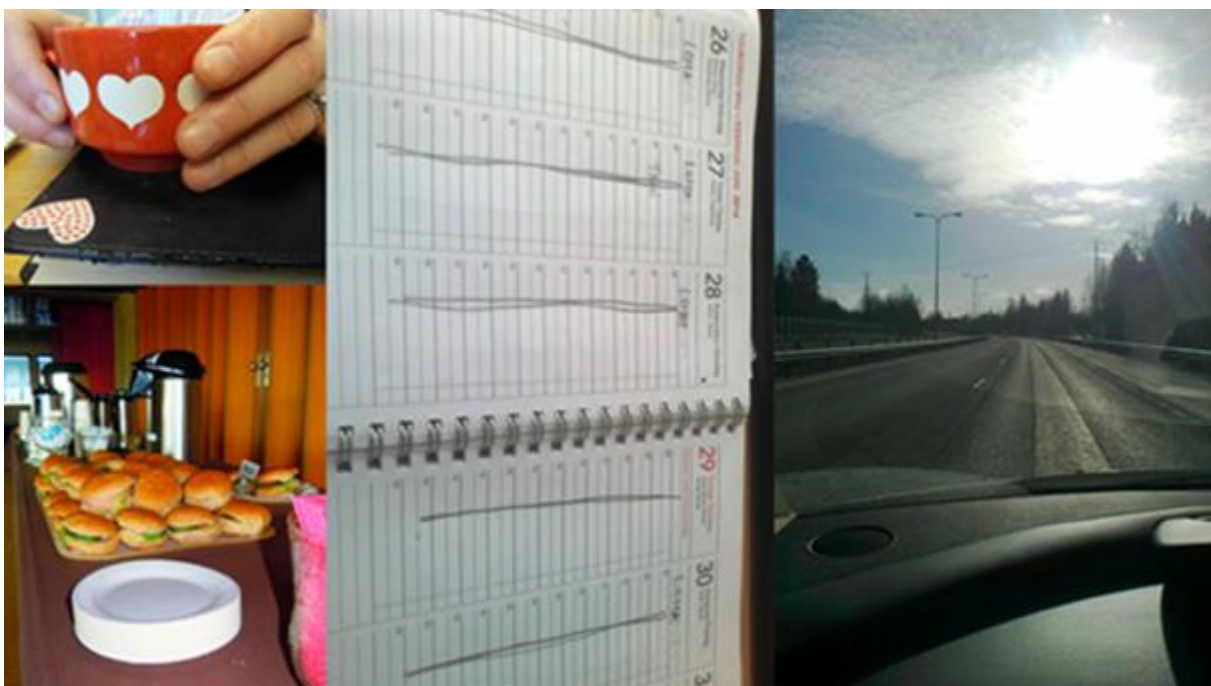
Sosiaalityöntekijät kokemuksesta mahdollisuudesta käyttää luovuutta sosiaalityössä ja sen työssä viihtymistä edesauttava vaikutus on tuotu esiin myös tutkimuskatsauksen ulkopuolella olleissa tutkimuksissa (esim. Westbrook ym. 2006). Myös Karvinen-

Niinikosken ym. (2005) tutkimuksessa työ itsessään tuotti sosiaalityöntekijöille tyydytystä. Tero Meltin ja Hanna Karan tutkimuksessa (2009, 23–24) sosiaalityöntekijät näkivät itse työstä johtuvina työssä viihtymistä lisäävinä asioina työn monipuolisuuden ja vaihtelevuuden, sekä mahdollisuuden vaikuttaa omiin työaikoihin ja oman ajan käyttöön. Heikkisen (2008) tutkimuksessa ne sosiaalityöntekijät, jotka arvostivat ammattiaan, viihtyivät todennäköisemmin työssään verrattuna työtään vähän arvostaviin. Lisäksi samassa tutkimuksessa nousi esiin, että työntekijät, jotka kokivat sosiaalityön kutsumusammattina ja saivat toteuttaa itseään työnsä kautta, viihtyivät paremmin sosiaalityössä. (Heikkinen 2008, 74; 97.)

Tutkimuskatsauksessa olin eritellyt työn luonteeseen liittyvät tekijät ja motivaatiotekijät erillisiksi lokeroiksi. Valokuva-aineiston lajittelussa päädyin sisällyttämään otsikon vastaavan luvun ”työ itsessään” alle sekä työhön että motivaatioon liittyviä asioita. Motivaatiotekijöissä tutkimuskatsauksen ja valokuva-aineiston kesken esiintyi hyvin paljon samakaltaisia aiheita, kuten tärkeäksi ja merkitykselliseksi koettu työ sekä halu auttaa toisia. Työn luonteen merkitys nousi esiin kuudessa valokuvassa. Teemaa käsitteleviä kuvia lähetti tutkimukseen yhteensä kahdeksan sosiaalityöntekijää. Kuvien pienemmän määrän verrattuna lähettäjien määrään selittää se, että kahdessa teeman kuvassa oli lähettäjänä sama neljän hengen sosiaalityöntekijöistä koostunut porukka.

5.2.6. Tauot ja taukotila

Tutkimuksen aineistossa taukoihin luokiteltavaa materiaalia saapui suuri määrä, mikäli taukoihin sisällytetään myös kahvi- ja ruokahetkistä otetut valokuvat. Automatkat, kahvi-tauot, lomat ja koulutukset katkaisivat työntekijöiden päivää ja saivat mahdollisesti ajatukset hetkeksi itse työstä muualle. Luonnollisesti tauot ovat myös mahdollisuus hengähtää.

Yleensä taukojen merkitystä esiin nostavat valokuvat olivat monimerkityksellisiä, joten niissä esiintyi yleensä yhtä aikaa erilaisia työssä viihtymistä edistäviä asioita. Taukojen merkitys työntekijälle oli yleensä virkistykseen ja palautumiseen liittyvää: työyhteisössä vietettävät yhteiset tuokiot esimerkiksi kahvikupin äärellä tai työpäivää katkaiseva automatka nähtiin viihtymistä edistävänä tekijänä. Taukohetkien runsas näkyminen tässä tutkimuksessa voi selittyä myös sillä, että ne ovat hetkiä, jolloin työntekijä viitsii ottaa kameran esiin ja kuvata esillä olevaa tilannetta. Toisaalta nyt tehdyssä tutkimuksessa sosiaalityöntekijöiden halu kuvata taukohetkiä voi kieliä työn luonteen muutoksesta, joka on johtanut työntekijät huomaamaan taukojen suuren merkityksen. Laitimassani sosiaalityönteki-

jöiden työssä viihtymiseen vaikuttavia tekijöitä tarkastelleessa tutkimuskatsauksessa tauot eivät nouse esiin. Tämä voi johtua siitä, että tauot nähdään itsestäänselvyytenä, jota ei työntekijän tarvitse erikseen mainita kun liikutaan työhyvinvoinnin viitekehyksessä.

*”Mielekkäät koulutukset
ja hyvät tarjoilut”*

Vaikka alla olevien kuvien pääaihe on luokiteltu tarvikkeistoon ja työyhteisön tukeen, ne sivuavat myös taukoa ja taukotilaa. Tässä joitakin kuvia taukotilaan liittyen:

*”mikrouuni ja
kahvinkeitin,
oma taukotila”*

”Herkut ja pienet juhlat”

Ruoka- tai kahvitaumat näkyvät yllättävän useassa kuvassa (kuvakollaasi seuraavalla sivulla). Yhteensä seitsemän sosiaalityöntekijää lähetti tutkimukseen 12 ruoka-aiheista valokuvaa, joiden päämerkitys oli kylläkin yleensä jokin muu asia, kuten esimerkiksi työkavereiden kanssa vietetty aika. Mikäli ruokaan liittyvissä valokuvissa on ollut pääteemana itse ruoka, on kuvassa välittynyt epäsuorasti sosiaalityöntekijöiden kiinnostus työkavereiden kanssa vietettyä aikaa kohtaan. Suomalaisessa kulttuurissa useiden muiden maiden tavoin ruokailuhetket ovat myös sidoksissa sosiaalisiin tilanteisiin - itseasiassa työpaikalla ne saattavat olla ainoita hetkiä, jolloin voit istahtaa rauhassa alas työkaverisi kanssa. Ruokautunti on yksi perinteisimpiä lepoetkiä työpäivän aikana, sillä tuolloin työntekijä voi hetkeksi unohtaa työn tekemisen ja ajatella jotain muuta.

Tutkimukseen saapuneilla ruoka-aiheisilla kuvilla oli selvä yhteys sosiaalisiin tilanteisiin: sosiaalityöntekijät nauttivat kovasti kahvihetkestä työkavereidensa kanssa, eli ruuan kautta epäsuorasti välittyä myös kiinnostus työkavereiden kanssa seurustelemiseen ruokahetken lomassa. Yllä olevassa kuvakollaasissa ilmenee ruokaa eri muodoissa ja eri tilanteissa. Ruoka näyttäytyy tässä tutkimuksessa pitkälti työkavereiden tärkeyttä ja tarvikkeistoa (jääkaappi, oma muki, eväät) kuvaavissa valokuvissa. Ruoka-aiheisia kuvia katsomalla osuu silmään, että sosiaalityöntekijöiden taukoravinteet noudattelevat melko epäterveellistä kaavaa, vaikka poikkeuksiakin löytyy. Hedelmät loistavat poissaolollaan. Pullaa ja keksiä näkyy useassa kuvassa, mutta syynä lienee se, että ne ovat tyypillisimpiä kahvihuoneen tarjoiluja. Yhdessä kuvassa näkyy makkaraakin, mutta kyseinen valokuva on otettu työhyvinvointipäivän yhteydessä.

5.2.7. Oma perhe ja lemmikit

Kaksi sosiaalityöntekijää nosti aineistossa esiin oman perheen ja lemmikkien merkityksen työssä viihtymisen kannalta. Näitä asioita lähestyttiin työntekijän oman lapsen tekemän piirustuksen kautta. Toiselle työntekijälle merkitykselliseksi asiaksi työssä viihtymisen

kannalta taas nousi oma hevonen, josta hänellä oli kolme valokuvaa työhuoneen ilmoitus-
taululla. Ottaen huomioon miten paljon sosiaalityöntekijät toivat esiin työkavereiden ja
asiakkaiden merkitystä työssä viihtymisen kannalta, on yllättävää, miten vähän sosiaali-
työntekijät toivat aineistossa esiin omaa perhettä ja siihen rinnastettavia läheisiä ja niiden
merkitystä. Joillakin sosiaalityön sektoreilla oman yksityiselämän ja työn erottaminen on
lähes välttämätöntä oman yksityisyydensuojan vuoksi. Voisiko tämä selittää vähäisen lä-
heisten esiin tuomisen viihtymisen viitekehyksessä?

*”Lapsen tekemä pirteä piirustus vir-
kistää mieltä monta kertaa työpäi-
vän aikana, ja saa kerta toisensa
jälkeen hymyn huulille”*

*”Vanha herra Kimu-
Liito katselee työhuo-
neen seinällä. Tuo hy-
vää mieltä työpäi-
vään.”*

5.2.8. Muita yksittäisiä teemoja ja huomioita aineistossa

Yksittäisinä teemoina työssä viihtymistä edistäviä tekijöitä lähestyttiin muun muassa opiskelijan ohjaamisen kautta. Mielestäni on hienoa, että harjoittelijoiden ohjaaminen näytetään tässä tutkimuksessa, joskin yhden valokuvan verran, positiivisena asiana. Työharjoittelijat kun voidaan kokea työyhteisössä helposti myös raskaana, sillä ohjaustyöskentely vie ohjaajalta aina aikaa myös omien työasioiden hoitamiselta. Kuvan lähettäjä työskentelee keskussairaalassa, ja sairaalamaailmassa ylipäätään etenkin lääketieteen opiskelijoiden ohjaaminen nähdään jopa kunnia-asiana. Olisiko lääketiede-painotteisessa ympäristössä, jossa ohjataan myös lääketieteen kandidaatteja, vaikutusta kuvan lähettäjän arvomaailmaan? Mentorointi ja osaamisen jakaminen voi olla työntekijälle voimaannuttava kokemus tosin jo pelkän tapahtumasta syntyvän vuorovaikutuksenkin myötä. Kuvan sanoma voi liittyä myös työyhteisöllisyyteen ja kollegiaalisuuteen.

*”--harjoittelijoiden ohjaus
voimaannuttaa ....
tukien ja ohjaten
uutta työntekijää
terveysosaajien
maailmaan, työuralle...”*

Kuvista on aistittavissa myös huumoria ja kepeyttä. Esimerkiksi seuraavissa kuvissa joukko perheneuvolan työntekijöitä on ennen palaverin alkua kokoontunut pöydän ääreen tarkastelemaan työkaverin tekemiä pipareita, jotka symboloivat kutakin työntekijää. Pipareita edustavan kuvan olen lajitellut myös työyhteisöön liittyväksi. Millainen auto sinä olisit?

”Joulupiparit palaverin alussa. Näin sosiaalityöntekijä ilahdutti työkavereitaan joulun alla. Jokaisella oma tarina, symbolisoi vastaanottajaa.”

Huumorin näyttäytyminen aineistossa näkyi myös muissa otoksissa sivutuotteena. Aineiston valokuvissa oli nähtävillä sellaisia asioita, joita työntekijät eivät todennäköisesti tuottaisi haastattelututkimuksessa. Esimerkiksi ruokailuihin liittyvissä valokuvissa oli

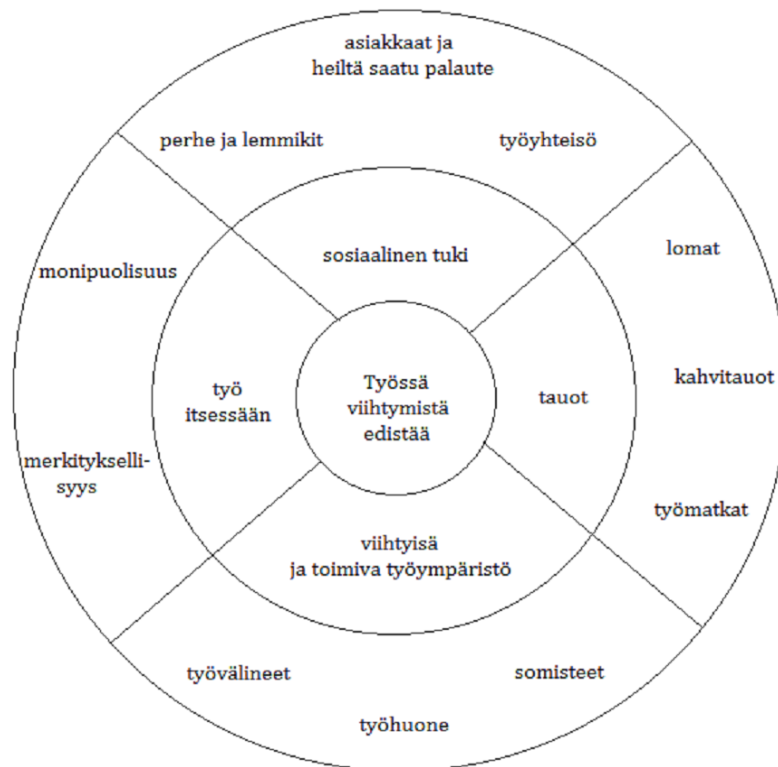
huumoria selvästi mukana. Työntekijä, joka keikkui kiipeilytelineessä, ei todennäköisesti haastattelututkimuksessa osaisi sanottaa toimintaansa. Tässä tutkimuksessa valokuvien välityksellä viestitettiin ennen kaikkea arkipäiväisiä työntekijää ilahduttavia asioita.

6. YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET

6.1. Mikä saa sosiaalityöntekijän viihtymään?

Tutkielmani tarkoituksena oli tarkastella sosiaalityöntekijöiden työssä viihtymistä edistäviä elementtejä sosiaalityöntekijöiden valokuvaamana. Ensimmäisessä tutkimuskysymyksessäni kysyin, mitkä asiat edistävät sosiaalityöntekijän työssä viihtymistä? Aineiston mukaan sosiaalityöntekijöiden työssä viihtymistä edistävät melko tavanomaiset, pitkälti jo aikaisemminkin aihetta käsitellyissä tutkimuksissa esiin nousseet asiat. Kaavioon 1 olen koostanut tutkimustuloksista esiin nousseet luokittelemani teemat.

Kaavio 1. Sosiaalityöntekijöiden työssä viihtymistä edistävät tekijät

Tutkimukseni tulosten perusteella voidaan todeta, että sosiaalityöntekijöitä auttaa viihtymään työpäivän aikana ja sen ulkopuolella asiakkaiden, työkavereiden ja läheisten kanssa

koettu sosiaalinen tuki. Toimiva ja viihtyisä työympäristö on aineiston perusteella sosiaalityöntekijöille oleellinen asia työssä viihtymisen kannalta. Lisäksi sosiaalityöntekijät nostivat työn itsessään työssä viihtyvyyttä edistäväksi tekijäksi, sillä työn merkityksellisyyden lisäksi vaihtelevat työolosuhteet ja työtilanteet edesauttavat työntekijän viihtyvyyttä. Aineistosta ilmenee myös, että työssä tapahtuvat tauot ovat sosiaalityöntekijöiden työssä viihtymisen kannalta merkityksellisiä niin sosiaalisesti kuin oman jaksamisen kannalta.

Osa kuvista kertoo äärettömästä kunnioituksesta asiakasta ja omaa työtään kohtaan. Sosiaalityöntekijät ovat myös tuoneet hienosti esiin omasta työarjestaan esiin nousevia voimavaroja. Kuvien perusteella näyttää siltä, että sosiaalityöntekijät yrittävät aktiivisesti viihtyä työssään, joskin viihtymiselle asetetuissa raameissa. Jotkut työntekijät ovat päässeet tavoitteessaan pidemmälle esimerkiksi saadessaan esimieheltään käyttöönsä etuja, kuten yhdessä kuvassa näkyneen makkaranpaistoon tarkoitetun kodan. Toiset taas ovat kiitollisia itsensä selvytyksikään luokiteltavista asioista, kuten toimivasta työpuhelimesta. Huonoissa työoloissa työskentelevä voi tietoisesti omaa jaksamistaan kannatellakseen pyrkiä näkemään työstään ne positiiviset, viihtymistä edistävät asiat. Se ei ole ollenkaan huono asia, mutta sosiaalityöntekijöiden työssä viihtymisen vieminen uudelle tasolle voisi pidentää työntekijöiden työuria sosiaalityön eri sektoreilla.

Työntekijöiden työtilan nostaminen suureen rooliin aineistossa voisi viitata työntekijän työssä kokemaan autonomian tunteen merkitykseen ja sen vaalimiseen. Aikaisemmissa tutkimuksissahan sosiaalityöntekijät ovat tuoneet esiin, että heitä motivoi sosiaalityössä vaikuttamisen mahdollisuus. Työhuone voi merkitä työntekijälle myös turvapaikkaa ja tätä hallinnan tunnetta edesauttavat sosiaalityöntekijöiden esiin nostamat ”järjestyksessä olevat paperit”. Työntekijät ilmaisevat itseään työpaikalla työhuoneensa kautta ja tässä he käyttävät apuvälineinään esimerkiksi koriste-esineitä. Huonettaan sisustamaan lähteneet sosiaalityöntekijät saattavat myös pyrkiä murtamaan tietoisesti tai tiedostamatta byrokratiaa antamalla työhuoneelle henkilökohtainen, kolkkoudesta irti pyristelevä vivahde. Toimistohuoneiden kautta vuosikymmenten jatkunut kolikko sisustamisen linja saa kysymään: tekisikö rennompi ja vähemmän luotansa työntävä sisustaminen organisaatiosta tai sen edustajasta vähemmän uskottavan?

Työtilan esiin nouseminen tässä tutkimuksessa taas ei ole yllätys, sillä valokuvaamisen käytännöt ohjaavat kuvan ottajaa helposti kiinnittämään huomion ympärillä näkyvään tilaan. Toinen selittävä tekijä ympäristöön ja somisteisiin keskittyneelle valokuva-aineistolle voi olla naisvoittoinen osallistujakunta. Kari Nissinen on todennut rakennus- ja yhdyskuntatekniikan alaan liittyvässä loppuraportissaan toimitilojen olevan tietotyötä tekevälle organisaatiolle strategisesti tärkeä resurssi, koska tietotyöhön painottuneessa organisaatiossa työntekijöiden palkkakustannuksiin kuluu jopa 80 %:a organisaation palkkakustannuksista. Tämän vuoksi Nissinen pitää erityisen tärkeänä, että organisaatio pystyy tarjoamaan työntekijälleen mahdollisimman työn luonteen mukaan suunnitellun, tuottavan ja toimivan työympäristön. (Nissinen 2003, 70.) Sosiaalitoimistot tuntuvat laahaavan tämän ajatuksen iskostamisessa, sillä nyt nähdyt kuvat ovat valitettavan samanlaisia, kuin Eräsaaren (1995) tutkimuksessa nähdyt toimistotilat.

Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskuksen organisoimassa ja muun muassa Helsingin yliopiston sosiaalityön vuorovaikutusopintojen opiskelijoiden kanssa yhteistyössä toteuttamassa hankkeessa kiinnitettiin huomiota siihen, miten strategiatason suunnittelussa sosiaalitoimistoja kuvaillaan turvapaikoiksi, ponnahduslaudoiksi tai paikoiksi, joissa ongelmien kasautumista pyritään ehkäisemään, mutta itse käytäntö, eli sosiaalitoimistoon astuminen ei tuota samanlaisia tuntemuksia. Tutkijaryhmä totesi, että sosiaalitoimistot muistuttavat usein enemmän poliisiasemaa kuin paikkaa, jossa autetaan ihmisiä hädässä. He kuvasivat sosiaalitoimistojen tiloja puolentoista vuoden ajan ja juttelivat tiloissa vahtimestareiden, palvelun käyttäjien ja työntekijöiden kanssa kooten myös hyväksi havaittuja kokemuksia toimivasta sosiaalitoimiston tilasuunnittelussa. Raportista ilmenee, että viestintä on muutakin kuin organisaation virallinen viestintä, joka on yleensä kirjallisessa muodossa. Viestintää ovat myös vuorovaikutustilanteet ja niistä asiakkaalle syntyvät mielikuvat, joissa organisaatio on väistämättä osallisena. Niihin tulisi kohdistaa katsetta enemmän paperilappusten sijaan. (Lovio & Muurinen 2013, 7; 13.)

Aineistossa oli vähän kuvia itse työn tekemisestä ja hyvin paljon kaikesta muusta, kuten tauoista, joka saattaa kertoa työntekijöiden ylikuormittuneisuudesta. Yleensä tätä teemaa käsittelevät kuvat olivat monimerkityksellisiä, joten niissä esiintyi yleensä yhtä aikaa eri-

laisia työssä viihtymistä edistäviä asioita. Taukojen merkitys työntekijälle oli yleensä virkistykseen ja palautumiseen liittyvää. Kuvista ei ilmene, että onko taukojen merkitys painottunut enemmän itse työn substanssista pakenemiseen, vai liittyvätkö taukojen tarve fysiologisiin asioihin, kuten levon tarpeeseen. Laatimassani sosiaalityöntekijöiden työssä viihtymiseen vaikuttavia tekijöitä tarkastelleessa tutkimuskatsauksessa tauot eivät nouse esiin. Tämä voi johtua siitä, että tauot nähdään itsestäänselvyytenä, jota ei työntekijän tarvitse erikseen mainita kun liikutaan työhyvinvoinnin viitekehyksessä. Taukojen näkyminen tässä tutkimuksessa voi selittyä myös sillä, että ne ovat hetkiä, jolloin työntekijä viitsii ottaa kameran esiin ja kuvata esillä olevaa tilannetta. Toisaalta nyt tehdyssä tutkimuksessa sosiaalityöntekijöiden halu kuvata taukohetkiä voi kieliä työn luonteen muutoksesta, joka on johtanut työntekijät huomaamaan taukojen suuren merkityksen.

Mänttari-van der Kuipin tutkimusartikkelissa (2014) nostettiin esiin heikentyneen taloustilanteen vaikutus sosiaalityöntekijöiden kokemaan työssä jaksamiseen. Voisiko nyt nähdyissä kuvissa olla taustalla lisääntynyt työpaine ja tehokkuusvaatimus? Tauot voidaan nähdä myös yhtenä tapana välttää stressiä tai niin sanotusti ”ladata akkuja”. Meillä kaikilla on erilaisia tapoja selviytyä stressaavista tilanteista. Lazarus ja Folkman (1984) ovat jaotelleet työperäistä stressiä ehkäisemään pyrkivät selviytymiskeinot välttäviin, kohtaaviin ja analysoiviin. Välttäväksi selviytymiskeinoksi voidaan luokitella eskapismia, eli työstä paon. (Lazarus ja Folkman 1984, 178 teoksessa Leiter 1991, 123.)

Michael Leiterin (1991, 141) tutkimuksessa ilmeni, että työstä pakenemista eli eskapismisia selviytymisstrategioiden hyödyntäminen viittaa työntekijän kokemaan kohonneeseen stressitasoon. Eskapistisen käyttäytymisen mallin on muissakin tutkimuksissa todettu olevan yhteydessä lopettamisaikaisiin, ja eskapismiin turvautuvilla on todennäköisemmin myös työtyytymättömyyttä ja työperäistä räsitusta (Zellars ym. 2004, ei sivuja). Nyt toteutetun tutkimuksen aineistossa näyttää toistuvan Forsmanin (2010) tutkimuksessa kohdattu sosiaalityön kaksijakoisuus: toisaalta työntekijät kokevat kuormitusta (kuvat tauoista) samalla kun työ koetaan tärkeäksi ja merkitykselliseksi (kuvat työhuoneista, asiakkaista, työstä).

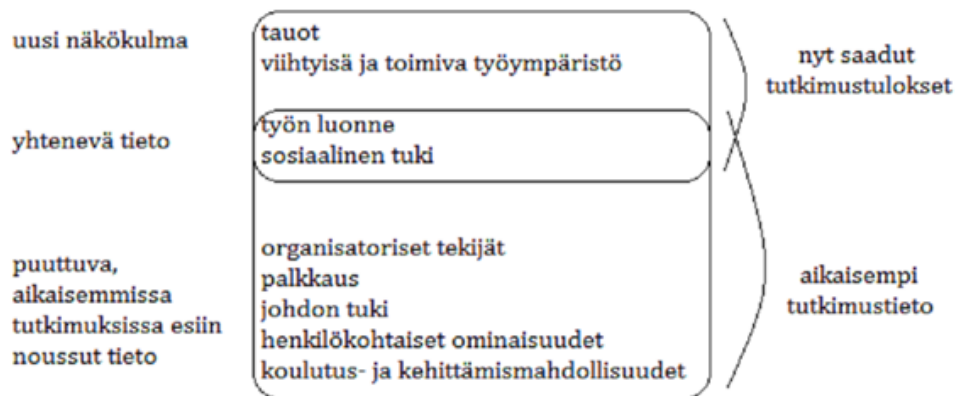
Sosiaalisen tuen kokemuksen merkityksestä kertovat valokuvat ovat työntekijöiden ihmisläheisestä suhtautumistavasta. Työntekijät ammentavat voimavaroja kohtaamisista, olivat ne sitten asiakkaiden tai työkavereiden kanssa tapahtuvia. Käsite sosiaalinen tuki liittyy olennaisesti ihmisten väliseen vuorovaikutukseen sekä ihmisten keskinäisiin suhteisiin (Silvennoinen 2004, 64). Laatomansa tutkimuskatsauksen perusteella Leena Mikkola (2009) pystyi toteamaan, että työyhteisön tuki on erittäin suuressa asemassa mitä tulee työntekijän työperäisen kuormituksen hallintaan. Sosiaalinen tuki myös nähtiin enemmän työhyvinvoinnin yhtenä osana, kuin erillisenä ilmiönä. (Mikkola 2009, 35; 38–39.)

Asiakkaan hyvinvoinnin merkitys työntekijöiden työssä viihtymistä tutkivassa tutkimuksessa kiteyttää mielestäni sen, miten omistautuneita sosiaalityöntekijät ovat asiakkailleen. Median luoma kuva kylmistä sosiaalityöntekijöistä ei tavoita tähän tutkimukseen osallistuneiden aatemaailmaa. Mielestäni on hienoa, että sosiaalityöntekijät kokevat niin asiakkaiden kuin työkavereiden tuottavan heille iloa työpäiviin: ne kun ovat ilmaisia, työhön sisältyviä asioita. Huonoa työilmapiiriä eivät paikkaa Marimekon ikkunaverhot tai kaunis tapetti seinällä, joten tässä kohtaa materia tai estetiikka on toissijaista.

6.2. Tutkimustulosten suhteutuminen aikaisempiin tuloksiin

Tutkielmani toisena tutkimuskysymyksenä esitin, minkälaista lisätietoa valokuva voi tuottaa sosiaalityöntekijöiden työssä viihtymistä edistävästä tekijöistä verrattuna aikaisempaan tutkimustietoon? Tätä kysymyksenasettelua varten laadin aikaisemmista sosiaalityöntekijöiden työssä viihtymistä tutkineista tutkimuksista tutkimuskatsauksen, jonka tuloksia vertasin nyt toteutetun tutkimuksen tuloksiin ja johtopäätöksiin. Olen kiteyttänyt tämän vertailun niin sanotun uuden, yhtenäisen ja pois jääneen tiedon osalta kaavioon 2.

Kaavio 2. Tutkimustulosten tarkastelua suhteessa aikaisempaan tutkimustietoon.

Työssä tapahtuvien taukojen ja työympäristön merkitystä sosiaalityöntekijän työssä viihtymiselle voidaan pitää toteutetun tutkimuksen perusteella uudenlaisena näkökulmana ja painopistealueena sosiaalityöntekijöihin liittyvässä työhyvinvointikeskustelussa. Uskon, että käytetty tutkimusmetodi on osaltaan saanut tutkimukseen osallistujia ajattelemaan omaa työssä viihtymistään uudenlaisesta perspektiivistä. Nyt saaduista tutkimustuloksista asiakkaiden ja työkavereiden sekä sosiaalityön luonteen merkitykset suhteutuvat parhaiten aikaisempaan tutkimustietoon. Niitä voidaan pitää sosiaalityölle varsin vahvoina työn imua edesauttavina motivaattoritekijöinä.

Nyt toteutetussa tutkimuksessa tulosten analysoinnissa täysin vaille valokuvia jää johdon tukeen ja palkkaukseen liittyvät teemat. Aikaisemmissa sosiaalityöntekijöiden työssä viihtymistä tutkineissa tutkimuksissa organisaation ja johdon merkitys on nähty yhtenä merkittävimpänä tekijänä työssä jaksamiselle (esim. Anderson 2000; Anderson & Gobeil 2003; Ellet ym. 2007; Forsman 2010; Matela 2009; Tham 2007; Zlotnik ym. 2005). Myös Hakasen (2011) laatimassa taulukossa (taulukko 1, sivu 17) organisaatiolle listattiin eniten erilaisia odotuksia, joilla nähtiin selkeä yhteys työntekijän työn imun kokemisen mahdollistajana. On huomioitava, että aineiston niukkuus tekee tämän tutkimuksen tuloksista sattumanvaraisia. Asiat tai ilmiöt, joita olisi todennäköisesti vaikea ilmentää kuvan avulla, ovat myös saattaneet tässä tutkimuksessa jäädä täysin pimentoon suhteellisen pienen aineiston lisäksi lähinnä valokuvaamisen vierauden vuoksi.

Johdon merkityksen näkymättömyys tässä tutkimuksessa voisi selittyä sillä, että kun työntekijää pyydetään valokuvalla visualisoimaan jokin ilmiö ympäröivästä arjesta, voi olla, että valokuvaaminen liitetään helposti jonkin esineen kuvaamiseen. Tätä ajatusta puoltaisi ainakin se seikka, että suurimmassa osassa aineistoa oli kuvattu esinettä, eikä esimerkiksi ihmistä tai rakennusta. Palkkauksen ja sen merkityksen näkymättömyyttä nyt toteutetun tutkimuksen aineistossa voisi selittää se, että se nähdään jonkinlaisena automaationa, joten sitä ei katsota tarpeelliseksi kuvata. Palkka voi myös joillekin kutsumusammattissaan työskenteleville olla epäoleelliseksi koettu asia. Kuvaamattomuus voi myös kieliä siitäkin, ettei palkkaukseen olla tyytyväisiä.

Vaikka aineistossa ei suoranaisesti nosteta organisaation merkitystä esiin sosiaalityöntekijän työssä viihtymisen kannalta, näkisin kuitenkin, että aineistossa organisaatioon ja johon liittyviä teemoja on valokuvissa väläytelty tilan johtamisen kautta. Tilan johtaminen on sitä, että organisaatiossa on huolehdittu oikeanlaiset puitteet työn tekemistä varten itse rakennuksesta aina huonekaluihin ja muihin tarvikkeisiin saakka. Valokuvien kautta voidaan tulkita, että työntekijät ovat kokeneen organisaation tukeneen heidän työssä viihtymistään mahdollistamalla oikeanlaiset työn tekemisen välineet.

Koulutusmahdollisuuksien merkityksen korostaminen työssä jaksamisen viitekehyksessä on ollut aikaisemmissa tutkimuksissa runsasta, mutta tässä tutkimuksessa aihetta lähestyttiin yhden valokuvan verran. Myöskään ylenemismahdollisuuksia, työn suunnittelua ja työn intellektuaalisia haasteita ei yksikään tutkimukseen osallistuja nostanut esiin. Kuullessaan meneillään olevasta tutkimuksestani kollegani pohti ääneen, miten paljon mahdan tulla saamaan kuvia palkkakuiteista. Yksi aiheesta kanssani keskustellut sosiaalityöntekijä taas pohti, montako kuvaa olen jo mahtanut saada kahvinkeittimestä. Kolmas pohti, miten kuvaisi huumoria, mikäli hän osallistuisi tutkimukseen. Koska näitä asioita käsitelleitä kuvia ei tutkimukseen saapunut, voi vain todeta, että suurempi aineisto olisi tuottanut rikkaamman ja monipuolisemman kuvan sosiaalityön viihdyttävistä tekijöistä.

Valokuvissa ei viestitty kuvan lähettäjien henkilökohtaisista piirteistä, joita on korostettu aikaisemmissa tutkimuksissa. Kuvien lähettäjistä on tästä huolimatta nähtävillä ominai-

suuksia, jotka varmasti edesauttavat sosiaalityössä viihtymistä. Esimerkiksi piparkakkuja työkavereilleen leiponeen työntekijän voisi kuvitella olevan toiset huomioon ottava, huumorintajuinen ja oman vahvuuden tai kiinnostuksen kohteen hyödyntämisestä työkaverin työssä viihtymisen edistämiseksi kiinnostunut työkaveri.

6.3. Valokuvan anti tässä tutkimuksessa

Tutkimuksen hypoteesi siitä, että valokuva tuottaisi konkreettista tietoa abstraktin lähestymistavan sijaan sosiaalityöntekijöiden työssä viihtymistä edistävästä tekijöistä, näyttäisi tutkimuksen perusteella olevan osittain oikea. Abstraktien, syvätason viestien lukeminen kuvista vaatii katsojalta hyvä kuvien lukutaitoa. Näyttää siltä, että valokuvat tuovat inhimillisempää ja kepeämpää tutkimustietoa verrattuna haastattelu- ja kyselytutkimuksiin. Valokuvien kautta sosiaalityöntekijästä piirtyy varsin inhimillinen kuva, ja tätä voidaan pitää yhtenä valokuvamenetelmän ansiona. Kepeys nousee esiin sosiaalityöntekijöiden kuvaamista arkipäiväisistä asioista, jotka ovat kuitenkin työssä viihtymisen kannalta oleellisia viihtymistä edistäviä asioita ja ilmiöitä. Tämä ei kuitenkaan poissulje valokuvan kykyä nostaa esiin raskaitakin aiheita. Tutkimuksen aineisto liittyy pitkälti sosiaalityöntekijöiden työarkeen: kuvia katsomalla voi kuvitella itse istahtavansa työpöydän ääreen tai nähdä rapusia noustessaan lapsen istuvan ikkunalaudalla kirja kädessään. Vaikuttaa siltä, että joissakin kuvissa on käytetty hienosti luovuutta ja joissakin on taas haluttu todentaa jokin tietty asia ilman sen kummempaa sijoittelua tai suunnittelua. Osassa kuvissa on havaittavissa myös - joko tahallista tai tahatonta - sarkasmia. Valokuvasta on siis moneksi.

Yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa valokuva tuo näkemykseni mukaan syvyyttä ja uutta näkökulmaa tutkimukseen. Parhaimmillaan se toimii aineiston täydentäjänä. Väittäisin, että valokuvatutkimusta tullaan tulevaisuudessa käyttämään tiedossa olevien tutkimustiedon monipuolistajana. Valokuva on konkreettinen tapa osoittaa jonkin asian olemassaoloa. Se soveltuu hyvin arkisten asioiden ilmentämistä vaativiin tutkimuksiin. Uskoakseni nykytekniikan myötä valokuvan ottaminen ja lähettäminen tutkimukseen on helppoa, mikäli käytössä on esimerkiksi kameralla varustettu älypuhelin. Henkilökohtainen oletukseni

on, että ihmisten kuvauskäsiala, eli kyky ilmentää asioita valokuvin, tulee todennäköisesti lisääntymään tulevina vuosina valokuvaamisen edelleen kasvavan arkipäiväistymisen myötä (vrt. facebook, instagram, twitter).

Tehty tutkimus osoittaa sen, että valokuvatutkimus aineistopyynnön avulla toteutettuna on mahdollista toteuttaa. Tutkijana pidän hyvänä tuloksena saada aineistoksi 57 valokuvaa avoimen tutkimuspyynnön kautta. Se kertoo mielestäni sosiaalityöntekijöiden halukkuudesta nostaa tärkeä aihe esiin. Myös uudenlainen menetelmä voidaan kokea mielenkiintoisena ja kiinnostavana, ja sen vuoksi halutaan osallistua tutkimusaineiston tuottamiseen. Toisaalta valokuvaamista voidaan arkailla ja joillakin työpaikoilla se voi olla jopa kiellettyä. Tutkimukseensa aineistoa kerätessään Eräsaari (1995) suorastaan vaati vastustuksesta huolimatta saada kuvata ja videoida julkisia rakennuksia niin sisältä kuin ulkoa, sillä ne ovat julkisin verovaroin kustannettuja. Tämä eräänlainen julkisen tilan suojelun kulttuuri saattaa olla edelleen voimissaan vielä 2000-luvullakin.

Sekä uran alkutaipaleella että uraansa lopettelevat sosiaalityöntekijät lähettivät tutkimukseen valokuvia, mikä osoittaa mielestäni sen, että valokuvatutkimusta voidaan toteuttaa erikäisten ihmisten kanssa. Aineiston valokuvat tuottavat sosiaalityöntekijöiden ympäröivästä työarjesta yksittäisiä asioista aina yleisin, abstrakteihinkin tunneasioihin. Valokuva myös rajaa väistämättä ulkopuolelle asioita, joten sen kyky ilmentää asioita ei ole täydellinen. Valokuvan vahvuutena on kuitenkin kyky tallentaa arkisia asioita, joita puheen tasolla ei välttämättä tulisi otetuksi edes esille. Kukapa haluaisi haastattelututkimuksessa tuoda esiin, miten tärkeässä roolissa esimerkiksi ikkunalaudalla oleva kukka työntekijälle itseasiassa on? Pienten ja isojen ilon aiheiden merkitystä työntekijän työssä viihtymiselle on loppujen lopulta hyvin vaikea ulkopuolisen arvioida.

6.4. Miten työssä viihtymiseen voi myötävaikuttaa?

Koska valokuvien kautta viestittiin usein jopa lähestulkoon suoria vinkkejä työnantajille siitä, mikä sosiaalityöntekijöiden työpaikalla toimii, olen koonnut niistä oman luvun. Niin

organisaatiolla, johdolla kuin työntekijällä itselläänkin on oikeus ja velvollisuus huolehtia työssä viihtymisestä. Työpaikan työhyvinvointi lisää yrityksen kannattavuutta, työssä jakamista ja työtehoa, parantaa työyhteisön kykyä selviytyä muutos- ja konfliktitilanteista. (Työpaikan työhyvinvointi 2014.) Kahvitauot ja työhuoneiden yleisilme ovat varsin aliarvioituja keinoja edesauttaa työssä viihtymistä. Oikeisiin asioihin katseen kiinnittäminen vaatii niin työntekijöiltä kuin työnantajilta uudenlaisia silmälaseja. Suunta on onneksi oikea.

6.3.1. Enemmän kahvihuonehöpöttelyä - tyytyväisempiä asiakkaita

Sosiaalityöntekijöiden työssä viihtymisen edesauttaminen ei nyt toteutetun tutkimuksen perustella ole onneksi niin kutsuttua rakettitiedettä. Valokuvien kertoma viesti on selvä. Sosiaalityöntekijät arvostavat työtään ja asiakkaitaan, joten he haluavat tehdä työnsä hyvin. Valokuva-aineistossa oli viitteitä siitä, että sosiaalityöntekijät saattaisivat olla kuormittuneita työssään ja kaipaavansa työkavereiden kanssa yhdessä vietettyä aikaa. Etenkin kuntapuolella työntekijöihin kohdistuva tehokkuusvaatimus sekä kuntien heikko taloudellinen tilanne ovat ajaneet osan kunnista säästämään työntekijöiden työhyvinvoinnin kustannuksella. Taloudellisesti ja työn laadun kannalta se ei kuitenkaan tutkimusten mukaan kannata. Esimerkiksi Jarmo Heikkinen (2008, 138–139), että työssä viihtyvät sosiaalityöntekijät huomioivat asiakkaan kokonaisvaltaisemmin ja selviytyvät työtehtävistään paremmin kuin työssä viihtymättömät. Työssä viihtymätön sosiaalityöntekijä jaksoi työssään huonommin ja koki itse työn tekemisessä enemmän neuvottomuutta ja keinottomuutta kuin työssään viihtyvä sosiaalityöntekijä.

Monet kuvien kautta ilmenneet työssä viihtymistä edistävät asiat ovat mahdollistettavissa huomioimalla riittävän työntekijämitoituksen, eli toisin sanoen resurssit. Sosiaali- ja terveysministeriö on myös ottanut kantaa suosituksessaan siihen, että paneutuvan asiakastyön resurssien turvaaminen on tärkeä ja siihen on kiinnitettävä huomiota (Yliruka ym. 2009, 11). Työntekijöiden mahdollisuus pitää taukoja työpäivän aikana, vaihtaa työkavereiden kanssa kuulumisia tai tehdä työnsä mahdollisimman hyvällä tavalla, nivoutuvat kaikki

työntekijän kalenterin ympärille. On hienoa huomata, etteivät sosiaalityöntekijöiden tarpeet vaadi välttämättä rahallisia investointeja, mikäli työntekijöitä ei tarvitse palkata lisää. Työnantaja pystyy pitkälti priorisoinnilla huolehtimaan, että sosiaalitoimistossa tehdään niin työntekijöiden kuin asiakkaidenkin kannalta tärkeitä asioita. Yksi tai kaksi tuntia viikossa esimerkiksi jumppaa taukotilassa ei voi olla resurssikysymys, koska tunti tai kaksi viikossa työntekijöiden hyvinvoinnin turvaamiseksi voi pitkällä tähtäimellä ennaltaehkäistä pidempiä sairauspoissaoloja. Leikkuriin joutuneista työhyvinvointirahoista ei myöskään kannata luopua ilman taistelua, joten työntekijöiden rooli oman etunsa ajamisessa korostuu.

Tutkimuksesta kävi hyvin selväksi myös se, että sosiaalityöntekijöitä auttaa viihtymään sosiaalityössä työkavereiden kanssa vietetty aika - tapahtui se sitten kahvitauolla tai työhyvinvointitapahtumassa. Hyvinvoiva työyhteisö on sekä rekrytointihetkellä houkutteleva, koska puskaradio kiertää, mutta myös työntekijän oman jaksamisen ja viihtymisen kannalta merkityksellä. Työyhteisön yhdessäolon mahdollistamisella on työnantajalle todennäköisesti vain positiivisia vaikutuksia, sillä tutkimuksen (Oksanen ym. 2008) mukaan vähäisellä sosiaalisella pääomalla varustetulla työntekijällä on 1.8 kertainen sairastumisen riski esimerkiksi masennukseen. Kaksi tuntia kuukaudessa työkavereiden kanssa kiireettömään yhdessäolon merkeissä voisi olla työnantajalle kannattava satsaus. Yhdessäolo ei aina vaa di ohjattua toimintaa. Työntekijöiden keskinäistä seurustelua kannattaisi vaalia erilaisissa viitekehyksissä aina pikkujouluista yksittäisen työntekijän muistamiseen - kuvien perusteellahan työntekijät pitivät esimerkiksi juhlista arjen keskellä.

Työntekijän, työkavereiden ja työnantajan tulisi puuttua tilanteisiin, joissa huomataan työntekijän ajautuvan siihen pisteeseen, ettei hän ehdi tai kykene pysähtymään edes lakisääteisillä ruokatunneilla. Taukojen jättäminen pois vaikuttaa myös työkavereiltaan saaman sosiaalisen tuen määrään, joten työssä viihtymistä edistävien tekijöiden vaille jäännin riski on ilmeinen. Koska työntekijät viestivät kuvissaan paljon myös siitä, miten he arvostavat omaa työtään ja ammattiaan, olisi sosiaalityöntekijöiden työssä viihtymisen kannalta hyvä asia, mikäli sosiaalityötä voitaisiin nostaa valtakunnallisesti enemmän esiin. Sosiaali-

työ on paljon muutakin kuin huostaanottoja, joten näitä asioita olisi hyvä tuoda julkiseen keskusteluun enemmän.

6.3.2. Millainen työhuone, sellainen palvelukokemus?

Tutkimukseen saapuneiden kuvien välittämä viesti on myös se, että sosiaalityöntekijät arvostavat omaa työtilaansa ja toivovat siltä ergonomisuuden lisäksi viihtyisyyttä. Tämä on ymmärrettävää, sillä moni viettää kyseisessä huoneessa mahdollisesti puolet hereillä oloajastaan arkisin. Toimivat tilaratkaisut, työpisteet ja ergonomia voivat osaltaan nyt tehdyn tutkimuksen valossa vaikuttaa sosiaalityöntekijän työssä viihtymiseen ja työhyvinvointiin ja sitä kautta myös työn tekemisentehokkuuteen ja mahdollisiin sairauspoissaoloihin. Toivoisin työnantajien enemmän heräävän siihen, että viihtyvyysnäkökulmassa on myös visuaalinen ulottuvuus, joka helposti unohtuu työhyvinvointia tarkastellessa.

Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskuksen laatimassa Sosiaalitoimisto 2.0 -raportin (Lovio & Muurinen 2013, 20) loppupäätelmässäänkin todetaan, että kuntien tulisi teroittaa visiotaan siitä, millaisia paikkoja heidän kuntansa sosiaalitoimistot ovat ja minkälaisessa ympäristössä sosiaalityö kunnassa tapahtuu. Vaikka raportti on laadittu asiakasnäkökulmasta, nämä päätelmät ovat varsin toimivia myös sosiaalityöntekijöiden kannalta: minkälaisessa sosiaalitoimistossa työnantaja haluaisi työntekijänsä työskentelevän?

Palvelumuotoiluajattelumallin iskostamisella toimistojen ja odotustilojen suunnitteluun voidaan tuottaa laadukkaampia ja vaikuttavampia palveluita asiakkaalle. Raportissa todetaan myös, että kohtaamiskokemuksen tärkeyden ymmärtäminen ja palveluiden yhteissuunnittelu ovat suuntauksia, joiden merkitys on vasta aukeamassa tämän päivän sosiaalityöntekijöille, alan opiskelijoille, opettajille ja päättäjille. Samaisessa raportissa käy myös ilmi, etteivät tilaan liittyvät muutokset ja kohennukset yleensä maksa paljon. (Lovio & Muurinen 2013, 20;21–22.) Olen kuullut, että yksityisellä sektorilla on jopa lähdetty suunnittelemaan ja visioimaan kokonaisia toimistoja yhdessä työntekijöiden kanssa.

7. YLEISTÄ POHDINTAA JA JATKOTUTKIMUSAIHEET

Tutkimuksessa käytetty aineisto on konkreettinen osoitus siitä, että sosiaalityössä on hyviä ja työssä viihtymistä edesauttavia elementtejä. Näitä elementtejä on syytä muistaa silloinkin, kun itse työ tuntuu raskaalta tai työntekijä kokee suurta hallitsemattomuuden tunnetta kohdatessaan vaativia tilanteita työssään. Usein viihtymistä edesauttavat asiat ovat työn arjesta kumpuavia, yksinkertaisia asioita. Pula pätevistä sosiaalityöntekijöistä ei kuitenkaan väisty tämän tutkimuksen myötä eikä edes sillä, että työnantaja varaisi ensi vuoden talousarvioon lisämäärärahan huonekalujen uudistamista varten, vaan kyse on ennen kaikkea kulttuurisesta muutoksesta, jota Lovion ja Muurisenkin (2013) hankkeessa painotettiin. Voidaan kysyä: milloin suomalainen yhteiskunta on valmis siihen, että byrokratian rakenteisiin syvästi juurrutetut toiminta-, ajattelu- ja rakennemallit väistyvät ja saavat uuden, työn tekemiseen, tilasuunnitteluun ja työn organisointiin työntekijä- ja asiakaslähtöisesti huomionsa kiinnittävän tarkastelutavan? Hyviä avauksia tähän suuntaan on jo nähty.

Pro gradu - tutkimuksen ensisijainen tavoite on opettaa opiskelijaa toteuttamaan tutkimusta. Vähäisen aikaisempien vastaavanlaisten tutkimusten tarjoaman tuen puutteesta huolimatta olen mielestäni onnistunut perustelemaan tutkimukselliset valinnat. Jälkikäteen ajateltuna olisin kohdistanut aineistopyynnön valikoituihin yksiköihin ja sitouttanut mahdollisesti organisaatioiden lähijohtoa enemmän kuvien saamiseksi. Tutkimukseen osallistumisenhan perustuu aina vapaaehtoisuuteen, mutta ryhmäpaine olisi saattanut ehkä moninkertaistaa valokuvien määrän. Vaihtoehtoisesti aineistoa kasvattaakseni olisin valinnut tutkimuksen kattamaan sekä sosiaalityöntekijöitä että sosiaaliohjaajia. Yksi syy siihen, miksi halusin kuitenkin pitäytyä sosiaalityöntekijöissä, oli se, että sosiaaliohjaajien ottaminen mukaan tutkimukseen olisi vienyt tutkimuksen laajemmalle kentälle, esimerkiksi laitoksiin - ehkä halusinkin pitäytyä tylsässä toimistotilassa?

Yleisesti ottaen sosiaalityöntekijöiden työhyvinvointitutkimus kaipaa lisätutkimusta etenkin voimavarakeskeisen tutkimusotteen osalta jokaisella ammattialalla, ja tämän ovat to-

denneet myös muut työhyvinvointia tutkineet tutkijat (Feldt ym. 2008; Hakanen 2005). Toistaiseksi työn imua on tutkittu poikkileikkaustutkimuksilla, joten tämä aiheuttaa väis-tämättä sen, ettei työn imua edistävästä tekijöistä tai sen seurauksista voida tehdä kovin kauaskantoisia johtopäätöksiä. Feldtin ja Kinnusen mukaan (2008, 34) etenkin pitkittäis-tutkimukselle olisi tilausta, sillä näin voitaisiin työn imun käsitevaliditeettia, eli sitä, mit-taako käsite sitä mitä sen pitäisi mitata, arvioida tarkemmin.

Nyt tehdyn tutkimuksen ja tutkimuksesta saatavan tiedon syventäminen voisi tapahtua esimerkiksi keskustelemalla aineiston valokuvista ja niistä syntyvistä ajatuksista sosiaali-työntekijöistä koostuvan pienryhmän johdolla. Itse valokuvausprosessista saataisiin tar-kempaa tietoa lähettämällä valokuvallaan tutkimukseen osallistuneille kysely siitä, miten he kokivat kuvan ottohetken ja sen jälkeisen ajan, tai synnyttivätkö tutkimuskutsu tai itse valokuvaaminen työkavereiden kanssa työssä viihtymiseen liittyviä keskusteluita aineiston tuottamisen lomassa tai kahvipöytäkeskusteluiden muodossa? Jälkimmäinen jatkotyöstä-minen veisi tutkimusta enemmän terapeuttiseen ja voimaantumista pohdiskelemaan suun-taan, joten se vaatisi myös tutkimuksen tutkijalta ja tutkimuksen viitekehykseltä enemmän voimaantumiseen prosessiin ja terapiasuuntautuneisuuteen orientoitunutta tutkimusotetta.

Olen tutkimusta tehdessäni huomannut pohtivani myös sitä, minkä verran voisin työssäni hyödyntää valokuvaa ja valokuvaamista? Kuten luvussa 4 on todettu, valokuva on alikäy-tetty tutkimusmenetelmä, jonka potentiaalia ei ole vielä täysin tunnistettu. Koen, että työn-antajan tulisi ensin tiedostaa valokuvan potentiaali, jotta työntekijä voisi kyseistä menetel-mää työssään hyödyntää niin sanotusti hyvillä mielin. Työnantajalle valokuva työmenetel-mänä saattaa olla niin vieras, että se nähdään lähinnä ohjauksellista työtä tekevän työnteki-jän työkalupakkiin kuuluvana (jos edes sielläkään). Näkemykseni mukaan kuitenkin myös sosiaalityöntekijä voi hyödyntää valokuvaa työssään. Valokuva voi toimia osana asiakkaan tapaamista ilman, että valokuvatyöskentelyyn lähdetään yhtä intensiivisesti kuin esimer-kiksi Voimauttavassa valokuvatyöskentelyssä. Tutkimuksissa on jo aikaisemmin todettu, että hyvin nuoret lapset kykenevät ilmaisemaan elämänsä visuaalisesti (Edward & Light-foot 2001, 12).

Voisin kuvitella hyödyntäväni valokuvaa yhtenä vuorovaikutuksen tapana esimerkiksi lapsen mielipiteen selvittämistä vaativissa tilanteissa lastensuojelun asiakasprosessin eri vaiheissa. Kuvaamisen voisi tässä kohtaa rinnastaa piirtämiseen. Kuvat voisivat toimia kaiken muun tuotetun tiedon lisänä, mutta niiden merkitys voisi nousta hyvinkin suureksi ja konkreettiseksi etenkin sen ikäisten lasten keskuudessa, joille puhe ja asioiden ilmentäminen ei vielä olisi täysin kehittynyttä. Valokuvien avulla lapsi voisi tuoda esiin hänelle merkityksellisiä asioita. Valokuva voisi toimia myös vanhempien kanssa työskentelyn tukena tilanteissa, jossa halutaan tuoda valokuvan kautta esiin konkreettisia esimerkkejä ja vertailupintoja (vrt. ”kuva kertoo enemmän kuin tuhat sanaa”). Kokisin valokuvan olevan hyvinkin potentiaalinen apuväline esimerkiksi perhetyön intensiivityöskentelyvaiheen aikana, sillä ennen ja jälkeen -kuvien kautta muutoksen näkeminen ja arvioiminen esimerkiksi kodin siisteyden suhteen voisi helpottua tai tuoda uutta näkökulmaa. Erilaisista videoavusteisista interventioista onkin positiivisia kokemuksia esimerkiksi videoavusteisen vuorovaikutuksen ohjauksessa (VIG) (Mannerheimin lastensuojeluliiton lasten ja nuorten kuntoutussäätiö (2014) sekä vastasyntyneen ja vanhemman välistä vuorovaikutusta kuvatussa videon kautta tarkastelevassa työmenetelmässä (Beebe 2005; McDonough 2005).

Ja vielä lopuksi: Olen kiitollinen niille 22 sosiaalityöntekijälle, jotka tarttuivat haasteeseen ja päättivät avata omaa työarkeaan kuvan tai kuvien kautta meille muille. Kiitos myös niille tahoille, jotka ystävällisesti välittivät eteenpäin tutkimuspyyntöäni. Toivon tämän tutkimuksen suunnan huomiota sosiaalityössä ilmenevään hyvään vastapainona jaksamattomuuskeskustelulle. Kuten Tommy Tabermannkin sen aikoinaan oivalsi, niin monet tavoittelevat elämän nautintoja menemällä niiden ohitse. Joskus ne mukavimmat jutut ovat kovin arkisia asioita, eivätkä vaadi kuin pysähtymisen ja ympärille katselemisen niistä nauttiaksemme.

KIRJALLISUUS

Aalto, Anu & Araneva, Marjaana & Kohtamäki, Tiina (2014) Valokuvamenetelmät sosiaalialan työssä. Teoksessa Toikko, Timo (toim.) (2014) Sosiaalityön menetelmien jäljillä. [CD-ROM] Anja Mäntylän rahasto: Fram Oy.

Airaksinen, Annastiina (2013) Näistä viranomaisista kannellaan eniten. Etelä-Suomen Sanomat 18.9.2013. Saatavana: <http://www.ess.fi/uutiset/kotimaa/2013/09/18/naista-viranomaisista-kannellaan-eniten1>

Ali-Khan, Carlyne & Siry, Christina (2014) Sharing seeing: Exploring photo-elicitation with children in two different cultural contexts. *Teaching and Teacher Education*, 37 (1), 194–207.

Anderson, Madeleine & Gobeil, Shalan (2003) Recruitment and retention in Child Welfare Services. A Survey of Child Welfare League of Canada Member Agencies. Centre of Excellence For Child Welfare. Ottawa Ontario: Child Welfare League of Canada.

Andersson, Dinah G. (2000) Coping strategies and burnout among veteran child protection workers. *Child abuse & Neglect*, 26 (6), 839–848.

Arki, arvot, elämä, etiikka (2012) Sosiaalialan ammattilaisen eettiset ohjeet. Saatavana http://www.talentia.fi/files/558/Etiikkaopas_2012.pdf

Artkoski, Tytti (2008) Työhön uupunut vai työn imussa? Muodollisesti epäpätevien sosiaalialatyöntekijöiden työhyvinvointi ja työhön sitoutuminen. Pro gradu – tutkielma. Tampereen yliopisto, sosiaalityön laitos.

Autonen-Vääräniemi, Leena (2009) Eronneiden miesten kodit ja kotikäytännöt. Väitöskirja. Tampereen yliopisto, sosiaalityön laitos.

Ball, Mike (2005) Working with Images in Daily Life and Police Practice: An Assessment of the Documentary Tradition. *Qualitative Research*, 5 (4), 499–521.

Ball, Michael S. & Smith, Gregory W. H. (1992) *Analyzing Visual Data (Qualitative Research Methods)*. London: Sage.

Banks, Marcus (2001) *Visual Methods in Social Research*. London: Sage.

Beebe, Betarice (2003) Brief mother-infant treatment: psychoanalytically informed video feedback. *Infant Mental Health Journal*, (24), 24–52.

Blair, Niblett & Walton, Gerald (2013) Investigating the problem of bullying through photo-elicitation. *Journal of Youth Studies* 2013, 16 (5), 646–662.

Blom, Björn & Morén, Stefan & Perlinski, Marek (2009) Health Self-Assessment and Mental Well-being among Swedish Female Social Workers. A Study of Female Social Workers in Personal Social Services in Three Swedish Municipalities. Department of Social Work Umeå University.

Blomberg, Helena & Kroll, Christian & Saarinen, Arttu (2012) Liikaa vaadittu? Sosiaalityöntekijöiden kokemukset työnsä kuormittavuudesta ja ristiriitaisuudesta Pohjoismaissa. *Yhteiskuntapolitiikka*, 77 (4), 403–418.

Brunsdon, Vivienne & Hill, Rowena & Pickin, Lauren (2011) Exploring the Emotional Experiences of Foster Carers Using the Photovoice Technique. *Adoption & Fostering* 2011, 35 (2), 61–75.

Byrne, David & Doyle, Aidan (2004) *The Visual and the Verbal: the Interaction of images and Discussion in Exploring Cultural Change*. Teoksessa Knowles, Caroline & Sweetman, Paul (toim.) *Picturing the Social Landscape: Visual Methods and the Sociological Imagination*. London: Routledge, 166–177.

Cahalane, Helen & Sites, Edward (2004) *Is it hot or cold. The climate of child welfare employee retention*. University of Pittsburg.

Clark-Ibáñez, Marisol (2007) *Inner-City Children in Sharper Focus. Sociology of childhood and photo elicitation interviews*. Teoksessa Gregory C. Stanczak (toim.) *Visual Research Methods. Image, society and representation*. Thousand Oaks: Sage, 167–196.

Coffey, Margaret, Dugill, Lindsey & Tattersall, Andy (2004) *Stress in Social Services: Mental Well-being, Constraints and Job Satisfaction*. *British Journal of Social Work*, 34 (5), 735-746.

Collier, John (1957) *Photography in anthropology: a report on two experiments*. *American Anthropologist*, 59, 843–859.

Collier, John & Collier, Malcom (1986) *Visual anthropology: Photography as a research method*. Albuquerque: University of New Mexico Press.

Collins, Stewart (2008) *Statutory Social Workers: Stress, Job Satisfaction, Coping, Social support and Individual Differences*. *British Journal of Social Work*, 38 (6), 1173–1193.

Croghan, R. & Griffin, C. & Hunter, J. Phoenix, A. (2008) *Young Peoples´ s Construction of Self: Notes on the Use and Analysis of the Photo-Elicitation Methods*. *Social Research Methodologies*, 11(4), 345–356.

Csikszentmihalyi, Mihaly (1975) *Beyond Boredom and Anxiety: Experiencing Flow in Work and Play*, San Francisco: Jossey-Bass.

David, Matthew & Sutton, Carole D. (2011) *Social research. An introduction*. Toimien painos. London: Sage.

Davies, Katherine & Mason, Jennifer (2010) *Experimenting with Qualitative Methods: Researching Family Resemblances*. Teoksessa Mason, Jennifer & Dale, Angela (toim.) *Understanding Social Research: Thinking Creatively about Method*. London: Sage, 27-48.

Diaz, Natalie D. & Russell, Amy Catherine (2012) *Photography in social work research: Using visual image to humanize findings*. *Qualitative Social Work*, (12), 434–453.

Dickinson, Nancy S. & Perry, Robin E. (2002) *Factors influencing the retention of specially educated public child welfare workers*. *Evaluation Research in Child Welfare*, 15 (3/4), 89-103.

Downing, Roberta (2006) *Love through the eyes of Baltimore youth: photovoice as a youth empowerment tool*. Kellogg community health scholars program. Johns Hopkins University, Bloomberg School of Public Health. Retrieved from Center for adolescent health online materials library.

Drake, Brett & Yadama, Gautam N. (1996) *A structural equation model of burnout and job exit among child protective services workers*. *Social Work Research*, 20, 179–187.

Edward, Wendy & Lightfoot, Alexandra (2001) *I wanna take me a picture: Teaching photography and writing to children*. Boston: Beacon Press.

Ellet, Alberta J. (2000) *Human caring, self-efficacy beliefs, and professional, organizational culture correlates of employee retention in child welfare*. Baton Rouge, LA: Louisiana State University.

Ellett, Alberta J., Ellett, Chad D. & Rugutt, John K. (2003) A study of personal and organizational factors contributing to employee retention and turnover in child welfare. Georgia, Athens: University of Georgia School of Social Work.

Ellet, Alberta J. & Ellis, Jacquelyn I. & Westbrook, Tonya M. & Dews, Denise (2007) A qualitative study of 369 child welfare professional perspectives about factors contributing to employee retention and turnover. *Children and Youth Services Review*, 29 (2), 264–281.

Emmison, Michael & Smith, Philip (2000) *Researching the Visual: Images, Objects, Contexts and Interactions in Social and Cultural Inquiry*. Sage: London

Eräsaari, Leena (1995) *Kohtaamisia byrokraattisilla näyttämöillä*. Helsinki: Gaudeamus.

Eräsaari, Leena (2000) Sosiaalityötä "linssin" takaa. Teoksessa Karvinen, Synnöve; Pösö, Tarja; Satka, Mirja (toim.) *Sosiaalityön tutkimus*. Jyväskylä: Jyväskylän Yliopistopaino, 117–145.

Erävaara, Taina (2009) Valokuvallisen kohtaamisen suuntaviivoja. Teoksessa Erävaara, Taina & Tanskanen, Ilona (2009) *Välissä. Valokuvat ymmärtämisen välineinä*. valokuva-keskus Peri: Turku, 181–218.

Eskola, Jari & Suoranta, Juha (1998) *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.

Feldt, Taru & Kinnunen, Ulla (2008) *Stressi työelämässä*. Teoksessa Feldt, Taru; Kinnunen, Ulla & Mauno, Saija (2008) *Työ leipälajina. Työhyvinvoinnin psykologiset perusteet*. 2. Painos. Juva: PS-kustannus, 13–37.

Feldt, Taru & Kinnunen, Ulla & Mäkikangas, Anne (2008) *Positiivisen psykologian näkökulma työhön ja työhyvinvointiin*. Teoksessa Feldt, Taru; Kinnunen, Ulla & Mauno, Saija

(2008) Työ leipälajina. Työhyvinvoinnin psykologiset perusteet. 2. Painos. Juva: PS-kustannus, 56–74.

Feldt, Taru & Kokko, Katja & Mäkikangas, Anne (2008) Persoonallisuus ja työhyvinvointi. Teoksessa Feldt, Taru; Kinnunen, Ulla & Mauno, Saija (2008) Työ leipälajina. Työhyvinvoinnin psykologiset perusteet. 2. Painos. Juva: PS-kustannus, 75–94.

Forsman, Sinikka (2010) Sosiaalityöntekijän työssä jaksaminen ja jatkaminen lastensuojelussa: henkilökohtaisen ja muodollisen uran rajapinnoilla. Tutkimushankkeen loppuraportti. Sosiaalityön tutkimuksen laitos. Tampere: Tampere University Press.

Gabhainn, Saoirse Nic & Sixsmith, Jane (2006) Children Photographing Well-being: Facilitating Participation in Research. *Children & Society* 2006 (20), 249–259.

Hakanen, Jari (2004) Työuupumuksesta työn imuun: työhyvinvointitutkimuksen ytimessä ja reuna-alueilla. Työ- ja ihminen -tutkimusraportti 27. Tampere: Työterveyslaitos.

Hakanen, Jari (2005) Työuupumuksesta työn imuun: työhyvinvointitutkimuksen ytimessä ja reuna-alueilla. Työ ja ihminen. Tutkimusraportti 27. Helsinki: Työterveyslaitos.

Hakanen, Jari (2009) Työn imua, tuottavuutta ja kukoistavia työpaikkoja? – Kohti laadukasta työelämää. Työsuojelurahaston tilaama selvitys. Helsinki: Työsuojelurahasto.

Hakanen, Juha (2011) Työn imu. Työterveyslaitos. Tampere: Tammerprint Oy.

Halkola, Ulla & Mannermaa, Lauri & Koffert, Tarja (toim.) (2009) Valokuvan terapeuttinen voima. Helsinki: Duodecim.

Harper, Douglas (1984) Meaning and Work: A Study in Photo Elicitation. *International Journal of Visual Sociology*, 2 (1), 20–43.

Harper, Douglas (1998) An argument for visual sociology. Teoksessa Prosser, Jon (toim.) (1998) Image-based Research: A Sourcebook for Qualitative Researchers. London: Falmer Press, 24–41.

Harper, Douglas (2002) Talking about pictures: a case for photo elicitation. *Visual studies*, 17 (1), 13-16.

Harrington, Charles & Lindy, Ingrid (1998) The Use of Reflexive Photography in the Study of the Freshman Year Experience. Nashville, IN: Annual Conference of the Indiana Association for Institutional Research.

Heikkinen, Jarmo (2008) Sosiaalityön ammattikuva sosiaalihuollossa. Tutkimus sosiaalityöntekijöiden näkemyksistä ja kokemuksista sosiaalitoimiston ammatillisessa sosiaalityössä. Kuopion yliopiston julkaisuja E. Yhteiskuntatieteet 161.

Helfgott, Kim (1991) Staffing the child welfare agency: Recruitment and retention. Washington, D.C : Child Welfare League of America Inc.

Helsingin yliopisto (2013) Valtiotieteellisen tiedekunnan päävalinnan hakijat 2013. Viitattu 6.5.2014. Saatavana: http://www.helsinki.fi/valtiotieteellinen/opiskelu/opiskelijaksi/Hakijam%C3%A4%C3%A44r%C3%A4t_2013.pdf

Hirsjärvi, Sirkka, Remes, Paula & Sajavaara, Paula (2004) Tutki ja kirjoita. Tampere: Tammi.

Holmes, Ed & Miscambell, Guy & Robin, Benedict (2013) Reforming Social Work. Improving social worker recruitment, training and retention. London: Policy Exchange.

Hurworth, Rosalind (2003) Photo-Interviewing for research. *Social Research Update* 40. University of Surrey.

Hällström, Catherine (2009) Liikkeen ja liikkumattomuuden ongelma 1800-luvun valokuvissa. Teoksessa Erävaara, Taina & Tanskanen, Ilona (toim.) (2009) Välissä. Valokuvat ymmärtämisen välineinä. Turku: Turun ammattikorkeakoulu, 33–87.

Hämäläinen, Juha (2011) Eksistentiaalianalyysistä eteenpäin. Teoksessa Ruuskanen, Petri & Savolainen, Katri & Suonio, Mari (toim.) Toivo sosiaalisessa: toivoa luova toimintakulttuuri sosiaalityössä. EU: UNIPress. 69–83.

Jayarathne, Shrinika & Chess, Wayne (1986) Job stress, job deficit, emotional support, and competence: Their relationship to burnout. *Journal of Applied Social Sciences*, 10 (2), 135–155.

Jyväskylän yliopisto (2013) Ennakkotilasto Jyväskylän yliopiston hakijamääristä kesällä 2013. Viitattu 16.3.2014. Saatavana: <https://www.jyu.fi/ajankohtaista/arkisto/2013/04/tiedote-2013-04-05-13-33-31-444227>

Kananoja, Aulikki (2013) Toimiva lastensuojelu. Selvitysryhmän raportti. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2013:19. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.

Kannasoja, Sirpa (2013) Nuorten sosiaalinen toimintakyky. Väitöskirja. Jyväskylän yliopisto. Sosiaalityön laitos.

Karppinen, Pauliina (2011) Sosiaalitoimiston sosiaalityöntekijöiden työhyvinvointi – työn imun ja voimaantumisen näkökulma työhyvinvointiin vaikuttaviin tekijöihin. Sosiaalityön Pro gradu -tutkielma. Lapin yliopisto.

Karvinen, Ikali (2009) Henkinen ja hengellinen terveys. Etnografinen tutkimus Kendun sairaalan henkilökunnan ja potilaiden sekä Kendu Bayn kylän asukkaiden henkisen ja hengellisen terveyden käsityksistä. Väitöskirja. Kuopion yliopisto. Lääketieteellinen tiedekunta.

Karvinen, Ikali (2012) Valokuva-analyysi kulttuurilähtöisen tutkimuksen alueella -
esimerkki henkisen ja hengellisen terveyden tutkimuksesta. Viitattu 12.5.2014. Menetel-
mä-opetuksen tietovaranto. Saatavana
<http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/artikkelit/valokuva-analyysi.html>

Karvinen, Synnöve (2000) Sosiaalityön tutkimuksen metodologiset jännitteet. Teoksessa
Karvinen, Synnöve & Pösö, Tarja & Satka, Mirja (toim.) Sosiaalityön tutkimus. Metodolo-
gisia suunnistuksia. Jyväskylä: ER-Paino Ky, 9-31.

Karvinen-Niinikoski, Synnöve & Salonen, Jari & Meltti, Tero & Yliruka, Laura & Tapola-
Haapala, Maria & Björkenheim, Johanna (2005) Konstikas sosiaalityö 2003. Suomalaisen
sosiaalityön todellisuus ja tulevaisuudennäkymät. Selvityksiä 28. Helsinki: Sosiaali- ja ter-
veysministeriö.

Karvinen-Niinikoski, Synnöve & Rantalaiho, Ulla-Maija & Salonen, Jari & 2007. Työnoh-
jaus sosiaalityössä. Helsinki: Edita Prima Oy.

Kivipelto, Minna (2013) Vaikuttavan sosiaalityön elementit. Innomarkkinat 2013. Youtu-
be-tallenne.

Kokkolan yliopistokeskus Chydenius (2013) Sosiaalityön maisteriopintoihin Kokkolaan
lisäpaikkoja. Viitattu 16.3.2014. Saatavana
[http://www.chydenius.fi/ajankohtaista/uutiset/sosiaalityon-maisteriopintoihin-kokkolaan-
lisapaikkoja](http://www.chydenius.fi/ajankohtaista/uutiset/sosiaalityon-maisteriopintoihin-kokkolaan-lisapaikkoja)

Kolb, Bettina (2008) Involving, Sharing, Analysing – Potential of the Participatory Photo
Interview. *Qualitative Social Research*, 9 (3).

Koskela, Helky (2014) Kuinka tavoittaa hoivakodin henki? Valokuvaelisitaatio tutkimusmetodina. Teoksessa: Hämeenaho, Pilvi & Koskinen-Koivisto Eerika (toim.) Moniulotteinen etnografia. Helsinki: Ethnos ry, 212–234.

Kotilainen, Helinä (2000) Hoitolaitokset viihtyisiksi ja inhimillisiksi. Sairaala 1-2/2000, 16–17.

Laine, Timo (2001) Miten kokemusta voidaan tutkia? Fenomenologinen näkökulma. Teoksessa Aaltola, J., & Valli, R. (toim.): Ikkunoita tutkimusmetodeihin - näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisia lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS- kustannus, 26–43.

Leiter, Michael P. (1991) Coping Patterns as Predictors of Burnout: The Function of Control and Escapist Coping Patterns. *Journal of Organizational Behavior*, 12 (2), 123-144.

Lewandowsky, Cathleen A. (2003) Organizational factors contributing to worker frustration: The precursor to burnout. *Journal of Sociology and Social Welfare*, 30 (4), 175–185.

Lintunen, Martti: Kuvista sanoin 2. Porvoo: Suomen valokuvataiteen museon säätiö.

Ljäs, Minna (2009) Esittää ja esittäjä. Ihmisiä valokuvamuotokuvissa 1920-luvulla. Teoksessa Erävaara, Taina & Tanskanen, Ilona (toim.) Välissä. Valokuvat ymmärtämisen välineinä. Turku: Turun ammattikorkeakoulu, 88–188.

Lovio, Ilkka & Muurinen, Heidi (2013) Sosiaalitoimisto 2.0. Kuinka teemme sosiaalitoimistosta voimauttavan paikan? Socca - Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus. Soccan työpapereita 2013:2.

Luukkonen, Ismo (2009) Kaksi matkaa. Valokuvan poeettisuudesta ja suoruudesta. Teoksessa Erävaara, Taina & Tanskanen, Ilona (toim.) Välissä. Valokuvat ymmärtämisen välineinä. Turku: Turun ammattikorkeakoulu, 119–144.

Länsi- ja Sisä-Suomen aluehallintovirasto (2012) Sosiaalityöntekijöitä ei ole riittävästi. Viitattu 26.12.2012.

<http://www.avi.fi/fi/Tiedotepalvelu/2012/Sivut/Sosiaalityontekijoiateriittavastilakisateisiintehtaviin.aspx>

Mannerheimin lastensuojeluliiton lasten ja nuorten kuntoutussäätiö (2014) Videoavustein vuorovaikutuksen ohjaus. Viitattu 11.4.2014. Saatavana: <http://lastenkuntoutus-net-bin.directo.fi/@Bin/2afa804ae430e6fc4b4f776ae1e33bbf/1397224660/application/pdf/180379/vig-esite.pdf>

Martelin, Tuija & Hyyppä, Markku T. & Joutsenniemi, Kaisla & Nieminen, Tarja (2009) Hyvä kumppani ja kivat kaverit tuovat terveyttä arkeen. Duodecim terveyskirjasto. Viitattu 1.5.2014. Saatavana: http://www.terveyskirjasto.fi/terveyskirjasto/tk.koti?p_teos=onn&p_artikkeli=onn00107

Maslach, Christina & Leiter, Michael (1997) The truth about burnout. How organizations cause personal stress and what to do about it. United States of America: Jossey-Pass.

Maslow, Abraham (1954) Motivation and personality. New York: Harper.

Matela, Kari (2009) Viihtyvät ja vaihtuvat. Lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden työssä pysymiseen ja lähtemiseen vaikuttavat tekijät. Erikoissosiaalityöntekijäkoulutuksen lisensiaatintutkimus. Lapsi- ja nuorisososiaalityön erikoisala. Sosiaalityön laitos. Lapin yliopisto.

Mauno, Saija & Pyykkö, Mervi & Hakanen, Jari (2005) Koetaanko organisaatiossamme työn imua? Työn imun yleisyys ja selittävät tekijät kolmessa erilaisessa organisaatiossa. Psykologia, 40, 16–30.

McDonough, Susan (2005) *Interaction Guidance: An approach for difficult to engage families*. Teoksessa Zeanah, Charles H. (2005) *Handbook of infant Mental Health*. New York: The Guildford Press, 485–493.

Meltti, Tero & Kara, Hanna (2009) *Sosiaalityöntekijöiden työolot, -ympäristö ja työhyvinvointi sekä niihin vaikuttavat tekijät*. Teoksessa: Laura Yliruka & Juha Koivisto & Synnöve Karvinen-Niinikoski (toim.) *Sosiaalialan työolojen hyvä kehittäminen*. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.

Mikkola, Leena (2009) *Sosiaalinen tuki työssä: Katsaus 2000-luvun tutkimuskirjallisuuteen*. Prologi. Puheviestinnän vuosikirja 2009, 26–47.

Mor Barak, Michálle E. & Levin, Amy & Nissly, Jan A. (2001) *Antecedent to retention and turnover among child welfare, social work, and other human service employees: What can we learn from past research? A review and metaanalysis* *Social Service Review*, 75, 625–661.

Myers, David G. (2000) *The funds, friends, and faith of happy people*. *American psychologist*, 55, 55–67.

Mäkinen, Liisa & Järvinen, Saara (2010) *Lapselle tärkeät asiat päiväkodissa: Sovellettavina photovoice- ja sarjakuvapiirtämismenetelmä*. Opinnäytetyö. Seinäjoen ammattikorkeakoulu.

Mänttari-van der Kuip, Maija (2013) *Julkinen sosiaalityö markkintoistumisen armoilla? Yhteiskuntapolitiikka* 78 (1), 5-19.

Mänttari-van der Kuip, Maija (2014) *The deteriorating work-related well-being among statutory social workers in a rigerious economic context*. *European Journal of Social Work* 6.3.2014 verkkojulkaisu.

Nissinen, Kari (2003) Toimitilojen tehokkuuden ja toimivuuden mittaaminen työpistetar- kastelun perusteella. Yhteenvetoraportti. Oulu: VTT Rakennus- ja yhdyskuntatekniikka.

Nissly, Jan A., Mor Barak, Michál E. & Levin, Amy (2005) Stress, social support, and workers intentions to leave their jobs in public child welfare. *Administration in Social Work*, 29 (1), 79-100.

Oksanen, Tuula & Kouvonen, Anne & Kivimäki, Mika & Pentti, Jaana & Virtanen, Mari- anna & Linna, Anne & Vahtera, Jussi (2008) Social capital at work as a predictor of em- ployee health: multilevel evidence from work units in Finland. *Social Science and Medi- cine* 66 (3), 637–49.

Pink, Sarah (2007) *Doing Visual Ethnography*. London: Sage.

Prosser, Jon (1998) *Image-based research: A sourcebook for qualitative researchers*. New York: Routledge.

Rajanti, Taina (2000) *Kaupunki on ihmisen koti. Elämän kaupunkimuodon tarkastelua*. Helsinki: Tutkijaliitto 1999.

Rapo, Ari (2013) *Photo diary project. Valokuvapäiväkirja reflection välineenä*. Kasvatus- tieteen pro gradu - tutkielma. Oulun yliopisto.

Rose, Gillian (2001) *Visual methodologies*. London: Sage.

Rose, Michael (2003) Good deal, bad deal? Job satisfaction in occupations. *Work, Em- ployment and Society*, 17 (3), 503-530.

Rose, Gillian (2007) *Visual Methodologies. An introduction to interpretation of visual ma- terials*. London: Sage.

Rosenthal, James A., McDowell, E. & White, T. L. (1998) Retention of child welfare workers in Oklahoma. Norman, OK. University of Oklahoma. School of Social Work.

Rouhiainen, Leena (2014) Fenomenologis-hermeneuttinen tutkimusote. Viitattu 12.5.2014. Saatavana: <http://www.xip.fi/tutkija/0401.htm>

Routio, Pentti (2014) Hermeneuttinen tulkinta. Tuotetiede. Taideteollisen korkeakoulun virtuaaliyliopisto. Viitattu 12.5.2014. Saatavana: www2.uiah.fi/virtu/materiaalit/tuotetiede/html_files/120_kirjallisuus.html#herm

Ruuskanen, Petri (2011) Lukijalle. Teoksessa Ruuskanen, Petri, Savolainen, K. & Suonio, M. (toim.) Toivo sosiaalisessa: toivoa luova toimintakulttuuri sosiaalityössä. EU: UNI-press, 5-8.

Samantrai, Krishna (1992) Factors in the decision to leave: Retaining social workers with MSWs in public child welfare. *Social Work*, 37, 454–458.

Saraste, Leena (1996) Valokuva tradition ja toden välissä. Musta Taide: Helsinki.

Savolainen, Miina (2006) Maailman ihanin tyttö. Maailman ihanin tyttö - valokuvaprojekti. Verkkosivusto. Viitattu 15.3.2009.

Savolainen, Miina (2008) Maailman ihanin tyttö = The loveliest girl in the world. Helsinki: Blink Entertainment.

Savolainen, Miina (2009) Voimauttava valokuva. Teoksessa Halkola, Ulla & Mannermaa, Lauri & Koffert, Tarja (toim.) Valokuvan terapeuttinen voima. Helsinki: Duodecim, 211–227.

Schaufeli, Wilmar B., Salanova, Marisa, Gonzalez-Roma, Vicente & Bakker, Arnold B. (2002) The measurement of engagement and burnout: A two sample confirmatory factor analytic approach. *Journal of Happiness Studies*, 3, 71–92.

Seppänen, Janne (2005) Visuaalisuuden kulttuuri. Teoriaa ja metodeja mediakuvaan tulkit-
si-jalle. Keuruu: Vastapaino.

Silvennoinen, Markku (2004) Vuorovaikutuksen avaimet. Helsinki: Talentum.

Sinervo, Timo (1993) Työn raskaan viihtyjät. Sosiaalialan työntekijät ja työn organisointi.
sosiaali- ja terveystalouden tutkimus- ja kehittämiskeskus STAKES. Raportteja 111. Jyväskylä:
Gummerrus Kirjapaino Oy.

Singhal, Arvind & Harter, Lynn M. & Chitnis, Ketan & Sharma, Devendra (2007) Partici-
patory photography as theory, method, and praxis: Analyzing an entertainment-education
project in India. *Critical Arts*, 21(1), 212–227.

Sinisalo, Hannu (1994) Kolme artikkelia valokuvasta. Tampere: Tampereen yliopisto.

Sorensen, Pernille Gedde (2012) Older men living alone: a photoelicitation study of their
social worlds. Norwich: University of East Anglia.

Sosiaali- ja terveystalouden lupa- ja valvontavirasto (2014) Valtakunnallinen lastensuojelun
henkilöstöselvitys. Selvityksiä 1:2014. Helsinki: Valvira.

Stalker, Carol A., Mandell, Deena, Frensch, Karen M., Harvey, Cheryl & Wright, Margriet
(2007) Child welfare workers who are exhausted yet satisfied with their jobs: how do they
do it? *Child and Family Social Work*, 12 (2), 182–191.

Talentia (2012) Lastensuojelu tarvitsee kiireesti pelastusohjelman. Viitattu 11.12.2012.
Saatavana:

http://www.talentia.fi/materiaalit/talementian_uutiset/lastensuojelu_tarvitsee_kiireesti_pelastusohjelman.3317.news

Tekijänoikeuslaki 8.7.1961/404.

Terveys (2009) Työssä viihtyminen tärkeää naisen elinvoimalle. Viitattu 25.3.2014. *Terveys* 2.4.2009 verkkojulkaisu.

Tham, Pia (2007) *Why Are They Leaving? Factors Affecting Intention to Leave among Social Workers in Child Welfare*. *British Journal of Social Work*, 37 (7), 1225–1246.

Thomson, Pat (2008) *Children and young people: voices in visual research*. Teoksessa Thomson, Pat (toim.) *Doing visual research with children and young people*. Oxon: Routledge, 1-19.

Tiitinen, Laura (2014) Sossuloitten näkökulma jutusteluun nuorista vätystelijöistä. Blogikirjoitus 13.2.2014. Sosiaalinen tekijä –blogi.

Tiitinen, Laura & Kauppi, Arto (2014) Viisi vaientamisen tapaa – sosiaalialan työntekijöiden julkiseen viestintään kohdistuvat sananvapauden rajoittamisen ja vaientamisen käytännöt. *Oikeus* 43 (2), s. 125.

Tinkler, Penny (2013) *Using Photographs in Social and Historical Research*. London: Sage.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2002) *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Tammi.

Työpaikan työhyvinvointi (2014) Diasarja. Työterveyslaitos. Saatavana: http://www.tuottavuustyo.fi/files/544/Paakkonen_leaflet.pdf

Työterveyshuoltolaki 21.12.2001/1983.

Työturvallisuuslaki 23.8.2002/738.

Vikström, Satu (2013) Joka päivä seitsemän alle 30-vuotiasta eläkkeelle - psyyke ei vain kannaa. Etelä-Suomen Sanomat 19.10.2013. Viitattu 16.3.2014.
<http://www.ess.fi/uutiset/paijathame/2013/10/19/joka-paiiva-seitseman-alle-30-vuotiasta-elakkeelle---psyyke-ei-vain-kanna>

Välilä, Satu (2009) Voimanainen. Voimauttava valokuva - menetelmän soveltaminen naispuolisille mielenterveyskuntoutujille. Opinnäytetyö. Sosiaalialan koulutusohjelma, Seinäjoen ammattikorkeakoulu.

Walkey, Frank H. & Green, Dianne E. (1992) An exhaustive examination of the replicable factor structure of the Maslach Burnout Inventory. Educational and Psychological Measurement, 52 (1–2), 309–323.

Wang, Caroline & Burris, Mary Ann (1994) Empowerment through Photo Novella: Portraits of Participation, Health Education Quarterly, 21(2), 171-186.

Wang, Caroline, Burris, Mary Ann & Xiang, Yue Ping (1996) Chinese Women as Visual Anthropologists: A Participatory Approach to Reaching Policy Makers. Social Science and Medicine, 42, 10, 1391-1400.

Wang, Caroline & Burris, Mary Ann (1997) Photovoice: concept, methodology, and use for participatory needs assessment. Health Education & Behavior, 24 (3), 369-387.

Waters, Anne (2004) American Indian Thought. Ma, USA: Blackwell Publication.

Westbrook, Tonya M., Ellis, Jackie & Ellet, Alberta J. (2006) Improving retention among public child welfare workers. What can we learn from the insights and experiences of committed survivors? *Administration in Social Work*, 30 (4), 37–62.

Westman, Maija-Liisa (2000) Hoitoympäristön estetiikkaa etsimässä: taidekokemuksia Keski-Suomen sairaanhoitopiirissä. Jyväskylä: Keski-Suomen taidetoimikunta.

Whiting, Michelle (2012) Social Worker Recruitment and Retention Strategy April 2011 to March 2014. Making Wallsall the local authority of Choice for Children's Social Work. UK: Wallsall Council.

Wright, Terence (1999) *The Photography Handbook*. London: Routledge.

Wikipedia flasmob. Viitattu 1.3.2014.

Yliruka, Laura & Koivisto, Juha & Karvinen-Niinikoski, Synnöve (2009). Sosiaalialan työolojen hyvä kehittäminen. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2009:6. Viitattu 3.6.2014. Saatavana:

http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=39503&name=DLFE-9402.pdf

Ylönen, Anni (2012) Sosiaalityöntekijät päästivät negatiivisen taivaan tuuliin. *Uljas Itä-Suomen ylioppilaslehti*. Viitattu 11.12.2012. Saatavana: <http://www.uljas.net/sosiaalityontekijat-paastivat-negatiivisen-taivaan-tuuliin/>

Zellars, Kelly & Liu, yongmei & Bratton, Virginia & Brymer, Robert & Perrew, Pamela L. (2004) An examination of the dysfunctional consequences of organizational injustice and escapist coping. *Journal of Managerial Issues*, 16 (4). Saatavana: <http://www.freepatentsonline.com/article/Journal-Managerial-Issues/128977451.html>

Ziller, Robert (1990) *Photographing the self: Methods for observing personal orientations*. Newbury Park, CA: Sage.

Ziller, Robert, & Rorer, Brett (1985) Shyness-environment interaction: A view from the shy side through auto-photography. *Journal of Personality*, 534, 626–639.

Zlotnik, Joan Levy & Daining, Clara & DePanfilis, Diane & Lane, Melissa McDermott (2005) Factors Influencing Retention of Child Welfare Staff: A Systematic Review of Research. Institute for the Advancement of Social Work Research.

Zlotnik, Joan Levy & DePanfilis, Diane (2008) Retention of front-line staff in child welfare: A systematic review of research. *Children and Youth Services Review*, 30 (9), 995–1008.

LIITTEET

Liite 1. sosiaalityöntekijänä toimiva/toiminut

LÄHETÄ MINULLE VALOKUVIA

siitä, mikä juuri Sinua auttaa/auttoi viihtymään työssäsi sosiaalialalla!

Olen sosiaalityön opiskelija Satu Mäki-Fossi Jyväskylän yliopistosta ja kerään aineistoa Pro Gradu – tutkielmaani. Tarkoitukseni on selvittää, mitkä asiat edesauttavat sosiaalityöntekijän työssä viihtymistä erilaisissa sosiaalityön tehtävissä. Otan vastaan valokuvia 28.3.2014 saakka. Jakakaa tutkimuskutsua!

NÄIN SEN TEET

1. Ota valokuva(t) siitä, mikä edistää työssä viihtymistäsi työpäiväsi aikana. Kuva voi olla myös aikaa sitten otettu, jolloin skannaat sen. Anna luovuuden vallata mielesi!

Teknisiä huomioita:

- lähetä valokuva joko JPG-muodossa (yleisin) tai mikäli haluat esimerkiksi skannata valokuvan, voit lähettää sen PDF-muodossa.
- rajaa kasvot kuvista jo kuvaa ottaessasi. Erilaisia asioita voi ilmentää ilman, että kasvot näkyvät. Esim. työkavereita voi kuvata selin kameraan päin (tietenkin henkilön suostumuksella).

2. Kerro kuvasi yhteydessä seuraavat asiat:

ikä, titteli, paikkakunta sekä kuvaa selittävä lyhyt teksti: Mitä kuvalla on tarkoitus viestiä?

3. Lähetä valokuva/t osoitteeseen (sähköposti) tai kuvaviestinä p. 050-xxxxxxx

Varmista, että sinulla on oikeus ko. valokuvaan ja sen lähettämiseen tutkimusaineistoksi. Lähettämällä valokuvan minulle suostut siihen, että voin käyttää sitä tutkimuksessani ja esittää niitä myöhemmin tutkimuksen yhteydessä. Muita mahdollisia käyttötarkoituksia voivat olla näyttely tai alan seminaari.

Mikäli kuvassa on mukana asiakkaita tai muita henkilöitä, on kirjallisen suostumuksen pyytäminen kuvassa olevalta henkilöltä välttämätöntä. Ota myös suostumuksesta kuva liitteeksi. Henkilötietoja ei julkaista tutkimuksen aikana tai sen jälkeen. Mikäli haluat, ettei kuvaa esitetä missään tutkimukseen liittyvässä yhteydessä (esim. tutkimuksen tuloksien visualisoinnissa), ilmoitathan siitä kuvan lähettämisen yhteydessä.

Tutkimukseeni voi tutustua viimeistään keväällä 2015. Facebook-sivut

www.facebook.com/sosiaalityossaviihtyjat